

Lató

2024. október
XXXV. évfolyam
10. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODĂU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

SZŐCS KATALIN

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

FEKETE VINCE:

Fémtüskék (Vers) ■ 5

ÁDÁM SZILAMÉR:

Emlékkép egy apáról (Novella) ■ 8

FERENCZ MÓNIKA:

Azulejo; Az nappal feljegyzései (Versek) ■ 13

SIMON EMŐKE:

Bocsánat (Regényrészlet) ■ 17

VASAS TAMÁS:

Halloween (Vers) ■ 24

SZERÉNYI TAMÁS:

Pesten hallottam (Regényrészlet) ■ 26

SZAMOSVÁRI BENCE:

világkiállítás; mint lapályon vedlő huszárok; az optometrista előléptetése; a szellemirtók átadják a stafétabotot (Versek) ■ 37

C. K. WILLIAMS:

Az ütés; A csésze (Versek; Réder Ferenc fordításai) ■ 41

MÁTYUS MELINDA:

Dobozos képek könyve (Regényrészlet) ■ 45

MAKÁRY SEBESTYÉN:

A háttérzajból (Vers) ■ 57

BÖRÖCZKI CSABA:

A kabát (Novella) ■ 59

TATÁR SÁNDOR:

(haszontalan) játszmatörés (Vers) ■ 64

VOLONCS ATTILA:

A nővérek a kútba ölték magukat (Novella) ■ 66

SIMON ADRI:

Midlife Love (Vers) ■ 77

SÉTATÉR

TAMÁS DÉNES:

Közönyös-e az idegen? ■ 79

FÓRUM

KISS JÚLIA:

Esterházy „nulladik” elbeszélésének (*Az ok*) és a *Termelési-regény* részleteinek összeolvasása ■ 83

TÉKA

TANKÓ ANDREA:

Bezáródó életek a végeken (Babarczy Eszter: *néhány szabály a boldogsághoz*) ■ 95

ENESEY DIÁNA:

A versek közérzeti emlékhelyek (Erdős Virág: *Eltérő tartalom*) ■ 98

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

Patkók a pokolban (Daniel Kehlmann: *Mozgóképek*) ■ 105

TALÁLT VERS

CSIKI LÁSZLÓ:

Jelképek ■ 110

NÉVJEGY

FEKETE VINCE ■ 111

FÉMTÜSKÉK

„*A Világ nem más, mint univerzális Sehol. Ezért soha sincs, ahová elmenned.*”
(Emil Cioran: *Gondolatok alkonya*)

a

Mit is kezdhethnének ennyi év után mit kezdhethnének már fölöslegessé idejétmúlttá és idegenné válva egymásnak elviselni e hömpölygő lét lassú áramlásait egy ágyba egymás mellé bújni majd onnan kelni akkor is amikor már nem is vonzzák csak lökik taszítják egymást – És lekapcsolják a villanyt még egy utolsó pillantást vetve aznapi mindennapi életükre mielőtt végleg sötétbe borul és hintázni és lebegni kezd körülöttük a világ s a hol közelebből hol távolabbról érzékelhető zajokból neszekből annyi marad csupán szétrajzó gondolataik háttérében hogy ott vannak egymás mellett a vaksötétben s a paplan alatt némán lapulókat a szótlanságuk az egymást hallgatással büntető szándék ringatja egyre közeledő egyre biztosabb megszűnésbe – egymástól pár centire csak a sötétben nem összefonódva nem egymáshoz bújva hanem távol egyik a másiktól látszólag együtt de valójában már egymástól teljesen függetlenül –

a/b

Mint aki már valahol ott túl van az alkonyba kékülő dombok túloldalán a száraz venyigék a kiszikkadt fű és a rettentő némaság honában valahol ahol már csak alig süt fel a nap alig kel fel az isteni szellő és nincsenek patakok fák nincsenek mezők sem madarak csak a semmi van a kápráztató pusztaság a kápráztató alkonyatban mint az életük sivársága is az elmenések elrohanások visszakérezkedések a hazatalálások és elmenekülések és ennek a bomlasztó és megállíthatatlanul terebélyesedő fásultságnak a beszivárgása a napjaikba mint kockacukorba a kávé sötétjének ami megrontott mindent lassan ami volt és ami lehetett volna ha már most... legalább igen most...

ab/c

Mínt hogy úgy ült vele szemben egyenes derékkal térdénél kislányosan összezárt lábbal elutasító kissé megvető tekintettel a helyiség sűrű zshivájában olyan feszült gyanakvással figyelte olyan távolságtartó taszító sőt ellökő tovalökő borzongással a tekintetében és oly riadtan és oly makacs gyanakvással szorította magához kis fényes retiküljét minthogyha attól tartana hogy valaki is ráveti magát feldönti a székéről leteperi és kicsavarja kezéből egyetlen kincsét egyetlen vagyonát az utolsó fogódzót amibe vele szemben még kapaszkodhat úgy érezte nincs a világnak az a melege nem létezik az a kedves szó amely felolvaszthatná a szemben ülőt átsegíthetné a komor torlaszokon őket átvághatná ezt a gátat miközben pillantásai egyre csöndesedő záporában hagyja végképp egyetlen árva jel vigasztaló reménykeltő napsugár nélkül...

abc/d

Mínt majdnem minden induláskor majdnem mindig amikor elmegy kátrányszag és korom meg füst dübörgő szerelvények fékező gőzölő fűjtató mozdonyok szennyes talpfák koszosbarna zúzalékkövek a sínek acéljának a bundák a zsiros báránysapkák átható szagában hirtelen minden felvezetés előkészületek előjelek nélkül váratlanul hasít bele az érzés mint aki egy új tudást kap cserébe egy másikért hogy igen beláthatatlan káosz és rendezetlenség van benne s hogy döntenem kéne csak annyit kéne mondani hogy soha többé hogy elmenni és soha többé ne jönni meg már neki egymásnak a volt életüknek annak a sok-sok évnek soha soha többé...

abcd/e

Ha tudta volna hogy ez a valami ami most köztük van hogy ez évekkel ezelőtt megszületett ha észrevette volna még időben az apró változásokat de nem tudta nem érzékelte vagy egészen másképp értelmezte a dolgokat ott abban a városban ami az ő kisvárosuk volt ahol még mindig – gondolta – számukra távlatok nyíltak s amelyet lassan hány évtizede úgy laktak hogy sehogy

sem laktak de mégis úgy gondolta hogy az övé hogy az övék
és mind az összes együtt töltött év sajgott most benne egyenként
hasított bele éles fájdalommal a bordái közé a poros kisváros
ahol önnön tehetetlensége fásultsága és esendősege virágzott
és nőtt és sarjadt teljes pompájában és már mindent ideiglenesnek
érezett és távolinak mint ezt is ezt az ezt amely csupa folt hátán
folt mismásolás stoppolás és javítgatás mellébeszélés és önámítás
ha tudta volna hogy nincs változás csak sodródás van s hogy el-
rontotta valakinek hogy elrontotta valaki neki a... ha tudta volna
ha beletörődhetett volna, s hogy de miért?

abcde/f

Hogy felugrik hogy rohanni kezd mint aki a dolgoknak még csak
az elején a legeslegelején tart leszalad a lépcsőkön a felvillanó
lámpa alatt ki a sötét ég alá mely elrejtí most a csillagok irdatlan
reszkető tömegét és már semmi pislákoló fény mert már a kezdetétől
nem volt az egésznek ilyenféle ékessége csak valamilyen bolond
összefüggéstelen ritmusa kotyogó fortyogó setét egy kettő négy
egy kettő négy és továbbgyűrűző végtelen monológ végtelen
beszéd innen is onnan is ami rászakad mindkettejükre rászakad
ismét a levezető és a feljáró lépcsők között húsz másodperc és
elalszik a fény és megint sötét...

Ádám Szilamér

EMLÉKKÉP EGY APÁRÓL

Állok a lépcsőház ablakában, mindenféle hatalmas, kövér növények, mintha valami szubtrópusi őserdőben volnék, és bámulok le a végtelen utcára. Akkor még nem tudom, hogy mi a szubtrópus, azt sem, hogy létezik őserdő, akkor valahogy minden egyszerre volt ősi és végtelen. Állok a tömbház negyedik emeletén a dzsungelben, és várom, hogy hazajöjjön apám. De nem jön, legalábbis a két hazajövetele közötti eltelt időt úgy élem meg gyermekként, mint a negyedik emeleti dzsungelt, végtelennek. Mintha minden elutazása végleges és örök lett volna.

Sírós gyermek voltam. Akárhányszor jött haza apám, csak sírtam és sírtam. Nem tudott mit kezdeni velem, belecimpaszkodtam a lábába, majd a vállába, és sírtam. Semmire nem emlékszem, csak egyfajta hamis emlékként él egy fotó a fejemben, amit egy ilyen alkalommal készített anyám. Én látszom apám nyakában, visítok és úgy kapaszkodom az ismeretlen fiatal férfibá, mintha az életem múlna rajta. Apámnak csak a dús tarkója látszik. Más közös képem nincs vele.

Apám bejárta egész Európát. A hűtő tele volt mágnessel. Egy idő után már nem sírtam, izgatottan vártam, hogy honnan hoz új mágneset. A mágnes mellé néha járt történet is. Néha csak annyi, hogy *itt például több száz kilométeren keresztül a tengerpart mellett utaztam, vagy, itt már szeptemberben hullott a hó*, de néha többet mesélt, volt, hogy elmondta, ő védte meg a rakományt, *amikor egy szutykos pihenőhelyen csak én voltam megállva, már szinte alszom, mikor hallom, valami matatás van hátul, hát felülök az ágyban, elhúzzom a függönyt, és látom a tükörben, hogy valami árnyak mozognak hátul, de olyan sötét volt, mint a seggem, na mondom, az anyátok, aztán vettem a baseballütőt meg az elemlámpát, ami úgy világít, fiam, mint a nap, hogy ha azzal valakit megsüttetek, még a bőre is megég, azzal kirontottam a kabinból, s ahol értem, hadonásztam, ordibáltam, bal kezemben a lámpa, jobbal pedig csak csaptam, amerre láttam, olyan vékony suhancok voltak, beijedtek rendesen, futottak, amerre láttak, persze, a remorka meg volt kezdve rendesen, de az áruhoz nem fértek hozzá, szóval ilyenek vannak*, szóval ilyen történeteket mondott, de csak

akkor, ha anyám nem hallotta, ő mindig leszólta, hogy bolondít engem, s nem nekem valók ezek a mesék.

Hogy nekem nem valók.

Emlékszem, a játszótéren volt egy kis barátom, vagy húsz éve nem láttam, az ő apja is sofőr volt, csak buszsofőr. Mindig eljátszottuk, hogy az apáink versenyeznek egymással. Az én apám jobb sofőr. Nem, az én apám jobb. Nem. Nem. Ennyiből állt a játékunk, aztán toltuk a játékkamiont és a játékbuszt, de mindig én nyertem. Az én apám erősebb volt, nagyobb rakományt vitt, mindig félretoltam az útból. Aztán nem jött többet játszani. Aztán meg azt is hallottam, hogy az apja kivitte őket külföldre. Hát persze, én győztem.

Apám mindig azt mondta, értünk csinálja. Hogy ebben neki semmi öröme nincs, csak ha látja, hogy jól megy a sorunk. Értünk építi a házat, értünk van folyton úton, értünk alszik a kabin szűk ágyában, értünk rothad abban a kurva kamionban, értünk eszi azokat a szar konzerveket a szar zsemelével hetekig, értünk, értünk, ÉRTETEK, és mikor ezt kiabálta, fröcsögött a nyál a szájából mindenfelé. És mi mit adunk neki? ÉS MIT KAPOK TŐLETEK? Kiabálta egy idő után anyámnak, hogy EGY MELEG LEVEST, hogy EGY MELEG ÖLELÉST, hogy mi semmit, de semmit nem adunk neki.

Aztán már nem sírtam, ha hazajött. Talán úgy kezdtem el védekezni a folyamatos otthagyasok ellen, hogy nem engedtem közel őt magamhoz. Ha hazajött, bezárkóztam a szobámba. Ha kijöttem, nem beszéltem vele. Mi van ezzel a gyermekkel, kérdezte ilyenkor anyámat, aki csak azt felelte: nem ismer téged.

NEM VAGY AZ APÁM, NEM VAGY AZ APÁM, NEM VAGY AZ APÁM, NEM, NEM, NEM, NEM!

Akkor már egy szót sem szóltam hozzá. Gyerekes dachból. Semmi mást nem tudtam akkor mondani. Nem szóltam hozzá, kérdezte, mi van velem, NEM BESZÉLSZ APÁDHOZ, mire kifakadtam.

Azt hiszem anyám belekényelmesedett. Vagy beleunt mindenbe. Nem tudom, hogy élte meg, de mindig azt láttam, boldog. Mindig volt nálunk valaki, barátnők, házaspárok, barátok. Aztán anyám is egyre többet járt el. Néha, mikor hazajöttem az iskolából, az üres lakás várt, az asztalon az étellel. Nem tudtam, hova ment, nem is érdekelt. Beültem a gép elé és játszottam. 18 Wheels of Steel.

ÉRTETEK, BASSZAMEG, ÉS EZT KAPOM, ordította apám, mikor beléptem a lakásba. EZT, BAZDMEG – nem tudtam, mi miatt veszedtek, megláttak, ne kiabálj a gyermek előtt, mondta anyám, EZT BAZDMEG, válaszolta apám, és fel-le járt a konyhában, ne a gyermek előtt, mondta anyám, aztán egyre hangosabban, és még hangosabban: NE A GYERMEK ELŐTT, és néztem, ahogy egybefolyik a kiabálásuk EZT NE A BAZDMEG ELŐTT BAZDMEG A GYERMEK ELŐTT, és mintha akkor váltak volna utoljára eggyé, A GYERMEK ELŐTT BAZDMEG, EZT BAZDMEG NE A GYERMEK... mint a héják utolsó násza.

Anyám egyszer csak bejelentette, költözünk. Hová, kérdeztem, majd meglátod. Jó. Kész a ház? Nem. Nem szóltam semmit. Lesz külön szobád, nagyobb, mint a mostani, jó, mondtam, nem érdekelt. Szedd össze a dolgaidat, lassacskán átvisszük. Apa is? Nem. (Jó.) Nem volt sok dolgom. A számítógépet szedtem szét leghamarabb, a többi nem is érdekelt. Anyám bejött, meglátta, hogy a számítógép mellett ülök az ágyon, a hangfalakat szedem szét, lebaszott. Ledobott a szoba közepébe két nagy vászonszatyrot és egy utasítást. Jó, mondtam, csinálom.

Aztán anyám régi barátja jött értünk, segített bepakolni, aztán megérkezett néhány munkás, segítettek szétszedni néhány szekrényt, majd egy nagy furgon, minden belefért. Megérkeztünk egy nagy ház elé, szép, rendezett udvar, nem értettem, mi ez a hely. Kipakoltak, összerakták a bútorokat, néhányat ki sem vettek a furgonból, elvitték őket, elrendezték a házban, én csak ültem a tágas nappaliban, mellettem a néhány holmim, és vártam, hogy utasítsanak. Próbáltam kitalálni, mi történik. Ki ki az valójában? Vártam, hogy elmenjen az ember, és megkérdezzem anyámat. De nem ment el. Közben besötétedett, aztán mikor mindent elraktak, elém álltak, és anyám szólalt meg,

...lehet, hogy ez hirtelen neked, és tudom, hogy sok, de azt gondolom észrevetted, hogy apáddal nem értjük meg egymást, sőt, haza sem jár, és én nem akarom így leélni az életem, és Tamás nagyon kedves, és az a helyzet, hogy, hát, hogy is mondjam neked, szóval, hogy Tamás lesz most az apukád, mert nagyon jól kijövünk, igazából szeretjük egymást, apád meg, hát rá nem is akarok szavakat pazarolni, láttad, hogy milyen, sosincs otthon, és akkor is veszekszik, szóval mindegy is, tudod, szóval, hát akkor, Tamást szólíthatod apunak vagy apukának vagy Tamásnak, de szerintem a Tominak is örül, ugye, Tamás, tudom, hogy ez így hirtelen, de én már rég ismerem Tamást, és tudom, hogy nagyon jól ki fogtok jönni, szóval mindegy is, magatokra

hagylak, apu, khm, Tamás, őő, megmutatja a szobádat, lesz külön szobád, és segít összerakni a gépedet, és beszéljetelek kicsit... ismerkedjetelek...

...és mondta és mondta, mint egy áramló folyó, amibe beléleptem, aztán rajtam múlt, hogy mikor lépek ki belőle, mert a folyó nem fogy el, és akkor követtem Tamást, aki végig idéetlenül vigyorgott, és alig várta, hogy vége legyen annak a napnak.

Aznap hallottam anyám szexelni. Nem tudom, honnan tudtam, hogy mit hallok, addig sem pornót, sem mást nem láttam, mélyen ül ez az ösztön az ember zsigereiben. Hallottam, ahogy zakatol az ágy, anyám lihegését, majd elfojtott nyögéseit. Kikeltem az ágyból, beraktam a Rammsteintől a *Keine Lustot*, akkor ismertem meg őket, és felhúztam maximumra. Nem tudom, mikor hagyták abba anyámék, én meghallgattam még néhány dalt, a *Du hast, Mein Herz brennt*, óvatosan lennebb húztam a hangfalakat, miután megbizonyosodtam, hogy csend van, kikapcsoltam és aludni mentem. *Nun, liebe Kinder, gebt fein Acht Ich bin die Stimme aus dem Kissen Ich hab' euch etwas mitgebracht ein heller Schein am Firmament.* Ők sem mertek szólni, pedig nagyon hangos volt. Másnap Tamás elém állt, azt mondta, ez a szoba talán túl kicsi lesz nekem, cseréljük meg, mit szólnék, ha a földszinten lenne a szobám, ebből pedig gardróbot csinálnánk, anyádnak úgyis sok ruhája van, mondta, és fröcsögött a nyála, ahogy nevetett a végén. Jó, mondtam, és újra költöztem.

Tamás rohadt gazdag volt. Tamásnak meghalt a felesége. Anyám nem a pénz miatt szerette Tamást. Anyám és Tamás gyerekkorukban szerelmesek voltak egymásba, de nem lett aztán semmi. Tamás jó ember. Csak nem az apám.

NEM VAGY AZ APÁM

Tamással néha jól elvöltünk, csak kicsit undorodtam tőle. Nem tudtam kiverni a fejemből anyám nyögéseit.

Aztán kevésbé voltunk jól el. Soha nem érdekelt a tanulás. Tamásnak nem volt saját gyereke. Azt akarta, legyek mérnök, és folytassam a vállalkozását. Általánosban tanulás nélkül is hoztam a szintet, gimiben pedig már semmi nem érdekelt. A bandapólóimat is addig tűrte, míg matekból meg nem buktam. Aztán kiabált. Hogy nem lesz belőlem ember. Hogy már most egy senki vagyok. Hogy szedjem össze magam. Hogy hol tanultam

ezeket az ocsmány pólókat. Apád ilyen suttyó. De nem szóltam vissza. Hallgass Tomira, látod, milyen sikeres, mondta, ilyen akarsz lenni, vagy mint apád, kérdezte. Ezentúl itt rend lesz, mondta Tamás, megtanulsz rendesen öltözni, komolyan veszed a tanulást. Ameddig az én házámban élsz, addig azt csinálsz, amit mondok. Gyúlt bennem a harag, de nem tört ki. NEM VAGY AZ APÁM, ismételttem magamban, NEM VAGY AZ APÁM, NEM-NEM-NEM!, de csak behúztam a farkam, és a szobámba vonultam.

Apám többé nem jött haza. Legalábbis én soha többé nem láttam. Már ő sem az apám. Beletört abba, hogy anyámmal elköltöztünk. Költözésünk után felhívott telefonon. Hogy vagy? Jól. És hallgatott. Akkor majd felhívlak. Jó. Majd két nap múlva újra felhívott. Miért költöztetek el? Nem tudom. Apa hazamegy, és mindent helyrehozunk. Jó. Anyád nem veszi fel. Csönd. Értetek csinálom. Érted? Mindjárt kész a ház. Érted? Pont most? Csönd. Jól van. Anyád ellenem fordít. Nem. De, de. Csönd. Hazamegyek, jó? Jó.

De nem jött. Utána még felhívott párszor, néha kiabált, néha követelte, hogy adjam anyámat, néha békésen csak érdeklődött. Aztán hazajött, elváltak hivatalosan, anyám nem hagyta, hogy találkozzunk, de szerintem apám sem akart. Aztán felhívott hetente. Aztán havonta, aztán kéthavonta, aztán eltűnt. Egy idő után már csak a havi gyerektartás utalásai juttatták eszembe. Anyám az én számlámra kérte a pénzt. Jó zsebpénz volt. Ennyi maradt az apámból, ez a havi utalás. És kép a tarkójáról. Huszonhárom évesen jött az utolsó utalás. Befejeztem az egyetemem.

Ferencz Mónika

AZULEJO

Míntha csak úgy lenne értelme, ha leegyszerűsítjük:
nem tudtam megszólalni, és szomorú voltam.
Az egyik következhet-e a másiktól?
Kimerevített árnyék a városi lámpák fényében.

Ősz volt, bár csak a naptárra hagyatkozhattunk.
Fölöslegesnek tűnt a nap feszültségével
bármit is kezdeni, ezért a hullámokra bíztuk a sugarait.
Pedig tanulhattunk volna mindebből valamit.
Hogyan lehet elsodródni és megnyugodni.

Délután a parton. Vagy este mégis?
Vagy este már összevesztünk?
Mennyi tér, amire egy érzés ráakódhat.
Mennyi mozdulat, ami sehová se tart.
Egy kéznyújtás, hogy elérjelek, és értsd,
mindennél jobban szeretnék figyelni rád,
még akkor is, ha képtelen vagyok megszólalni.
Kinyújtom a kezemet a sziklák felé,
a házak felé, megérintem a hátad, és megsimítom.

Aztán hirtelen egyedül vagyok.

Egy amúgy is töredezett világ,
tovább töredezik, később talán összeáll újra,
de annak már nem leszek szemtanúja.
Ülök a moziteremben, kivárom a stáblistát,
várva a felgyúló fényeket, ahogyan eddig is,
hogy még kicsit tovább foghassam a kezed.
A karfa nem hideg, nincs benne melegség sem,
de mégis valódi.

Az első érzélem a büntudat volt,
egy fekete lyuk, azelőtt nem volt semmi,
csak az ige. Sajnál vkit, vmit:
vkinek, vminek az elvesztése miatt bánatot,
szomorúságot érez.
Pár éve, hogy megfogadtam,
bizonyos szavakat nem mondok ki többé,
csak ha tényleg érdemes.

Sajnálom, hogy minden macskaszőrös.
Sajnálom, hogy a pultnál már nem emlékeztem, mit kértél.
Sajnálom, hogy ilyen furcsa hangot ad az éjjelilámpa.
Sajnálom, hogy két napja nem mosogattam el.
Sajnálom, hogy végül kinyújtottam a kezem,
és utána nem hagytalak aludni azzal,
amivel egyedül kellett volna virrasztanom.
Sajnálom, hogy végül megint kimondtam,
nem fordul elő többet.

A mozdulataim függetlenek tőlem,
csak az irányukat változtathatom.
Megérintek egy csempét a falon,
egy osztrigát az étterem teraszán, játszom vele,
amíg kifolyik belőle a ragacsos lé, és átázik tőle a cipőm.

Van, amit nem lehet utólag megváltoztatni,
csak tudomásul venni:
a szerelem nem főnév, hanem ige.
A szavak irányát nem,
de az erejét képes vagyok megváltoztatni.
Csak akkor szeretnék szavakat használni,
amikor érdemes. Nem tudom a karomat
kifordítani vagy kitörni az ujjamat.

Ez most rólam szól. Egy része meg se történt,
csak képzeletbeli emlék, azokkal meg minek is
kezdeni bármit. Visszaadom őket.

Legyenek a te hazugságaid, a te dühöd,
rejts mögéd minket.
Mostantól azt mentesz ki egy égő házból,
amit csak szeretnél.
Vedd nyugodtan magadhoz a kulcsokat.
Kis noteszhez, lakáshoz, műteremhez.
Hagyd, amit szájjal is ki lehet nyitni.

Az emlékezés egy hullám.
Nekicsapódik az ablakpárkánynak,
előnti a szobát, amikor pedig visszahúzódik,
magával visz mindent: a kanapét,
a macskaszőrös osztrigákat, és téged is.
Innen az ablakból végre látni lehet,
mennyi árnyalata van a haragnak
és a keserűségnek. Azt, hogy mennyi út vezet
egyikből a másikba és rajtuk kívül is.
Elsodródsz, megnyugszom.
A hátamat éri a napfény.

AZ NAPPAL FELJEGYZÉSEI

Hat napja nem írtam verset.
Azt mondják, képtelen rá az ember,
amikor jó kedve van. Cserébe rájöttem,
mennyi árnyalata van az örömnak,
amiről még nem tudom, hogyan beszéljek.

Egy táskából előrántott szórólap,
szarvas, táj, térfigyelő kamera,
mind én vagyok, de vajon lehetnének-e
két szórólap, két táj, két nő.
Vajon jobban megértenénk egymást
más állapotokban, mint amikben megébredünk?

Egy emléken, bár lehet, meg se történt,
lógattuk a lábunkat a vízbe.
A világ elterült előttünk.
Harminc százalék szárazföld, a többi víz,
és ami egyszer elmerült benne,
kagyló, nyelvhal, rágógumi, töltény,
mind hozzáért a lábfejünkhöz.

Simon Emőke

BOCSÁNAT

Húsz évvel ezelőtt álltam a hídon, és kerestem a mélységben sárosan hullámzó folyó tükrében az arcomat. Aztán megláttam a folyó fenekét, kerek volt, mint a telihold, és fehér, mint a telihold, és síkos, mint egyik napról a másikra.

Fehér és síkos, mint egyik napról a másikra húzott irányvonal, foszforeszkáló a sötétben és visszhangzó a távolban, másnapos lehetként terjedő, akadályt nem ismerő. Most, hogy itt vagyok, még a ruhám is magába szívta ezt a szagot.

Reggel vagy este, délben vagy délután indult meg anyám a Maros-híd felé? Vagy egyáltalán, amikor kiment a házból, hova indult? Csak kenyeret venni? Lemegek kenyeret venni. De a cél nem áll össze mondatként, a szóttagok lebegnek körülötte, míg felveszi a kabátját, és megnézi, hogy mennyi pénz van a tárcájában, soha nem volt több és még annyi sem, amennyi kellett volna. Egy kenyérre való.

Most, hogy itt vagyok, elviselhetetlen a hangja, az arca, minden mozgulata.

Bezárja az ajtót. Nyugodtan lépked-e? Vagy határozottan? Vagy talán mint az egyensúlyát kereső kötéláncos, csak kisebb, észrevétlen ívekben? Vagy csak lomhán vonszolja magát? Anyámra nem volt jellemző a határozatlanság. A kenyeret majd visszafelé, fogalmazódik meg benne, sűrű, vastag ködben úszó formaként. És nem balra, hanem jobbra tér. Fel a lépcsőkön a Hosszú utcára, ahol már minden mintha tapinthatóbb volna, buszok, autók, emberek, ahol már nem számít, hogy ki ő, hogy mennyibe kerül a kenyér, mennyi pénz van a pénztárcájában, és apám mennyit ivott el a tegnapi, mennyi az adósság, és mennyi a hitel, mennyi a befektetett vágy és a földhöz vágó csalódás százalékban kifejezhető értéke. Itt kezd tapinthatóvá válni a fehér síkos vonal, az elején szaggatott, a nagy Postáig még az autósávokat elhatároló vonalként azonosítható. De amint az új Romartánál beveszi a kanyart, és a Grand felé tart, a vonal már nem kívül, hanem belül van, benne, és már nem szaggatott, hanem folytonos árként, ezüstös csigatakonyszerű, csillogó erőként ragadja magával. A Horea utcában már nem érzi a testét, csak valami forró gombócot, amely feszíti, de nemcsak a mellkasát, hanem minden porcikáját, lábait, hasát, hátát, karjait, tüdejét és szívét, talán még

a húgyhólyagját is. A feje pedig csak egy nehéz kő. Ha fejjel ugrik a vízbe, akkor biztos lesz olyan nehéz, hogy lehúzza egész a fenéig. A kép tehát kitisztult, az irányvonal eltéveszthetetlen. A nagy Piacnál átmegy az átjárón, a gyógyszergyár mentén elér a Turbinához. Itt egy percre megáll, megcsodálja a víz erejét. Bevillan a kenyér, az idő, a már messze élő gyerekek, teste feszül, a kocsonyás, ezüstös csillogásba kapaszkodva tovább lép. Egyik lépés a másik után, becsukott szemmel egyensúlyozik, de ez kívülről nem látszik. Kívülről ő most kenyeret venni megy. Mikor a híd lábához ér, már sötétedik. De a kocsonya most már jégszerűen csúszik, lépni már nem lehet, csak sisonkázni, mi így mondtuk. Most, hogy itt vagyok, sehogy sem tudom ezt a csigataknycot lemosni a kezeimről, megérintettem, hogy lássan, milyen, és most itt csillog a kezemen, mint valami olcsó, elkent körömlakk. Lépni tehát már nem lehet, csak csúszni lefelé, egyre lennebb, egyre meredekebb a terep, bevillan a jeddi szánkópálya, a templomhoz vezető meredek síkátor. Ők úgy hívták.

A korlát hideg, annyira, hogy kipukkad a forró gombóc, a könnyek előntik a testét, hatalmasnak érzi magát, mint a víz a Turbinánál. Ekkor szólítja meg egy ember. Az öcsémnek úgy mesélte, hogy egy cigány. Most, hogy itt vagyok, megkérdezhetném, megérintette-e vagy csak megszólította, hogy tényleg este volt, vagy fényes nappal, tél vagy tavasz, ősz vagy nyár, hogy tényleg ő az én anyám. De pontosan azért vagyok itt, itt bent, a leírt szavak között, hogy felmentsem magam, vagy inkább őt a kínos szembesüléstől. Innen jobbra lehet látni, amint anyám lesétál a hídról, és jobbra tér. A híd alatt lekuporodik, és lehúgyozza a hidat tartó oszlopot. Szeretem azt gondolni, hogy valóban hideg volt, és a pisi vidáman párolgott a sötétben.

Anyám felül a buszra, talál egy helyet az ablak mellett. Elhelyezkedik. Mosolyog, mintha zavarban volna. Hirtelen úgy ül ott, mint egy kirakatban, és egyre kínosabb. Délután van, augusztus vége, Strasbourgban. Anyám lánya és a lányának lányai állnak a busz mellett. Anyám küldözgeti a puszikat az unokáknak, a kicsi még egészen pici, alig öt hónapos. Anyám lánya fordul jobbra, fordul balra, hogy a rákötött csecsemő és az anyja között létrejöjjön a búcsúhelyzet. Végül kénytelen megfogni az egyik kezét, és integetni vele, mint tenné egy bábuval. Anyám visszainteget. Végeérhetetlen ideig csend van, jelszűnet, nem integet egyikük sem, anyám lánya a lányaira figyel, anyám pedig nézi őket, mintha egy filmet nézne. Lepereg előtte a Mamaia 89-es fénykép, egy másik, amelyik ugyancsak a tengeren készült, azon tizennégy éves nyurga lány egy năvodari-i táborban, a tenger pedig messze van, de talán oda szeretne menni, nem is tudja, hogy jut eszébe. Nyár van.

Menne bárhova, csak haza nem. És távol innen. Anyám lánya elküldte a gyerekei apját, menjen el, menjen el messze, mert ő nem tud másképp lélegezni, és nem tudja befejezni a doktoriját, amit egy hét múlva le kell adjon. Anyám lánya elhívta hát anyámat, hogy segítsen. Anyám ment is lelkesen, főzött, mosott, takarított, kétóránként vitte a csecsemőt szopizni a hajókávézóra, ahol a lánya írta a dolgozatot. Anyám tapintatosan érdeklődött, hogy mi történik, és tapintatosan ismételte, hogy minden jó lesz, minden meg fog változni. Anyám lánya nem tudta az anyjával megosztani a történeteket. Anyám érezte ezt, mint ahogy azt is, hogy nem lesz itt békülés, hogy a lánya el fog válni, de reménykedni még reménykedett, hogy megjön az esze. Mert másképp nem lehet. Ha lehetett volna, ő is másképp csinálta volna, de amikor gyerekek vannak, nem válunk, mert a gyerekeknek kell az apja és kell az anyja. Ha lehetett volna, elment volna ő is, vagy elzavarta volna azt a szerencsétlent. Ha lehetett volna, ment volna ő is egyetemre. Ha lehet, akkor legalább a lánya, és itt elakad a lélegzete, kibuggyan a lelke az arcára, érzi, hogy nem tudja visszatartani, hogy ez itt most kifolyik, elfolyik, kiönt, dagály. Az ablaküveg vastag, de anyám látja az anyját, talán utoljára, sok idő után, de látja, ott van és nézi, és ha lehetne, megölelné. Eddig hol volt, és most mit csinál? Úgy zokog, mintha meghalt volna valaki. A buszsofőr lecsukja a csomagtartó ajtaját, a busz elindul, pedig anyám csak most érkezett meg, a busz elindul, és elviszi messze édesanyámat, talán a tengerre.

Tizenhat, tizenhét éves koromban olvastam Sylvia Plath *Üvegburáját*. Zaklató volt, de ugyanakkor nyújtott egy biztonságérzetet, mint az a tudat, hogy mégsem vagyunk egyedül a világban. Anyám nem szeretett zaklató könyveket olvasni, pedig állítólag rengeteget olvasott lánykorában, a jeddi könyvtár összes olvasható könyvét, Jókait, Móriczot, Mikszáthot, Emily Bröntét, mindent, amit talált, kivétel az oroszok, az oroszokat nem szerettem, mondta. Tolsztojt még talán, Dosztojevszkijt semmi szín alatt. Amikor beköltöztek az új lakásba, az új bútorok közé, az új házaspár életbe, megfogadta magának, hogy minden hónapban vásárol egy könyvet. Lassan be is teltek a polcok, minden évben vártam azt a pillanatot, amikor meg lehet bontani a katonás könyvsorokat, minden könyvet egyenként levenni, és nedves ronggyal törölgetni. A borítók megnyitották a címek által rejtett titkokat, de ugyanakkor be is zárták egy képbe. *A kakasmintás törülköző*, ez az egyetlen cím, amit fel tudok idézni. A könyvek nem sérültek soha, nem is igen tanúskodtak a történeletről, szorongtak ott a katonás feszültségben, és mindenek ellenére nem veszélyeztette őket semmi. Ha egyedül voltam otthon, még akkor sem mertem levenni *A kakasmintás törülközőt*. Egyszer egy évben

volt csak jogom megérinteni, és ezt tiszteletben tartottam. *Az üvegbúra* nem tudom, hogy került a kezembe. És nem emlékszem semmire, egy szóra sem, egy konkrét jelenetre sem. A képre emlékszem csak, ahogy én képzeltem az üvegbúrát, amolyan félgömbszerűnek, ami alatt csak annyi hely van, hogy egy ember kényelmesen elfér, van lehetősége még egy-két lépést is megtenni, de nem többet, mert akkor már koccan a feje, azt már megtanulta. Ennek az üvegbúrának mintha az volna a hivatása, hogy megvédje a benne lakó embert a napfény melegétől. Nehogy megégjen, vagy ki tudja. Az üvegbúrában sárga fény van, és egy sivatag közepén található. Sylvia Plath öngyilkos lett. Ted Hughes első felesége volt. Két gyereke a szobában aludt, miközben ő gázzal megmérgezte magát. Ted Hughes második felesége már gyerekeivel együtt ölte meg magát. Ezek az információk legalább olyan hatással voltak rám, mint amikor kiderült, hogy a Nap is csak egy csillag a végtelen csillagok közül. Megengedte a gázt, és lefeküdt a gyerekeivel. Anyám nem olvasta *Az üvegbúrát*. Ha meg valaki szólt volna neki, hogy milyen rokon lelket zárt ki az életéből ezzel a nem olvasok zaklató könyveket makacssággal, akkor csak pirult volna, és lassan potyogni kezdtek volna a könnyei. Elmondta volna, hogy ő nem tudta, mit csinál, amikor megengedi a gázt, és a két gyerekkel meg üveges tekintetével beül a kicsi szobába, nem gondolta volna, hogy a gyerekek valaha emlékezni fognak, hogy az akkor nyolcéves gyakran álmódja majd azt a tébolyult arcot, amin csak akkor jelenik meg végre egy rezzenés, amikor én, az akkor nyolcéves, már ki tudja hányadjára ismétlem egyre hangosabban, hogy én nem akarok meghalni, én nem akarok meghalni, én nem... Ezt mind nem gondolta volna. Azóta se gondol: nem gondol, nem érez, nem emlékszik, nem álmodik. Csinálja ezt helyette valaki más, mert ő akkor, amikor végre kimentünk a konyhába, az akkor kétéves talán még a kezét is fogta, vezette, és felkapcsolják a villanyt, ő attól az ismerős bútoroktól, amelyek csalódásainak jeleit hordozták, itt-ott egy ragasztás, egy-egy nyomot rejtegető matrica, ő ott széthull. Álmai, vágyai, emlékei, gondolatai egyik lesznek a levegővel keveredő gázmolekulákkal: marad a hús-vér test, mely csak az így kötött szerződés alapján tud tovább működni, főzni, mosni, takarítani, három váltásban dolgozni még évekig.

Valahonnan tudtam, hogy ha gáz folyt, és felkapcsolják a villanyt, robbanás lesz. Abban a pillanatban, amikor anyám széthull, ugyanaz a fény búraként telepszik rám, feloldja a görcsöt a gyomromban, és magamra zár. Lehet, hogy végtelen sok csillag van, de én csak a Nap melegét ismertem.

Elmesélek még egy történetet. Úgy kezdődik, hogy édesanyám ül a kád szélén, támaszkodik a kádban, bármelyik percben lecsúszhat, egy hajszálnyi

erő tartja, úgy érzem. Nem lepődik meg, hogy lát, gondolom, hallotta a hangomat. Tíz perc telhetett el, amióta beléptem a lakásba. Úgy tűnt hirtelen, hogy nincs otthon senki. Köszöntem, nem válaszoltak. Benéztem a szobákba, nem láttam senkit. Szorongás fogott el, egy baljós érzés miatt jöttem haza. Moziban voltam, Dalida énekesnő életéről szóló filmet néztem – a film feldobott, a maga módján: Dalida három férfit szeretett életében, mind a három öngyilkos lett. A végén ő is. Hagyott egy levelet, pontosabban két szót: bocsássatok meg. Ezt kérte. Az ember szinte megnyugszik, ha az ő bajainál súlyosabb gondokkal szembesül. Mert még mindig lehetne rosszabb is, és ezt babonából szinte le se írtam. Babonából győzőm le a babonát, nap mint nap. És mintha erre készültem volna, mármint az életre – középiskolás koromban volt egy idézet az ajtómon, egy E. M. Remarque-idézet – nem is olvastam a könyvet –, ami kb. így hangzott, vagyis a végső üzenet, hogy mi lenne, ha az lenne, ami most, és ráadásul még rákos is lennék, de sajnos nem emlékszem pontosan, egy ideje nem emlékszem nevekre, színészekre, könyvcímekre, előfordul, hogy nem emlékszem saját magamra, és meglepődöm, mikor tükörbe nézek.

Film közben sírtam. Ezért járok moziba, rendkívül jól lehet sírni, ritka az a film, hogy nem tudok sírni, eleve úgy választom a filmeket. Előtte anyámat kerestem. Nem volt otthon, de összefutottunk a sarki boltnál. Hívtam moziba, nem akart jönni. Jobb is, hogy nem jött, gondoltam film közben. Ez is olyan Dosztojevszkij-szerű lett volna. Film után leültem egy padra, a Rózsák terén. Késő délután volt, nyár, volt időm, volt tér és levegő – írni fogok, döntöttem el. Beülök valahova, és írok, mert amikor lehet, írok. De amint üldögéltem ott, a végtelen peremén, amit az írás tartogat, anyám jutott eszembe, a zaklatott arca, mikor találkoztunk. Valami baj van, gondoltam. Haza kéne menni, gondoltam. Lemondtam az írásról, és elindultam hazafelé, egyre gyorsabban szedtem a lábaimat, mintha egyre biztosabb lenne, hogy valami baj van.

Az üres lakásban tehát, gondolhatjátok, hogy min pörgött az agyam, hogy akkor most, most biztos, lehet, hogy most megtette, és bárcsak, gondoltam én ezt, hogy bárcsak megtette volna? Igen, gondoltam, nem kívántam, de gondoltam. A gondolat így hangzott, amikor megfogalmaztam: ha megtette volna, tudtam volna tisztelni még. Ez a mondat így elhangzott az üres lakásban szédelő lelkemben.

És akkor rábukkantam apámra. A teraszon ült és cigarettázott. Nem köszönt, csak biccentett sokatmondóan. Te mit csinálsz itthon?, kérdeztem, apám ebben az órában munkában kéne legyen, mosogat egy vendéglőben.

Előveszi a hülyegyerek arcát, ilyenkor a szemeit tágra nyitja, mintha így nem látszana, hogy ittas. Hogy-hogy mit keresek itthon, hát hazajöttem. Jó, azt látom, de miért jöttél haza? Ne gyere te is nekem a kérdéseiddel. Édesanya hol van? Nem tudom. De mi történt? Nem történt semmi, mi történjen. Eljöttem, nekem elegendő van, hogy vesznek faszra, érted? Há' mi vagyok én? Nem, nem, engem többet nem fognak szívatni. Jól van, édesapám, most már nem tudtad volna kibírni? Még két év van a nyugdíjig. És aztán most csak ez hiányzott édesanyának... Hol van édesanya? Nem tudom, lement ejsze. Hogy-hogy nem tudod? Hívtam és nem veszi fel. Most nem tudtál volna egy kicsit rá is gondolni? Csak egy kicsit? Ez most neki nem hiányzik, te is tudod, most lábaltunk ki az egyik káoszból, és akkor most tényleg ezt kellett csinálnod? Na, figyelj, szedd össze magad, nem lesz ez jobb sehol sem, szükségetek van a pénzre, szedd össze magad, hívd fel, és még ma visszamész. Mit mondtál, amikor eljöttél? Nem megyek vissza. Mit mondtál, azt kérdeztem? Hogy nem jövök többet. Na, hívd fel, kérjél bocsánatot, mondd, hogy meggondoltad magad. Hallottad? És itt olyan szigorúan néztem apámra, hogy nem volt más választása. Visszaléptem a lakásba, kavargtak a gondolatok a fejemben, éreztem már így magam, gondoltam, itthon vagyok, gondoltam, ez a fokozott gyomorideg, düh, itthon vagyok, persze, csak most lehet, hogy nem vagyok olyan tehetetlen? Akkor nincs nagy baj, gondoltam. Pisilni akartam, mikor beléptem a fürdőszobába. Amikor megláttam anyámat, ezt gondoltam: nagy baj van, ismerem ezt a kétségbeesett arcát. Mit csinálsz itt, édesanyám? Anyám zokog, de csak úgy hüppögve, amikor már mindegy, hogy a könnyek keverednek a nyállal. Nem bírom már, mondja halkán, elég volt, nem bírom már, mondja. Édesanyám, ölelgetem, szólítgatom, ne aggódj, mondogatom, ne aggódj, mert visszaküldtem, fel fogja hívni, vissza fog menni, de én nem bírom már ezt az életet, mondogatja édesanyám, és én elhiszem neki, elhiszem, hogy nem bírja, hogy olyan nehéz mindattól a hiánytól, ami elhatalmasodott rajta, az a súlyos légüres tér, egy kiló tollú anyyi, mint egy kiló ólom, ez tény, ezt már én is tudom, és emiatt olyan igazságtalan a világ, a lét elviselhetetlen könnyűsége, kedves Kundera bácsi. Te vagy az én kis őrangyalom, mondogatja édesanyám, csak ha anyám elé visszakerült az édes, hova lett a keresztnévem mellől a családnevem?

Hogy mi volt a káosz, amiből épp kilábaltunk, mi, a család, így fogalmaztam én? És ez még mindig ugyanaz a történet. Mert ha nem arról szólna az élet, hogy minden lépéssel a történetünket írjuk, mint az író mások történetét a szavakkal, akkor azt kéne elfogadjuk, hogy az élet csak néha törté-

net, csak néha mesélni való történet, sőt. Lehet, van, aki úgy véli, hogy nem is történt vele semmi, talán egy-két történet. És a történetek között mi van? Zárójel? Felfüggesztett mesélés? Készülődés egy jó kis frappáns történetre, amit aztán elbeszélhetünk, mint ahogy mesélnénk, vagy fordítva? Kundera, akinek elolvastam aztán minden könyvét, ő mondta, szörnyen sajnálkozva, hogy minek is kell minden boldog, boldogtalan írjon, mert minden boldog, boldogtalan írja, hogy mit csinált aznap, hogy mit csinált a tegnap, mit álmodott, mit evett, mit vásárolt, kit szeret, kit nem, kire haragszik, és ki után vágyakozik stb. A világ tele van írókkal, vagyis emberekkel, akik nyomot szeretnének hagyni maguk után. A világ csak ilyen emberekkel van tele. Másképp elviselhetetlen volna a halál gondolata. De ha az ember, mondjuk, előre megveszi a sírhelyét – mint a nagyapám –, márványba véseti a nevét, születési évszámát és a vonalkát utána, akkor máris nyugodtabb lehet, mint akiről kiderül, hogy jöhet, aminek jönnie kell, ő fel van készülve. És nem marad más hátra az utódokra – és ez igazán nem terhelő –, csak hogy beírják az évszámot, amelyikben elhunyt. Elhunyt. Ez történt. Született ebben az évben, elhunyt abban az évben. És ebben meg is egyeznek az emberek, minden temetésen, kezet fognak és meggyőződnek. Mert az, ami valójában történik, az titok, ebben is megegyeznek. Közös megegyezés alapján úgy döntöttek, hogy ezt a titkot egy vonalkával fogják jelölni.

Vasas Tamás

HALLOWEEN

MICHAEL MYERS

ahol a leglelkesebb kezdő lendületet a frontális ütközések sorozata követi mindenféle más szellemmel, zombival, vérfarkassal, dementorral, goblinnal, orkkal, dzsinnel, pókemberrel, múmiával, kommandóssal, super marióval meg batmannel, szóval mindenféle jöttment rémmel és szörnyecskével, és csak távolodik az egyetlen, igazán fontos kis szellem alakja, ott michaelt elkapja a kísértés, hogy hanyatt feküdjön az úton, feladja az egészséget, tegyen a tökökre, a tökhold egész éjszakájára, a templomban hagyott hullára, gyerekkora minden csínyből felfestett horogkeresztjére, arra, hogy mikor és kik jönnek érte, hogy hol tűnnek fel majd először a villogó szirénák, satöbbi, de amíg csak egy picit kis fehér foszlányt is lát seamous ágyneműhuzatból készült jelmezéből, addig inkább ellenáll, kitart, és folytatja, túri a lökéseket, a tempója gyorsul, ahogy a szívverése is, de csinálja, a rohadt életbe, csinálja.

JASON VORHEES

amikor a hangyákkal ennyire meggyűlt a bajom, akkor vittek be először a pszichiátriára. utána már megszoktam, visszatérő vendég lettem a kisvárosi kórházak legelzártabb osztályain is. folyamatosan azt próbálták elmagyarázni nekem, hogy én a halott anyámat hallucinálok visszatérőn, ahogy siet felém, például az utcákon, és hallom beszélni is, sőt, néha más nőkben látom őt. valamint problémát jelent az is, hogy aggasztó precizitással sepregetek le a dzsekimről minden szöszöt, morzsát, picit alufólia darabkákat, bármilyen apró anyagot, ami rákerül, és ez szintén elmebajra vall. aztán egy rezidens valamikor télen megkérdezte, hogy látom-e a csellót az áldozataimban, a vonót pedig a bozótvágóban. elröhögte magát, hogy csak viccel. nem hiszek az egészségügyben, ez egy gyógyíthatatlanul beteg világ, így az ilyen ügy felesleges

ügy, mint például a bélyeggyűjtő lovagrend, ha létezik ilyen. a tó mélyén legalább mindennek volt értelme, és nem léteztek ezek a kérdések.

BŐRPOFA

nem tudni, hogy megnyitható-e a pokol. nagyon mélyre kéne ásni hozzá. a mennyországhoz meg minimum úrhajósnak kéne lenni, mert az meg nagyon fent van. de itt a kettő között akad narancsbőr, van ragyás pofa, nyugdíj meg szupermarket és koncert, hát élet, na... de valami lift? még esetleg? csak úgy mennypokol értelembe, ha már itt tartunk. és benne a „hasznos holmik” eladásra. kínálják a testet, a húst is, mind olyan, mint stephen king kiürített zsebe, és ami utána marad. egy fej szemek nélkül az ablakban. csak mosolyog... saját stonehenge! ilyen biztos nincs senki másnak. ideje hát ölni is érte.

FREDDY KRUEGER

a templomban kioltott életek könnyebben és gyorsabban szállnak a mennybe, mint a templomon kívüliek, ezt brit tudósok hamarosan igazolni is fogják. nem lesz nehéz dolguk, hiszen magától értetődő, hogy a szakrális közelsége felgyorsítja az ilyen folyamatokat. a kárhozattól való örök félelmében seamous nagymamája talán ezzel vigasztalta volna magát abban a pillanatban, amikor michael a mögötte lévő padsorból egy vékony zsinórral tünékeny gyorsasággal elkapta a nyakát, és neki elkezdett gyorsan fogyni a levegője. fred nem tudta magának megmagyarázni, miért volt szükség erre a járulékos akcióra. talán azért, mert látta, hogy ez az öregasszony is ott volt a kukoricásnál, vagy talán csak minél többet akart elvenni seamoustól. mindegy is. csendben és gyorsan történt minden, észrevétlenül hagyta el a templomot, és a sötét utcán haladva arra gondolt, hogy hol találhatná most meg a kisfiút. biztos nincs otthon, mégis a ház jutott eszébe, de nem találta vissza, nem emlékszik, hogy ott a sötétben melyik volt az a ház, melyik volt az az ablak, ahol a horogkeresztes tököt hagyta azon az éjjel.

Szerényi Tamás

PESTEN HALLOTTAM

(ELSŐ RÉSZ)

Asszem, azzal kezdődött az egész, hogy a bátyám utcára rakott. Igen, mégiscsak ez volt az a sorsfordító esemény, amely végül láthatatlan vezetőszáron rángatott el odáig, hogy egy képtelen maskarában járjam a pesti utcákat, és vadidegeneket szólítgassak le, erre jutottam a söröscímke-kaparászos mé-lázgatásom közepette. A hideg páracseppektől felkunkorodó papír engedett, én meg az Arany Ászok logó darabjaiból próbáltam meg kiolvasni, hogy miért kezdett el menthetetlenül széthullani körülöttem minden.

Akkor már egy ideje a fővárosban éltem, ahová tizenkilenc évesen, sok-sok kétellyel, bizonytalansággal, a vállamon pedig egy degeszre tömött sporttáskányi mélyhűtött kajával megérkeztem. A felvételinél messzire céloztam, ez nálunk szinte családi tradíció volt, már a bátyám is akkora lendülettel indult meg, hogy a Nagykörútig meg sem állt.

Nem akartam én az albérletéig követni a példáját, de így hozta a sors meg a kollégium szociális bizottsága: a jelentkezésemet elutasították, kénytelen voltam hát bekuncsorogni magamat a tesómhoz, aki egy erzsébetvárosi garzonban élte a végnapjait egyetemistaként. Egy szakdolgozatocska választotta el a szabadságtól, nem csoda, hogy éjt nappallá téve azon dolgozott. Mikor beköltöztem hozzá, fel se nézett, csak feljebb tekerte a hangerőt, és körmölt tovább.

A bátyám összeköltözött a csajával, persze, miután felbukkantam, éjszákára átmentek Rékához. Ez olyannyira állandósulni látszott, hogy a tesóm magával vitte a fogkefáját, így viszont szép lassan tényleg mindent, még a fogmosópoharat is ellepték a diplomamunka kinyomtatott, korrektúrázott lapjai.

Napközben a fullasztó papírdzsungelből a betondzsungelbe tettem át a székhelyemet, hátha a provincializmus romjaiból valami új sarjadhat. Eleinte nem ment könnyen. Valami hiányzott – például Enikő, aki pár hónappal korábban szakított velem. Felejteti akartam, a lüktető emlékek helyén kellemes ürességet és bizsergető zsibbadást érezni, de a barátaim szétszóródtak a különféle egyetemeken és főiskolákon, így jobb híján a másodvonalbeli haverokkal is beértem, csak ne kelljen az üzenőfalat bámulnom naphosszat, egyedül.

Helyette nagyokat kocsmatúráztunk, portyákra indultunk a bulinegyed szívébe, próbára tettük a lakók meg a közterések türelmét. Az a rövid, amnéziás időszak egy vészjóslóan ismerős jelenetben csúcsonyult ki, ahogy a többiek egyre messzebről, egyre kevesebb meggyőződéssel magyarázzák nekem, hogy azt már ne igyam meg, arra tényleg semmi szükség. – Ugye tudod, hogy én nem cipellek haza! – mondta az egyikük, én meg tudtam, csak nem akartam elhinni.

* * *

Közben az egyetem se fogadott tárt karokkal, alig ismertem valakit, még a gólyatábort is ki kellett hagynom egy nő miatt. Ez a nő anyám volt.

– Kisfiam, nem mész te sehova! – szerelt le a már jól ismert, végső érvvel, majd rögtön kifejtette, mennyivel jobb helye lesz annak a harmincvalahányezer forintnak, ha bulizás helyett inkább egy laptopba fektetjük.

Így új barátok helyett végül notebookom lett.

A zezugos és kissé főzelékszagú kampuszt igyekeztem kerülni, még ebédmenüért se álltam sorba, az ágyamban fetrengve zabáltam az otthonról hozott kaját, amivel rogyásig pakoltam a bátyám hűtőjét, újabb indokot szolgáltatva ezzel a feltételek szigorításához. Mert a házirend folyamatosan bővült, nekem meg sehogy sem sikerült vele lépést tartanom, mikor jött a fizetésnap, összegyűrt mekis meg éjjel-nappali blokkokat tudtam csak felmutatni.

– Elégeted, öcsi – mondta a tesóm, a fejét félrebillentve. – Minden egyes bankót. Még aznap este tűzre vágod őket, ahogy édesanyánk megküldi.

Tudtam, rosszul áll a szénám, és ha ez nem lett volna elég, egyik nap arra értem haza, hogy Réka keservesen zokog a konyhában, a bátyám is ott volt, és próbálta megnyugtatni. Engem észre se vettek, én viszont a telesírt zsebkendő ellenére is kiszúrtam azt a kurva nagy monoklit, ami Réka szeme alatt éktelenkedett.

Nem szóltam semmit, inkább feltakarodtam a galériára, és az arcomat a párnámba fúrva vártam, hogy elszálljon rólunk ez a rontás, ami az egész lakóközösségünket valami sötét végkifejlet felé sodorja.

Addig is a katalógusos órák közti üresjáratokat a Központi Olvasóban bekeltem ki. Csak ültem ott, és néztem, ahogy mindenki a fénymásolóval szerencsétlenkedik. Nem volt hozzá használati utasítás – ahogy az egyetemista léthez sem. Én mégis töretlenül hittem, hogy kering ott más is, aki ugyanúgy nem érti a magyartalan, nehézkes esztétanyelvezettel megírt szakszövegeket; nem tudja, melyik sorba kell állni a TO-n; és lövése nincs arról,

vajon hogy lehet felvenni azt a nyomorult tesit. Előbb-utóbb találkozunk kellett, de én türelmetlen voltam, látva, hogy a többiek kommunákba verődve bandáznak, órák után négyesével foglalják be a csocsóasztalt, és együtt járnak ki cigizni a sorompóhoz.

Egy ilyen nyomasztó helyzetben valami váratlant akartam húzni. Olyasmit, amivel még saját magamat is meg tudom lepni, olyasmit, ami az osztatlan lúzerképzés történetének aranyoldalaira kívánczik. Így hát szerveztem egy házibulit.

* * *

Nem is tudom, hol találtam meg azt a levlistát, amelyen keresztül a fél bétékához eljutott a hír, két sör után meglódultak az ujjaim, és olyan buli-ajánlót kerekítettem, hogy még valami bölcsészblog is lehozta, aztán gondolom, felkapta a szájhagyomány.

Másnap délután arra értem haza, hogy már hárman állnak a lakás előtt, és kukucskálnak be az ablakon. Persze, nem volt otthon semmi, még piáért is őket kellett leküldenem, amíg én összedugtam a szájalmas Gemius hangfalamat.

Így kezdődött, aztán negyed hatra már halomban álltak a csikkek és a sörösdobozok, az évfolyamtársak meg egyre csak jöttek és jöttek, mintha illegális gólyabált rendeztem volna.

A legnagyobb különítmény sötétedés után toppant be – addigra a faliorát is leszerelte valaki. Az időzavar ellenére rájuk pontosan emlékszem, a zene és a nép is üvöltött, ki tudja, mióta nyomhatták a csengőt, mire ajtót nyitottam nekik.

– Szia, te ki vagy? – kérdezte egy szösi lány, én meg válasz helyett találomra a kezébe nyomtam egy üveg bármit, majd lekíséri narancslével, gondoltam volna, de gondolkodni már nem kellett, csak ritmusra bó-lo-gat-ni. Egy gyerek odajött, hogy véletlenül letörte a routert, most mi lesz.

– Nyugi! Ez nem az én lakásom! – mondtam, és hagytam, hogy tovább-ráncigáljanak egy veszélyes erkélyjelenet, szexuálisan túlfűtött társasjáték vagy egy újabb spangli felé. – Ne stoppold! – üvöltötte valaki, talán én, mielőtt egy dupla szaltónak szánt hasassal leugrottam a galériáról, hogy másfél rugó mélységig felszántsam a vendégágyat. Éjfélkor jött a himnusz, hajnalban meg a rendőrség, vagy fordítva. Az utolsó emlékem, hogy a szösi lányt keresem. Egész este le akartam szólítani, csak nem jött ki a lépés.

– Várj, hogy hívnak? – kérdeztem, mikor a gangon végre sikerült utolérnem.

– Tinának – mondta mosolyogva, de a barátai már türelmetlenül intettek neki, ő meg némi hezitálás után sarkon fordult. Mielőtt végleg eltűnt volna, még egyszer visszanézett.

– Gyere máskor is! – kiáltottam utána vigyorogva, mert veszteséget többé nem éreztem, a THC meg az alkohol a gátlásaimmal együtt azt is feloldotta.

* * *

– Ezek tisztán nem normálisak... – magyaráztam másnap a bizonyítványomat, inkább semennyi, mint több-kevesebb sikerrel. Réka addig a szomszédokat nyugtatta, a bátyám meg helyszíni szemlét tartott. Az arcára felváltva ült ki a döbbenet és a megrendültség. Pedig az üvegcserepeket feltakarítottam, a klotyót kipucoltam, és bár a szivacsdarabkákat is visszatömködtem a vendégágy rugói közé, az továbbra is úgy nézett ki, mintha egy falka Rottweiller marcangolta volna szét.

– Mi a faszom ez? – emelt fel egy marék ragacsos papírt. – A szakdogámmal itattátok fel a vodkanarancsot?

– Biztos lementetted – vettem oda flegmán. Mentségemre szóljon, hogy kegyetlenül másnapos voltam, és gyűlölettel gondoltam az egész világra – saját magamat is beleértve.

– Te, én agyonverlek! – dobta le a földre az időközben galacsinná gyűrt lapokat, és megindult felém. Réka az utolsó pillanatban ugrott elé.

– Hagyd! – állította le, mielőtt lendült volna a karja. – Mind csináltunk pár hülyeséget, amit azóta már megbántunk. Ugye? – nézett rám egy cseppet sem kedvesen, a bátyám pedig finoman megkért, hogy egy időre takarodjak a szeme elől.

Bőven beesteledett már, mire visszaértem. A tesóm addigra lenyugodott – így ültünk le beszélgetni, bár kissé egyoldalúra sikerült a diskurzus.

– Megbeszéltük Rékával, mi legyen veled. Mondanám, hogy a döntésünk független *ettől* – mutatott körbe – És kicsit tényleg az, de egyébként meg kurvára nem.

– Én csak...

– A lényeg, hogy itt nem maradhatsz – mondta szenvtelenül.

– A galérián? Elleszek én a kishálóban is, észre se fogtok venni.

– Nem. A *lakásban*. Réka ideköltözik – jelentette ki.

– Ti most kidobtok? – hitetlenkedtem.

– Dehogy! Én tudok egy albérletet... – mondta Réka, és a tesómra nézett.

– Kapsz két hetet, és az első havi lakbérbe beszállok – ajánlotta fel.

– Úgy érted, puhára fogok esni? – kérdeztem ösztönös gúnnyal.

– Látod, kár ide a jó szándék! – hördült fel a bátyám, és a fejem fölött Rékához intézte a szavait. – Jön itt bazdmeg a cinikus dumájával...

– Erre nehéz másképp reagálni.

– Egy hónapja szívod a vérem, és még egy köszönöm nem hagyta el a szádat!

– Hát, már nem is fogja.

– Akkor húzz el, de most azonnal!

– Valamit megbeszéltünk – nézett rá Réka szemrehányón.

– Leszarom!

– Dehogy szarod! Neked az a legjobb, ha még ma elhúzok. De ilyen könnyen nem szabadultok tőlem! Hívjuk fel anyáékat! – csillant fel a szemem. – Nézzük meg, mit szólnak hozzá! Úgyis ők fizetik a bérleti díj felét, ti alig vagytok itt, csak verekedni jártok haza – mondtam, és már vettem is elő a telefonomat.

– Állj... le! – szólt rám a tesóm, de én meg se hallottam. Épp tárcsázni akartam volna, amikor rácsapott az asztalra.

– Fejezd már be! – üvöltötte olyan kétségbeesetten, hogy erre már felnéztem. – Értsd meg... – kezdte újra szinte suttogva. – ...Rékának költöznie kell. Oda nem mehet vissza.

– Miért?

– Ezért – mondta Réka, és felhúzta a pólóját. Az oldalát kék-zöld foltok borították. Fájt ránézni, mégsem tudtam elfordítani a fejemet. Csak ültem, és bámultam azokat a lüktető, formátlan alakzatokat. Nehéz volt elhinni, hogy ez épp velünk történik meg. Aztán a következő pillanatban a pólo visszahullott, a látélet pedig eltűnt, mintha ott se lett volna.

Réka éjszakára átment az egyik barátnőjéhez, a tesóm otthon maradt szakdogázni.

– Megoldod, öcsi – mondta, amikor kettesben maradtunk. – Képes vagy rá, ahogy mi is képesek leszünk ebben a szétbarmolt lakásban élni – magyarázta, és aznap először láttam őt halványan elmosolyodni.

A váratlan izgalmak miatt hamar kidőltem, a vendégágy rugói kicsit nyomták ugyan a vesémet, de így is szépeket álmodtam. Reggel aztán nem vacakoltam sokat, a kávé után tíz perccel már a metrókapaszzkodót szorongattam. A jóhiszeműségem egészen a Keletiig vitt, ahol azzal a lendülettel becuccoltam Gömbihez.

– Neked is jó reggelt! – üdvözölt egy szál boxerben, a begyógyult szemét dörzsölgetve, én meg köszönésképp meglóbáltam a cuccaimat, és levágtam a szoba közepére.

* * *

Gömbi volt a régi életem egyik utolsó hírmondója, akit szintén Pestre evett a fene, de miután felvették a BKF-re, BGF-re, BMF-re vagy ki tudja, melyik hárombetűsre, alig találkoztunk. Legbelül így is tudtam, hogy számíthatok rá, csak annyit vártam el tőle, hogy majd nyisson ajtót, és viselkedjen úgy, mintha megint padtársak volnánk. Ami heti harminc órában működött, miért ne működne életvitelszerűen?

Még a gimiben megbeszéltük, hogy majd, ha úgy alakul, összeköltözünk, és hát kezdett nagyon úgy alakulni. A tesómnál eltöltött próbaidőm alatt annyit láttam Gömbiből, hogy az éjszaka közepén is aktív, zöld a pötty a neve mellett, de kizárólag lakásügyben, és csak komoly érdeklődőknek válaszol. Mikor hirtelen felbukkantam nála, szó nélkül beengedett. Másnap viszont azzal ébresztett, hogy nincs-e valami dolgom.

– Figyu, mik a terveid mára? – kérdezte gondterhelt arccal.

– Hát, először is felöltöznék – feleltem a tökömet vakarászva.

– Az van, hogy mindjárt jönnek hozzám.

– De kicsoda?

– Hát izé, a lakótársam – bökte ki, én meg elkerekedett, csipás szemekkel bámultam rá, erre sündisznóállásba vágta magát, és izomból magyarázkodni kezdett, hogy kettőnk közül *én* voltam az, aki nem tartotta be a „fogadalmunkat” (vajon melyiket, a szüzességit?), ezért kénytelen volt mást keresni a helyemre.

– Tök sokáig vártam rád, de te azt mondtad, a tesóddal fogsz lakni! – vágta hozzám.

– Azt anyám akarta – mondtam a fejemet csóválva, és lekászálódtam a kanapéról.

– Nekem meg már van egy lakótársam – magyarázta a kezeit széttárva. – Most mégis mit vársz tőlem?

– Nemtom bazdmeg, kicsivel talán több megértést...

Gömbi rendes volt, beszélt a lakótársával, így kaptam némi haladékat – nem úgy a HÖK-től szocát, biztos nem volt elég ipszilon a nevemben meg akadémikus a felmenőim között. Ezzel kezdetét vette egy rövid kanapészörfös időszak, egy-egy napokat laktam itt is, ott is, Gömbi után Tomika következett, aki időközben felkerült Pestre, de a tesómékhoz is visszajár-

tam kísérteni, ahol Réka jobbnál jobb albérlet-lehetőségekkel bombázott, én meg büszkeségnek álcázott csóróságból mindig visszautasítottam. Jobb híján még a SOTE könyvtárában is kihúztam pár éjszakát, Gömbi mutatta meg nekem – kiderült, hogy mégse három-, hanem négybetűsre jár. A hely egész éjszakára nyitva tartott, az ellenőrzés pedig laza volt, csak egy sötét diákigazolvány kellett hozzá, de ha ügyesen takartad le, az ELTE ugyanúgy végződött. A második alkalom után már nem is nézték, aláírkantottam egy lapot, és kész.

Szép lassan beállt ez az új, félnomád életmód, heti két-három éjszakát egy kifeküdt matracon töltöttem, hétvégére meg hazamenekültem anyámékhoz. Diákkal ritka olcsó volt a vonatbérlet, én meg berendezkedtem a másodosztályra: anyám szalámis szendvicsein éltem, hozzá flakonos vizet ittam, még fogat is azzal mostam, és fürdőszobátükör helyett a mocskos ablaküvegben bámultam a saját tükörképemet.

* * *

Mint időközben kiderült, egy-két arcnál jó pontot szereztem a bulival. A lakásfesztivál másnapján kicsit zavarba is jöttem, mikor a borús idő ellenére az UV-szűrős, tükörreflexes napszemüvegemben megérkeztem az egyetemre, és rögtön egy csapat ismeretlen gyerek pacsizott le velem ezeréves cimborák módjára.

– Velem sörpöngöztél, nem emlékszel? – kérdezte az egyikük, és hát nem emlékeztem, de egy vállverégetéssel elintéztük. Közben odajött egy torzonborz srác is, göndör fürtjeivel túlkoros puttónak is beillett volna. Valahonnan ismerősnek tűnt, hunyorogva szuggeráltam, hátha attól felismerődik. A tanácstalan fejemet látva a segítségemre sietett.

– Én is ott voltam ám nálatok! Én tartottam szóval a biztosurakat, amíg ti bezárkóztatok a klotyóba eltüntetni a bizonyítékot.

– Áldassék a neved! – mondtam, és megöleltem. – Ami nem más, mint...?

– Tasnádi Tamás, kreatív problémamegoldó. De neked csak Tasi! – mutatkozott be, és egy könnyed, sikamlós mozdulattal a tenyerembe csúsztatott egy olyan tipikus, görcsösen szépelgő és szarrá dizájnolt névjegykártyát.

– Jól látom-e, ez dombornyomott?

– 3D hatású! – javított ki hisztérikusan.

– Beszarok!

– Hidd el, jól jön az még – mondta, majd amolyan porszívóügynökösen rám kacsintott.

Félórát beszélgettünk, addigra a többiek elszállingóztak, de Tasi is nagyon nézegette az óráját.

– Neked erre az alapozóra nem kell bejárni? – kérdezte.

– Inkább máshol alapoznék.

– Most arra gondolsz...?

– Nem tudom. Mármost még azt se tudom, merre van a D épület, mínusz 302-es előadó – ismertem be, és ettől egészen feleslegesnek éreztem magamat.

Arra számítottam, hogy a srác ettől majd feszengeni kezd, mond valami okosat, amitől majd mindketten kellemetlenül érezzük magunkat, esetleg szánakozó fejet csóválva odébbáll, de egyik sem történt meg, helyette indokolatlanul fellelkesült, úgy mondta:

– Akkor mutatok valami sokkal érdekesebbet!

* * *

Tasi az egyik üde színfoltja volt a BTK-nak: alapvetően pszichológiát tanult, de a lelke mélyén bölcsészebb volt, mint az egész filológia tanszék. Az istenadta kreditrendszer hozott össze minket: nálunk a legtöbb kurzusért négy kredit járt, így kiugrott programozóktól gyomorfájós jogászokon át, elhivatott óvónőig mindenki hozzánk jött. Mint egy falat kenyér, úgy kellett az a néhány pluszkredit.

Az ilyen kiskapukat jó érzéssel használta ki Tasi, mondhatni az ügyeskedés a vérében volt, hála apucinak, aki kismenő ügyvédként kereste a mendencére valót: nem kapott több tízmilliós megbízásokat, de megvoltak a maga stiklijei. Mindezt onnan tudtam, hogy a keményebb estéken Tasi lerakta, sőt, földhöz vágta a cekkert: felszabadult az öncenzúra meg a nyelvi kötöttségek alól, az eltartott kisujj rákulcsolódott a söröskorsó fülére, ő meg visszavedlett azzá az ordenáre kiskölké, aki annak idején a Mátyás tér szomszédságában a helyi cigány gyerekekkel rugdosta a lasztit.

Hiába a jogászlelkület, az ügyvédi pálya taszította, egyébként is próbálta függetleníteni magát a fatertől. Mikor *A homoszexualitásból táplálkozó feminista nézőpont értelmezési lehetőségei Fassbinder filmművészetében 1.* szünetében rákérdeztem, hogy akkor miből van pénze, vigyorogva visszakérdezett, hogy miből nincs. Elsorolta, hogy volt ő már statiszta, beugrós az Operában, pohár- és jegyszedő a Bárkában, próbautas a 6X6 Taxinál, telefonos közvélemény-kutató és szendvicsember is. Ő volt a diákmelók Odüsszeusa,

talán emiatt szorult bele annyi talpraesettség, ami éles kontrasztban állt tarisznyás, kordzakós, hippifarmeres megjelenésével.

Fura srác volt, első blikkre besorolhatatlan, aztán ahogy megismertem, sokat tisztult a kép. Szeretett tudálékoskodni, nagyokat mondani és időnként csúsztatni (nem bontotta ki az igazság minden részletét), de mindig ott lappangott benne a jó szándék, és tényleg próbált segíteni a körülötte lévőkön. Kicsit úgy, mint a sportszeletes csávó.

* * *

A soklakiság és a folyamatos ingázás miatt egyszerre távolodtam el az otthoni és a budapesti cimboráktól. Fecónak lassan már a vezetéknevére se emlékeztem, Tasival még javában ismerkedtem. Egyedül Gömbivel jártam el rendszeresen futni, hadd szidja nekem a lakótársát, hátha így mindkettőnknek könnyebb lesz megemészteni, hogy még ő is lecserélt valami BAZ megyei gyerekre. Azt éreztem, pontosabban mindenki *azt érezte* velem, hogy csak messziről vagyok jó társaság, közelebről máris kolonccá változom.

Találnom kellett valamit, amibe bekapaszkodhatok – valami hobbit, fétist, káros szenvedélyt vagy pótcselekvést; ugyanitt pénzre is szükségem volt, a tavaszi félévre megcsappantak az otthoni források, a gazdasági válság a családi bizniszt sem kímélte.

Emlékszem, akkoriban még élt bennem a homályos meggyőződés, hogy a tisztesség és a kemény munka valamiképp összefügg, hogy az önálló jövedelem megszerzése nemcsak társadalmi elvárás, de morális kötelesség. Így hát, fogtam magam, kiválasztottam a legközelebbi diákszövetkezetet, és elindultam. Az iroda bejáratánál Tasi várt rám.

– Megint le vagy merülve.

– Mit akarsz rám szózni? – kérdeztem mélységes gyanakvással.

– Én is örülök neked! – felelte vigyorogva. – Az ösztönöm azt súgta, itt leszel.

– Meg a három sms, amit írtam. Miért nem lehet téged elérni?

– El lehet, csak próbálkozni kell – mondta, majd egy mozdulattal kicsapta a gallérjára tűzött hipszterszemüveget, nagy műgonddal felhelyezte az orrára, és elindult a bejárat felé. – Lássuk, miből élünk!

– Nanananana! Te most szépen megvársz *idekint!* – figyelmeztettem, mert láttam rajta, hogy ő itt most olyan szupportív lesz, tuti erőből akarna rátenyerelni az életemre. Hiába nyomult, az lett a vége, hogy duzzogva hátralépett, és felvette azt a flegma testtartást, amelyet a világba beleszarni igyekvők

előszeretettel alkalmaznak. Azért én a fotocellás ajtón keresztül is szemmel tartottam.

Ahogy beléptem az irodába, rögtön az első ablaknál a lejárt TB-kártyámmal bezárólag az egész életemet lefénymásolták, de biztos, ami biztos, anyám személyes adatait is be kellett diktálnom. Amíg a nyomtatványokat töltöttem, egy pillanatra feltárultak előttem az adminisztratív intézményrendszer rejtett összefüggései: ha a TO maga a földi pokol, a diákszövetkezet a purgatórium, az ügyintézők ott égnék ki, növesztenek szemüveget, és fittyed le az ajkuk, hogy később a Tanulmányi Osztályon megkeserítsék az életünket.

A faliújsághoz lépve végignéztem a kínálaton. Már csak két álláslehetőség lengedett a végeken. Az egyik utcai toborzó JUTALÉK ELENÉBEN – így, egy vaskos elírással és csupa kapitálissal, hogy én is legalább ekkora baromnak érezzem magam, amiért egyáltalán megfordult a fejemben – a másik hessegetés Csömörön. Mielőtt rákérdezhettem volna, az ügyintéző beelőzött, unott hangon mondta:

– Az pont azt jelenti. Emberi madárijesztő, azonnali kezdéssel.

Rám se nézett, aznap én lehettem úgy a százharmincötödik.

– Utazás megoldott? – suttogtam, de nem elég halkán. A semmiből ott termett Tasi, belém karolt, és a nevemben elnézést kérve kirángatott az épületből.

– Ennyire mélyre azért ne süllyedjünk! Tudok én olyan melót is, amivel legalább a körúton belül maradva csinálhatsz hülyét magadból.

* * *

Tasi mindent elmondott, én pedig figyelmesen végighallgattam, és fél napi gondolkodási időt kértem. Egy héttel később, amikor teljesen kifogytam az ötletekből meg a konzervkajából, felhívtam.

– Megvan még a meló?

– Persze hogy megvan. Ki akarna lovagi páncélban flangálni a pesti utcákon?

– Hát én!

Merthogy erről volt szó, egy középkori étterem keresett két lábon járó reklámhordozót, aki korhű jelmezben szórólapot osztogat a népnek.

– A te feladatod lesz irányba állítani a fogalmatlan turistákat. Ne feledd: Prága helyett Budapestre jöttek, egy reménytelen zabálást érdemelnek, vizet sörrel és végtelenített középkori zenével – foglalta össze a lényegét.

– Biztos nincs valami testhezállóbb? – kérdeztem tőle, csak úgy mellékesen.

– Esetleg pohárszedőnek be tudlak ajánlani. Nyolctól hajnal kettőig tart, szombatoként dupla műszak – mondta, én meg akkorát nyeltem, hogy telefonon keresztül is hallotta.

– Akkor holnap a lovagbejárónál!

Másnap korán érkeztem, majd némi téblábolás után beléptem a címeres zászlókkal kidekorált, boltíves kapun. Odabent az alig pislákoló gyertya- és műfaklyafény ellenére a konyhamenedzser egy pillantással méretet vett rólam, majd kiválasztotta az egyik legrusnyább páncélt, ami tényleg úgy nézett ki, mint amit hatszáz éve cibáltak le egy haldokló főszerről, és azóta se szidolozták ki rendesen.

– Biztos jó lesz? – kérdeztem hitetlenkedve, ahogy megemeltem a mázsás tákolmányt.

– Jó nemigen lesz, de eddig mindenkinek megfelelt – válaszolta a fickó.

A cirka húszkilós bádoghalmi, ahol ért, nyomott vagy szorított, és minden mozdulatnál fülsértőn csörömpölt. Sebaj, legalább a turkálós cuccaimmal együtt a középszerűséget is sikerült levetkőznöm magamról – ezzel vigasztalódhattam volna, de a páncéltól grimaszba rándult az arcom.

– Hiába, a szépségért meg kell szenvedni – mondta kifelé menet a fogadós lány, és elém tolt egy hatalmas szórólapköteget. Mire válaszolhattam volna, már a pultnál ácsorgó félrészeg turistát szólította le egy ízes kenőajkájával.

Napközben egész jól lekötött ez a lovagoskodás, éjszakára viszont magamra maradtam a félelmeimmel meg az egyre nyomasztóbb egzisztenciális kiszolgáltatottságommal, amelyen a tanulmányi eredményeim se javítottak.

Egy idő után a kampusz is teljesen kihűlt számomra, a népszerűségi hullám lecsengett, Tasi becsajozott, összejött valami Vica nevű lánnyal, én meg ülhettem a menzán egyedül, és hiába pakolgattam a betűtésztát, nem jött ki belőle semmi értelmes. Néha úgy éreztem, már csak kajálni járok be, azt remélve, hátha lehuppan mellém valaki, én elkérem tőle a sót, és mikor felnézek, ő kacéran visszamosolyog rám... Ilyenekről ábrándoztam, ha épp nem az ebédlőben, akkor gangos házakban tört rám: mintha a buliban elszalasztott lány szőke fürtjeit láttam volna megvillanni a sötétben. Aztán kitisztult a kép, és nem volt ott senki, legfeljebb egy csendben cigiző vadidegen. (...)

Szamosvári Bence

VILÁGKIÁLLÍTÁS

miként edisonra rája
mint kakaóbabra minyon
édes geometriája
utal rád a panoptikum

ősödé volt e lapátkéz
lötyög rajtad kisgyerek
vagy most máskor az apádként
tenmagadnak integetsz

tesznek a komoly ukázra
visszajárnak tömegek
viasz csepeg a csukádra
folyatja az öreged

pofája mécs haja kanóc
lemezborítóra hajaz
így hát fikció nem aggódsz
bent panoptikum kint tavasz

az innenső: elő-túlsó
és mint ilyen termő gyarmat
bevetésre madame tussauds
fentről kapott szabadalmat

MINT LAPÁLYON VEDLŐ HUSZÁROK

az orrukban hal helyett lángok
s lőn a lángokból dauerolt szakállok
e tüskemellény a földet levervén

hasbaj lőn belőle elébb kozmás repkény
s kellett népüknek hang nyila
mint nyiladzó bélüknek latrina
majd borotválkozni merültek víz fölé
óraműközőnként mint extraszisztolé

a habokból akkor jöve szojuz káka
s mind exeknek filéi fémdobozkákba
látának pöttöm habszivacs tankokat is
levente bőrét s plázákra ösztenző zakarist
hiába célozgat reájuk a szégyen
magát vakítá a fény a drága fémen
epidermiszükön semmi maradandó
kis bőrrázkázatonyok

mi nőtt e kőn anno!
foucault-inga kétfelé lengtek a szakállak
testük e lángoszlop kéményin kiláttak
jelnek tüzeltek róla cigarettákat
felszíni fejtői sej a szorongásnak

eleddig!

zörgete hozzájok az alkus
s inkább a paktum mint oldalinfarktus
kínod magában nem koszt
éhkopp etetni ethoszt
nem nap heve hűl már agyagban cserében
baristaespresso fakad a cserépben
ó jósolatok koncát anticipelni
segglikas gatyában ciripelni

no persze brutális fákból van a tudat
nem oly az pép legyen vasprotkós korongon
kibontják konzervált halukat
lobogjon

AZ OPTOMETRISTA ELŐLÉPTETÉSE

200 éves síró lovat ástak ki
a kávébokor tövében
jött a jog meg kellett alább adni
hogy mi célra milyen évben
miért annyian és hányan

a 8. sz. intézmény és óvoda
kiscsoportja markában
kérdőre állt a kék lapát
a csődörcitromos
hívják ide az écsapát
csak vele ildomos

jött apa aláírni
óhajra állt a gémkapocs
itt kell aláírni
tessék olyan volt ez a tessék
mint szétsírt lópfán a festék
hóka alatt egy hókapocs

écsapa kezét a tessék összevissza kente
és türtőztetni se tudta
pofonra fakadt
ekkora pofonból egy van kettőszázévente

a joggal nem lehet durva
ráadtak egy kesztyűt
idegeskedni sem kell
kiscsoport te is írd alá ne piszkáld az orrodát
szülői felügyelettel
lepapírozták a 8. sz. óvodát
és csak alig múlt éjszaka

visszakérvényezték a kesztyűt
ráfordultak a tárgyra a
bokrot nem szellőztették meggyűlt

a gyökérben a koffein
irritálja a retináját
szemcseppet írtak fel neki
a recepttel visszaásták

A SZELLEMIKÉRTŐK ÁTADJÁK A STAFÉTABOTOT

talajforgató medve veszélyezteti
az új vasúthálózat létesítését
ravaszabb mint kojot rühösebb mint jeti
„gyalogost ez a táv százmillió fényév

rejtély rt esdünk álljatok hadrendbe”
már másnap felderítik a rút rezes volt az
a brigád által igaznak vélt nagy medve
kölcsonzótt gúnyáján fölföslött a horpasz

„tudom nehéz a snackedet odahagynod
nyugodjál meg bozont fogd a tomahawkod
elmés kelepcébe ejtjük a szarfaszút”

hozzákötötte volna poróseit e földhöz
ha nincsenek ezek a kotnyeles kölykök
zengedez az érc és létesül a vasút

C. K. Williams

AZ ÜTÉS

Láttam, ahogy egy férfi megüt egy koldust,
egy orrfacsaró, szutykos,
de valójában korántsem elviselhetetlen
koldust. Bár ő csak megérintette hátulról,
azért, hogy megállítsa,
ettől a férfi összezavarodott,

és vaktában odavágott az öklével,
gondolkodás nélkül –
de hát ettől nem lett csak még rosszabb? –
és megütötte a koldust, erősebben,
mint ahogy akarta, ha
akarta volna, a mellkasán.

Rögtön tudta, láttam rajta,
hogy hibát követett el;
a koldus, úgy spiccesen,
ahogy volt, megsértődött,
felháborodott, de megbánta-e
a férfi, amit tett,

a koldus méltósága vagy
saját ártatlanságának
elnyerésével töltött évei miatt,
melyek most már mit sem érnek,
vagy azért, mert valójában
kissé tényleg megrémült?

A koldus ordítani kezdett,
a férfi elgondolkodott,
adjon-e neki valami pénzt,
de sejtette, hogy a koldus csak

fölényesen visszautasítaná,
így inkább dühös arcot vágott.

Meggyorsította lépteit, és miközben
a koldus szavai szüntelenül záporoztak rá,
a férfi hirtelen olyannak látta magát
és a koldust, mint két atom,
két semmi, ahogy elhalad egymás
mellett vagy egymáson át.

Hogy vánszorgunk, töprengett,
egyik céltalan órából a másikba,
az egyik feloldhatatlan bizonytalanságtól
a másikig, míg végül csak
a borzasztó rettegés marad
tulajdon létezésüinktől.

Az jutott eszébe, amit
egy híres gondolkodó is kigondolt egyszer,
miközben megelevenedett előtte a kép
egy ifjúról, akit az örültekházában látott,
„...teljesen idióta, a falon,
egy polcon ül”.

„Ez volnék én”,
mondta a bölcs kétségbeesve,
mikor megjelent előtte saját elméje,
ahogy reménytelenül vergődik
a valóság hömpölygő áradata fölött,
vég nélkül, hiába.

A CSÉSZE

Vajon mi zajlott le bennem akkor, gyerekkoromban,
mikor anyám reggeli kávézása vad gyűlöletet és kétségbesést ébresztett
bennem?

A teste minden nap belegörbült az indulatba, hogy ott kell hagynia
az ágyát,
már-már halálosan sápadt, rúztalan arccal
állt a tűzhely előtt, és várt, míg a kávéfőző kis tornya ki nem apadt,
azután megtöltötte a csészéjét, és átbotorkált a konyhán.

Az asztalnál csészéjét a kistányérra tette, tejet töltött, leült,
kieresztett egy sóhajt, mely telve volt valami nemkívánt felelősség-
gel, amit soha nem értettem,
és megint felemelte a csészét.

Ekkor mindig egy apró szünet, mintha tudatosan figyelnie kellett
volna, hogy kezének és szájának mozgását összehangolja,
azután az ajkai tapogatózva megnyúltak, rugalmasan, mint a főem-
lősök farka,

és egyetlen, a tökéletlenül hatástalanított gravitáció miatt szörcsögő
szíppantással *megragadták* a folyadékot.

Aztán, úgy grimaszolva, mintha olvadt fémet öntene magába –
mindig grimaszolt, mindig azt gondoltam: hát soha nem tudja, hogy
milyen forró lesz? –

megtartott nagyjából egy kanálnyit a fogai mögött, még mielőtt egy
vaskos korttyal lenyelte volna.

Vaskosan, túl vaskosan:

belül valahogy biztosan megváltozatta a kávé halmazállapotát, vala-
mi még viszkózusabb, lávaszerű elixírré.

Azután hálásan megereszkedett a válla.

És ekkor a tekintete is felemelkedett, hogy egy, a fejem mögötti
pontra fókuszálhasson,

mintha ilyenkor mindig olyasmi jutott volna eszébe, amiről csak egy
ennél tágasabb térben lehet elmélkedni.

Kétszer csinálta végig az egészet, mindig kétszer, aztán letette a kávé.
A porcelánkatlanban meglöttyent az egyenruha-barna főzet felszíne –
vajon felforralja-e még anyám szenvedélye? – majd megnyugodott.

... én sosem nyugodhattam meg, mert végig kellett nézmem, fejből
tudtam, mi következik,
a keze ismét ráereszkedett, a feje megint fölé hajolt,
majd újra az a kibírhatatlan szürcsölés, az az elmosódó tekintet.
Vergődtem, megvadultam, kalapált a szívem.
Volt akkoriban egy kifejezés, hogy 'megmondalak': erre vágytam én
is, hogy *megmondhassam* őt valaiknek,
hogy valaki velem együtt tanúja legyen a szörnyűségnek, amit velem
tett.
Mit tettem magammal? Vagy ő énvelem?
Jaj, biztos, hogy ő énvelem!

RÉDER FERENC fordításai

* A fordítások a PIM Babits Mihály Műfordítói ösztöndíj segítségével
készültek.

A versek közléséhez a kiadó (<https://us.macmillan.com/>) hozzájárult.

Mátyus Melinda

DOBOZOS KÉPEK KÖNYVE

Újraolvasom, *Mondhatja-e az alkotó az alkotójának, nem ő alkotott engem, vagy a fazék a fazakasnak, nem ért a dolgához, és én rávágom, ámen, ámen,* és utánam mindenki, hogy ámen, mostanában így szoktam, elismétlem az alapigét, és hirtelen fejezem be, vigyétek, fogyasszatok, éjjetek benne, ízlésetek szerint.

A záróéneknél tartunk. Nélkülem is megy, a végére általában valami könnyűt diktálok. Nem zsoltárt. *Kövesd a Jézust, / Hű Jézusom kezébe, ilyes-
miket.*

A gyülekezet rémüldöző kórussá változik, csak mozgatom a számat, á, e, e, és az arcokat nézem, *Közel van Ő, hogy megáldana, ha majd büntől tisztán, szabadon, szabadon fogad ölébe, az égi hon, Jézus szavára jöjj, édesen mondja, jöjj, ó, mi szép s dicső lesz egykoron.*

De most is anyámat hallok. A szószéken is. Az esti és mai reggeli pánikos hangját, el tudod képzelni, csak fekszik és nem beszél, egész este ezt ismételtette, nem mozog, nem beszél. Nagymama két napja nem beszél.

Ma reggel is telefonált, pedig anyám ilyenkor soha. Vasárnap reggel nem lehet. Vasárnap tündököltetni kell az Igét, megragyogtatni és szerteszét küldeni, a padok felé, kihasználva a fénytörést, és a női fülek hegyére irányítani, a fülbevalók váljanak le, és az arcok piruljanak.

Vasárnap nehézségeim fennakadnak anyám reggeli szívében.

Vasárnap reggelenként ő is öltözik. Amikor én is. Az egész készülődést végigimádkozza, öltözik, és közben, hogy *Drágaúrjézus, legyen felemelő és kedves.*

Én legyek szép és felemelő és kedves, és a prédikáció, anyám minden kimondott és magában futtatott mondata és a tekintete körülöttem mozog, még tőlem négyszáz kilométerre is, a kapuból visszazalad apámhoz, ne feledd, fél tizenegy. Apám már tudja, akkor kezdődik a prédikáció. És apámnak megígéri, fél tizenegyig tizenegyig svungban imádkozik.

Az én életem, az én prédikációm, mondtam apámnak, mikor leadta a drótot, hogy anyám minden vasárnap előveszi a ruháit, a cipőjét, de percről

percre egyre izgatottabb, a szája is fennakad, alig mozog, Melinda mindjárt prédikál. És beszürkül.

Hadarja apámnak, csak ne legyen gyors, ne legyen halk, én ne legyek gyors és halk, és ne használjak furcsa szavakat, és húznék középhosszú szoknyát.

Mint más lelkésznök. Mindig egykor hív, milyen cipőben voltam, és az igém, Ószövetség, Újszövetség, prófétai vagy valami kellemesebb, ugye nem hadartam.

De reggel soha. Szombat este többször, hogy legyek lelkiismeretes, visszatér a hetemre, bibliaórák, családlátogatás, hány családhoz jutottam el, nem elég, Melinda, vigyázz, vigyázz, de mire vigyázzak, anyám a híveket említi. Milyen véleménnyel vannak.

A körömfestésem. Az excentrikus hajam.

Pedig nem ez a legnagyobb baja. Házasságon kívül nem lehet férfival. Még hozzá parókián. Házasodjatok össze! De nem vagyok biztos magamban. Benne sem. Akkor miért csinálod? Én miért csinálom? És hiába hagyott el, váratlanul, egyik napról a másikra, és hiába kerültem ágyba, anyám továbbra is a bűneimmel kel és fekszik. Oda a lányságod, és nem vagy férjnél.

Csúnya vége lett, mondtam anyámnak.

Oda a lányságod, a szüzesség. Az érintetlenség lebegése.

Vége mindennek.

Ha nem így volna, ahogy van, én repülhetnék. Tiszta testtel az ember szárnyra kelhet, magasból lenéz, de nem szédül, nem lankad.

Régóta nem kötök semmit az orrára.

Mire anyám felöltözik, én is, mire anyám elindul, én is, rendszerint fekete, szűk nadrágba bújok, és fekete balerina, nyáron jöhet fekete póló, az is szűk, és ősztől blézer. Már nem bokáig érő szoknyákba.

Mióta állt, és csak nézett, és megforgatott, tudom, hogy mi számít. Nem a lapos fenék, a túlnőtt mellek és hájügyek, már nem ezekre figyelek. Mert amikor fekete, bő nadrágban és fehér pólóban álltam előtte, és csak tartotta a csípőmet, és forgatott, és a tenyerével mutatta, hol vagyok gyönyörű, de tulajdonképpen mindenhol, és utána fekete ruhába bújtam, hogy forogjon rajtam az anyag is, hogy legyen értelme a forgatásomnak, és azt mondta, a gyönyörűségemre nincsenek is szavak. Azóta.

Anyám a hálósobában vetkőzik és öltözik, a gyerekkori szobám mellett, és háromnegyed tízkor indul. Beül a padba. Ül. Én is megérkezem, és a templomajtóban állok. Rendületlenül várom a híveket.

De tegnap este végig Nagymamáról, és az orvos, kérdeztem, anyám nagyon rosszat sejt, és az orvos, kérdeztem, az orvos furcsákat, hogy Nagymama a mennyek előszobájában sétálgat, agyoncsevegi magát, ez megbolondult?, kérdezem. A régi barátnőivel cseveg, és Imrével, és nem rossz hely az.

Tényleg ezt mondta?, kérdezem, és Édesistenem, hogy nem nyugdíjazták, de anyám szerint jó orvos, nagy-nagy tapasztalattal.

Melinda, gyere haza! Hátha ti ketten. Ti mindig.

Mi ketten, Nagymamával.

Mi lesz velem? Nagymamának akartam elmondani, egyedül neki lehet, megint belesodródtam. Jaj, Nagymama!

Ő pislogna, a közepében vagyok, mondanám, ha minden a régiben volna Nagymamával, mondjuk a tegnapelőtti állapotában, és elmondanám részletesen, a slamasztika közepében, megkérdezné, minek a közepében. És ezen agyalnék én is, hogy minek a közepében. Hogy látást, hallást elveszítsek, és hazavezetni is alig, nahát, mondaná.

Nagymama szerelempárti. Nagymama és nagyapám, Nagymama és Dósa Imre, és kettejük örök és nagy szerelme, kezdettől szinte az idők végéig. A mi családukban úgy alakult, egyedül Nagymama. Hiába jött a háború és a jég hideg Don és vitte nagyapámat, mert korábban megálltak a kétágú templom közepén, és az úrasztal előtti perzsán rámondták, hogy ámen, ámen, és Istenengeműgysegéljen, és azóta semmi nem változott.

Az orvossal álmodtam. A sztetoszkópját Nagymama szájára szorította, miközben tömegeket vigasztalt, keresztül-kasul, örökélet és mennyország, én könyörögtem, ne tenyereljen az én kompetenciámba, letérdeltem, nagyon kérem, kikérem, az én kompetenciámba.

És ma reggel anyám újból, hogy el tudod képzelni, nem beszél, nem mozog. Csak fekszik.

De mióta. Mióta nem beszél és nem mozog.

Kihirdetem a legfontosabb tudnivalókat. Előszöris, nem halt meg senki. És jövő héten minden elmarad.

Lesietek a szószelekről, kifelé többen puhatolóznak, a házi bibliaórák, azok is, mondom, és a vallásórák, igen, és vajon a kórus. Mindenkiel kezét fogok, valaki rákérdez, de ugye nem betegség.

Arról dalolj, jőme, arról dalolj jőme, hogy mit szeretne a lány, mire vágyik a lány, szép ruhát szeretne, az a vágya, itt a szabó, megcsinálja, most Nagy-

mama kicsi előszobájában énekelem, öt és fél négyzetméter és elég sötét is, mindigis a kedvenc játékunk volt, mert Nagymama legkedvencebb éneke, én megállok az ajtóban, ahogy mindig is, és a megszokott ritmusban haladok, ahogy szoktuk, két szótag, egy lépés, variálgatok is, néha megbillentem vagy teljesen átbillentem a hangot, arról dalolj, jóóme, Jómeeee.

És billegetem az egész éneket. A szomszéd bekopog, vigyázzak, mert nem beszél, nem mozog.

Nagymama tömbháza a tizenhétből a negyedik.

Anyám a faluból költöztette ide. Összeszedte a ruháit, a legfontosabb és legkisebb bútordarabokat, és berendezte a tömbházlakást, és ennek már húsz éve.

Blokk, mondta Nagymama.

Szép fehér, válaszolt anyám.

Anyám egy hónapon át gyomrozta. Kicsi fürdőváros, mondta. Megszokod. Miután Nagymama végre felköltözött, anyám felkutatta a kisvárosunkban élő kibédieket, Nagymamát is magával hurcolta, látod, itt is, és itt, harmadik emelet, de lift az nincsen, és Nagymama nem akart lépcsőzni, úgyhogy álltak az út közepén, és nézték az ablakokat. Majd kinéznek, de nem néztek, mikor kirázzák az abroszt, mondta anyám, és hangosan felköszönünk, javasolta, és kiáltjuk, hogy Dósa Ida Rétfalából, Dósa Sulya Ida vagyok. És lesz egy barátnőd.

Csak gondolok egyet, és felszaladok anyámhoz, mondta anyám, mert én a költöztetés ellen érveltem, kitartóan, de kivenni a házából és a kapun végleg kihozni. Ahol nagyapámmal csókolóztak.

De anyámnak ezentúl nem kell folyton buszozni. Mert minden héten ez ment, hétvégén buszra ülni és irány Kibéd. Nem bírja tovább. Az ő anyja.

Az éneket Kolozsváron tanulta Nagymama, a második szolgálati helyén, az első Dés volt, és jött Kolozsvár, a Magyar utca 5. Először Désre ment, mert nagyapám is Désre, és Nagyapám is szolgálni. De Palotás Márton százados tiszti szolgálja lett, és elmentek a háborúba, Palotás Márton és Dósa Imre. És a százados hiába ígérte meg Nagymamának, mégpedig úri becsülettségére, hogy egy-két hónap az egész, és jönnek, nagyapám testét elnyelte a Don. Hol hagyta Imrét?

A nagy víznél, mondta a tiszt Nagymamának. A Donnál. Imrét, Imrét hol. A Donnál maradt.

Mocsaras és utálatos vidék, pfúj, nagy jégdarabokkal, a martja is lehetetlen. Csúszós, túl magas.

Anyám Nagymama hasában tiltakozott, és Palotás Márton jól tudta, mert egy hónap, és anyám megszületett. Mégis kizárólag Nagymamával beszélt. És Nagymama kérdéseire sem válaszolt kielégítőn. Nem megígérte az úr, hogy hazahozza? De Nagymama ezt nem értheti. Nagymamának fogalma sem lehet erről. Mert van a háború és van a Don. Nem is folyó, valami jeges-vizes egyveleg. A kiterjedése ráadásul végtelen. És mocsaras.

A mocsár nem jegesedik, vélte Nagymama.

És ez a vizes-mocsaras-jeges egyveleg mindenestől elnyelte Imrét.

Mi? Mi nyelte el? A víz vagy a jég. Vagy a mocsár. És mit jelent ez a szó, hogy egyveleg. A víz vagy a mocsár?, kérdezte Nagymama, vagy a jég, és ez a mindenestől, ez mit jelent, esetleg látta az úr, hogy a víz, szóval ez az egyveleg, a fejét, valamijét.

Miért nem húzta ki?

Ezenkívül képzelje el Nagymama a világvégét, az volt, világvége és tűzhányós köd. De ő hogy menekült ki ebből a világvégéből? A tűzhányós ködből.

Palotás Márton hazaérkezésétől számítva valahányadik napon Nagymama elhagyta a házat, nem bírtam látni a képét, mondta.

És az új helyen családtagnak számított, rengeteget is tanult, gyümölcslevest, portörleszt, a benti pisilést is, a véce a folyosó végén volt, kileste, mikor szabad, és futott. Az asszonya mint Karády Katalin, mély hanggal és könnyű, tergálszoknyákban. Tavasszal drapp cipő.

Nagymama szült, és valamennyire megkönnyebbült, utána anyámmal ketten várták nagyapámat, ugye emlékszel?, kérdezte anyámat.

Az új gazdája nőorvos volt, egy szavát se higgye el maga, mondta Nagymamának, ennek a Palotás Mártonnak, de ismeri-e, kérdezte Nagymama.

Mondja, milyen lehet, aki háborúzik? Kifényesítteti a csizmáját, és viszi a többieket is. Azt sem tudja, sírjon vagy röhögjön, de Nagymamára nézett, és nem röhögött.

A rendelőt is Nagymama takarította, a sok vért a vödörbe csavarta, és mikor véget ért a nap, és az úr a fogókat tisztogatta és rendezgette, előadta a legújabb híreket Nagymamának, mind biztatásokat.

Nem éppen mindig. Egyszer azt mondta, felejtse el Dósa Imrét. Szerencsére a másik nap egészen mást mondott, egy ekkora zűrzavarban minden megtörténhet, ilyen helyen csodák is.

De mondja el. Az emberek csak úgy kísétálhatnak a tűzvonalból. Szép libasorban. Mintha a Vörös-tenger közepén menetelnének.

Valahányszor ezt énekeltük, hogy *mire vágyik a lány* és így tovább, az ének második sorára Nagymamát elfogta a zokogás. Utána a pityeregés, végül a kacagás, és a három egyszerre, jaj, Melinda, Melinda, ismételtette. Most is ez lenne, ha beszélhetne.

Én ilyenkor teszem a süketet, és faképpel folytatom, mert kikapasztaltam, hogy javára válik az érzelmi lobogás. Megszépül az arca is. Amikor itt tartok, *mire vágyik a lány, szép cipőt szeretne, az a vágya, jön a suster, megcsinálja, kár fáradni, kár*, belőlem is kirobban a kacagás, és ölelkezünk.

Most nem pityereg, nem is kacag, a kanapén fekszik szegényke, a két cserepes jácint alatt, fehér és kék, anyám hozhatta, rendes körülmények között ott tartanánk: *itt a szabó, megcsinálja*, de nem beszél, nem mozog. Egy éve készülődöm, hogy bebújjak mellé, és mindent elmondjak, nagyon nagy baj van, kimondanám a részleteket, félek, hogy elmúlik, félek, hogy nem múlik el, és vajon mit lehet és szabad az én helyzetemben.

A kanapén magához ölelné, utána rövid szundikálás, és megismételném, nagy bajban vagyok, meginspektálná a hasamat, a fenekemet, itt is baj van?, kérdezné, csak a szerelem inai, megpaskolná a fenekemet, ha ő az igazi, a test hiába rángatózik vagy nehézkedik, mert a szív a sarkára áll, hirtelen, hátra se fordul. Mert a szív, mint Jézus, lódul, röpít.

Nagymama szakértő.

Itt csendet tartana, és nézné nagyapámat, aki ötvenegy éve a falra és a kredencre költözött, egyik képe a falon, egy másik a kredencen, és Nagymama közöttük légvonalban. A szerelem ösztüzében. A képeket összekötő egyenesből semmi pénzért nem mozdulna, itt eszik, alszik és olvassa Gárdonyi Gézát.

Nagyapám két nagyon is különböző szögből tekint Nagymamára, tiszta apád vagy, mondogatta Nagymama anyámnak, a kép alapján persze egyáltalán, de lehet egyetlenegy kép alapján ilyesmit megállapítani, és anyám természete is, ezt is mondta Nagymama, anyám a természetét is az apjától.

Az első hét év ismételtetéssel telt, visszajön, készítette anyámat a találkozásra. Tefeketeszemű kicsi Imre. Most Oroszországban fogoly. De ez megváltozik. A Don partján tartják, a jeges egyveleg közelében, ahol lefelé és szerteszét zuhan a víz, és könnyen az emberek hónalja alá nyúl. De Imrét jó emberekhez úsztatta. Még kenyeret kap, finom aludttejjel.

A hetedik évig kitartott a bizalom, ekkor elborult Nagymama hangja, a jeges Don elnyelte, mondta anyámnak, és nagyapámat sötétbarna rámakba költöztette. A falra és a kredencre. És nagyapám az üveglapon kersztül is ontotta a szerelmét, és Nagymama viszonzta, előtte vetkőzött és öltözött,

hálóing, kombiné, melltartó, esténként beszélgettek. Nagyapám csak őt inspektálta a mennyből.

Ha Nagymama most beszélne. Ha mozogna.

Csak vele lehet ilyesmikről. Anyám megfutamodik a testi párolgásoktól. Megcsiklantanám Nagymama talpát és hónalját, és rákezdenék az énekre.

Megkérdezném, mire vágyik a lány, mire is vágyik, és nagymama rákacagna, szép ruhára, szerelemre, hát megjöttél, Melinda, miért nem szóltál, francia krémest készítettem volna, kolozsvári, dupla krémest. Én a lényegre térnék, és beszélnék, közben tetőtől talpig rendbe hozna, levetné a ruhámat, kicserélné a ruhacipzárat, azt is ő szokta, én végig a kanapén kuporognék, betakarózva, de miért nem eszel krémest?, kérdeznék, erre mutatnám magam bugyiban és melltartóban, körbeforognék, látod, itt és itt, ezek a kritikus részek, a has vonalánál, és a fenék és a derék közötti átmenetnél, és általában véve is a hajlatoknál, nem is hajlat, óriási dudor. Húsáradás. A Singer varrógép kattogna, Nagymama varrná a cipzárat, közben azt mondaná, a megoldás, hogy másfél krémest, a kettőből vegyek vissza egy felet.

Utána kutakodnánk a dobozos képek között. Találgatnám, ki volt boldog, és ki élt irtózatban. A kedvenc képpemmel kezdeném, a hatoslányossal. Amelyiken az a hat lány és közöttük a negyedik Nagymama. Te miért vagy fehérben?, kérdezgettem, hát mindenki fehérben van, válaszolta, nem igaz, mellényben vannak, és Nagymama mondta, hogy igen, lájbiban.

És rajtad nincs lájbi.

Bezárom az ajtót, ne jöjjön se szomszéd, se orvos. Anyám se.

Az asztalon a képes doboz a rokonokkal, mellette a Singer varrógép és a kanapén Nagymama, gyengén szuszog, és kizárólag nagyapámnak.

Megpróbálhatnám a másik játékot, a *Piroskásat és farkasosat*.

Ezt is találkozáskor szoktuk. Az ajtóból szólítgatnám, miért ekkora a füled és az orrod, a szemed, mindezt énekelve, egymáshoz érkeznénk, és Nagymama énekelné, hogy hammm, bekaplak.

Nagy bajban vagyok, mondom Nagymamának. Hátha hallasz.

Zavaromban leverem a képes dobozt, és a rokonok szétszóródnak a földön. Ez nem az elzárt doboz, mert újabban anyám kettőbe pakolta, az egyik az asztalon vagy a vitrinben maradt, a másik Nagymama szekrényének elzárt fiókjában, de miért?, kérdeztem, és kinek van kulcsa?

Nagymama nem rezzen. Becsontolódott a Drágajóisten mellé, világoszöld paplanhuzat alatt fekszik, az ünnepi drapp hálóingben, mindkettőt ő varrta, paplanhuzatot és hálóinget, a hálóing gallérjára lyukacsos csipkét

horgolt. A menyasszonyi ruhádat is meghorgolom. Csak fél évvel korábban szólj. Vagy már nem divat?, kérdezte.

Játsszuk az egymondatosat!

Beszélni kell, beszélni, elcsípni a lelkét a bőr alatt. Még ne induljon. Játsszuk az egymondatosat! Az eredeti szabállyal. Hogy átölelek, karral is, lábbal is, és egyikünk kimondja az első mondatot.

A pelenkabugyija száraz.

Azt az egymondatosat, hogy egy mondatot te és egyet én, biztatom, mindig te kezdted, a könnyebb szabállyal.

Az utolsó mondatból egyetlenegy szót ismételtünk.

És anyám leszólta, miféle játék ez, nehezsünk. Nekem fejlődni kell, és neked szikráztatni az agyadat, hadd szálljon a gondolkodásod.

De mi azért se. Hétfőtől péntekig végigszórakoztunk a falusi napokat.

Lássam a göndör kicsi fejedet, Melinda, ezzel indítottál. Én a tornára lavíroztam, a talajra és a gerendára, innen te a Donra, ezen belül a fulladásos halálra. Én a betegségre, mikor két és fél éves voltam, és apám futott, futott velem, te Imrére, hogy Imre fulladásos halált halhatott. A te nagyapád, mondtad.

Nagymama feje hideg, de nem sárga.

Mikor a fej besárgul, a rokonok már hiába sírnak, az agy átbillen a lélekbe, és a lélek nekirugaszkodik, huss. Ilyenkor engem hívnak, egyedül maga ért hozzá, mondják, mihez értek?, az átbillentéshez. És maga a lelkészünk. Hűségesen látogatta.

Megugrani innen, mihamarább, gondolom ilyenkor, fogom a kezüket, imádkozom és énekelek, általában hallelujásokakat. Kitartok.

A pupilla közepéből kicsi, de erős fényt küldenek, én erősítek, még erősebben szorítom az eltávozó arcot, a legvégén már két kézzel, a foguk saját húrukba vájódik, de szeretik, ne félj, ne félj, lamentálom, és bizvást bízzál, az időseket nem tegezem, indulhat, mondom, ott se fájdalom, se félelem, csak színarany utak mindenfelé. Az útkereszteződésekben nagy találkozások. Mikor a lélek megugrik, és testet kap, végleg indulnak, a lélek önfeledten örült szaltózásába kezd, és a látható test rothadásnak indul. És a halottak ezt a rothadást hagyják a rokonokra, hiába a szép folytatódás a sírnál.

Hogy feltámadunk.

A játékot Nagymamával nem eresztettük, kimaradt három kamaszkori év, és folytattuk, kombináltuk az egymondatosat az énekléssel. Innen én

kezdtém. *Arról dalolj, Jóme, arról, arról,* és Nagymama, hogy miről is, és mire vágyik a lány, szerelemre, válaszoltam.

És rendelkeztem, a szerelmet vidd tovább, a szabály, hogy egy szót, és Nagymama könnyedén, a szerelmet keresni kell, zörgetni, kajtatni, mondta, és vágyakozni rá.

Én a vágyakozást vittem, vágyakozás a szerelemre, mondtam. És az együttlétre. Erre Nagymama visszarepült Imréhez, mikor nem bírtak magukkal, egyszerűen nem, és nem maradt más megoldás, mint elszökni, de hová szökni, hová, körbenéztek, és csak egymást látták.

És felbátorodtam. Ha Nagymama ilyen nyíltan, pedig milyen öreg. Én is nagyot léptem.

A szökni vittem tovább.

A parókiára, oda szöktünk. Fogtuk egymás kezét, és bementünk a kapun. A hívek közül legalább négyen hallótávolságon belül voltak. Köszöntem.

Azóta a nagy szobában lakunk.

Nagymama megértette, már nem játék. De visszarángatott. Szoba, mondta. A szobát viszi tovább. Palotás Márton behívta őket a vendégszobába, kivörösödött a nagy arca, hogy képzelitek?, kérdezte, Nagymamától és Imré-től, hogy házasság nélkül és egy úri házban, itt csak a házasság szent kötelékében, mert Nagymama a cselédszobában lakott, és Imre a laktanyán, akkor hol találkozunk?, kérdezte Imre.

Játékban vagy?, kérdeztem Nagymamától.

Megérkezik anyám.

Összeszedjük a képeket, én a paplan alatt kotorászom, anyám a földről, elvinném a Családi Bibliát, elvihetem-e, kérdezem, és a másik képes dobozt. A Bibliára rábólint, be is csomagolja, a képes dobozra csak néz. Mondta már, rendszerezni akar. És ez nemcsak a képekre vonatkozik.

A kedvenc képem mégis a kezembe akad, úgy látszik, anyám a nyilvános dobozba sorolta. Amelyiken az a hat lány, és a negyedik Nagymama. A hatoslányos kép. Kibányászom Nagymama melltartójából, és hopp, bele a Családi Bibliába.

A képen Anna az első. Mert a legszebb. Nagymama mindig ezzel kezdte, Anna volt a legszebb az egész faluban, ismétetem utána, a képeket nézegettük, és soroltuk, Anna, Róza, mellette a leány, aki elköltözött, és utána én, mondta Nagymama, vagyis Nagymama és Ágnis és Sári, én ismétetem, Annanénje, Rózanénje, mellette a lány, aki elköltözött, utána te, Nagymama, és Ágnisángyó, és legvégül Sári.

Anna világszépe volt. Fényes.

Én is ilyen akarok lenni. Mint Annanénje.

Anyámmal megegyezünk este nyolcban, hogy váltom. Addig pihenjek.

Még kotorászunk kicsit a képes dobozban, kikeresem a lídiásat és ferenceset, Nagymama szüleit, és a fejéhez állítom, hogy hozzájuk érkezzen, magyarázom anyámnak. De ő másikat választ, a nagymamásat és imréset, amelyiken ők ketten vannak, de hárman, mert Nagymama már óriási hassal kapaszkodik nagyapámba.

Három napig leszek, mondom anyámnak.

Hazamegyek, apám a híreket nézi, teljesen fölöslegesen rohantam haza, ő megmondta szépen anyámnak is, olyan messziről hazarohanni. Mégiscsak négyszáz kilométer.

Felmutatom a családi Bibliát, megszereztem. És a csipke hárászkendőt is szeretném. Abba bugyolált reggelenként Nagymama, ő a kályha mellett térdepelt, én félálomban szundikáltam, és azt hitte, nem látom, fújta a tüzet és sírdogált, csodás vakációk voltak. Vajon létezik-e még az a hárászkendő. Apának fogalma sincs. Anyám egyfolytában lomtalanít.

Három napig maradok, mondom. Talán csütörtök reggelig.

És a régi képes dobozt is kérném. Az elzártat, a legrégebbi képekkel. Beszéljen anyámmal. Anyád anyja, mondja apám. És vannak képek, amelyekből anyám nem enged, tudhatom, ő sem érti, apám, de anyám árván nőtt fel, ez lehet a közön. Imre képei.

Én más véleményen vagyok, szerintem Annanénje. Mert anyámnak mindene a családi tisztaság, hogy legyünk szeplőtelenek. És Annanénje kilóg. De apám azt kérdezi, nem emlékszem, anyám havonta ment Annához, még engem is vitt. És mindig csokoládéval.

Ó, az más. Mert anyám irgalmas szamaritánus, szétosztja Jézus szavait. Utána persze megfojtja. Nézze csak meg, apám, ezt a képes dobozt, ahogy anyám megkaparintotta és elzárta, újabb és újabb szabályok, és mindegyik ugyanarra mutat, hogy nálunk márpedig minden rendben.

Én a nyári vakációkban a képesdoboz úrnője voltam. Behunyt szemmel kotorászhattam a dobozban, erős papundecli, mondta Nagymama, és mindent megengedett, mert gyengébb anyámnál, azért, gondoltam, vagy bizonytalan az élet dolgaiban, tettem-vettem a képeket, sárgás téglalapok, kisebbek és nagyobbak, vannak barnásak is, Nagymama is bekapcsolódott, kirakójátékoztunk a rokonokkal, miután mindent elvégzett, fahordást, mosogatást, a megfelelő képet kerestük, a férfiakat balra, a nőket jobbra, nem, legyen más szabály, mondtuk, a fiatalokat jobbra és az öregeket balra. Vagy

a kisebbeket. Nem, nem, a sárgásokat, az épeket, a gyűrűtteket, hármásokat, a párost, nem passzol, mondtam, nem passzentos, mondta Nagymama.

Este tízig összeraktuk a falut.

Két órát pihenhetek, és megkérem apámat, ha nem ébredek háromig, ébresszen, de apám nem akar, pihenjem ki rendesen magam. Vezettem.

Az ágyban kipakolom a családi Bibliát, és bekuckózom, amennyire csak lehet, Bibliástól-notesztől. A Bibliának viszont szaga van. Nem direkt kellemetlen, az a régi fiókos szag, Nagymama sem használta, a vitrinben állt, és egy másik Bibliát használt, kisebbet és a csinosabbat, ezt nem lehet reumásan tenni-venni.

Szent Biblia azaz Istennek Ó és Új Testamentumában foglaltatott egész Szentírás.

Magyar nyelvre fordítottatott Károli Gáspár által és Nagy Sándor, Pest, 1859.

És a hátsó lapokon a családi könyvelés, születések, halálok, házasságok. Két és fél oldal. A második oldal végéig dédanyám vezette, Lídia, innen viszont megváltozik az írás. Előbb Lídiának felfelé kacskaringózó betűi, utána Nagymama szerény utánzata, elleste a csíziót.

Kívülről ismerem a neveket, évszámokat, félálomban is felmondom, helyesírási hibáستól, mindenestől, minden család így csinálja, magyarázta Nagymama, az emberek beleírják a fontos dolgokat, életet és halált. Mert az életet a Drágajóisten adja. És hozzá jut vissza minden perc.

Nézeteltérés alakult ki közöttünk, mert mi van, ha nem szeretnénk visszaadni, az életet, magyaráztam. És ki nem állhattam, ha Nagymama nem válaszolt.

Azért mégiscsak furcsa, mondtam, hogy csak így beleírunk. Könyvbe nem írunk. Meséskönyvbe sem. Aláhúzni sem szabad, egy betűt sem, semmit, és hazudni, szemetet földre dobni, nyelvet ölteni.

Nézzem meg, én vagyok az utolsó, mutatta Nagymama,

Nagymamát nem lehet kizökkenteni, mi ilyenek vagyunk, beleírjuk magunkat a Bibliába. A prófétákba és az apostolokba kapaszkodunk, és senki nem tud kihúzni minket.

Nagymama szerint a Drágaúrjézus jó néven is veszi ezt a ragaszkodást. A kézírásokat is silabizáltuk, Lídia ékes kacskaringóit, Nagymama kezdőbetűit és a suta folytatást, valakinek be kellett írni, és kész, mondta, én a különbségekre figyeltem. Dédanyám helyesen írt, és ez virított, mert Nagymama egyáltalán. De hallgattam erről, egyenesen megdicsértem Nagymamát, szépen írsz. Végül is a betűket szépen kanyarította, és nem maszatolt.

Én például firkálok. Csúnyán írsz, Melinda, firkálsz, mint a fiúk, a tanító néni félrefordult, úgy utálta a füzetemet, embereld meg magad, a legjobb barátnőm és a szeretőm gondolkodás nélkül átvették a tanító néni szófordulatát, embereljem meg magam. És anyám és a francia tanárnő. Kivéve Nagymamát, apámat és az énektanárt.

Megvárjuk, hogy az írásod kifényesedjen, mondta Nagymama, akkor te is írhatasz.

De én nem akarok. Ide csak halált lehet. Nagymama erősködött, csak az utolsó lapra.

De másféléket is írunk. A legfontosabb történeteinket beírjuk a Bibliába. A második laptól az utolsó előtti lapig akárhová lehet. Eldugjuk a próféták közé. Vagy Mózeshez, Lukácshoz. A mondatainkat kicsúsztatjuk a lapszélre, és be a nyomtatásig. A kézírás és nyomtatás összesimulnak, ez a cél, a régi betű az újjal.

És belekerülünk.

Mikor írhatok én is? Ilyent. Mikor eljön az én időm. Mikor nagy leszek. Hány éves leszek, mikor nagy leszek?, kérdeztem, de Nagymama szerint a mi családukbán ezt nem években mérik. Biztos konfirmációban. Nem konfirmációban. Akkor érettségiben.

Ha szeretőm lesz, beleírhatok, vágta rá Nagymama, de van szeretőm, már egy éve, és padtársak is vagyunk.

Nagymama lekváros palacsintát készített, és lefeküdtünk.

Makáry Sebestyén

A HÁTTÉRZAJBÓL

(RÉSZLETEK)

Panelházunk tövében hatalmas betűkkel
a falra festve ez a felirat áll:
HA IDE MERSZ HUGYOZNI,
LEVÁGOM A FASZODAT!
Aztán valamivel arrébb
még egyszer: LEVÁGOM!
Bár még nem hugyoztam oda,
tudom, hogy hibás vagyok.
A faszomat markolom álmomban.
NEM ADOM ODA!
Csak félelemmel nem lesz ebből élet.
A vágóhídra kell menni:
felkarok, alkarok, nyak, hát,
mellek, inak, combok közé.
Hogy ne jöhessenek ki többé egyben.
És dolgozni kell,
izzadni, bírni a napot, az esőt,
és hugyozni, hugyozni, hugyozni.

*

*Akkoriban volt olyan, hogy pedagógusokat ellátó üzlet.
Lehet, hogy most is van, de akkor volt, az biztos,
mert emlékszem, hogy vett az apám,
aki biológia, kémia, földrajz szakos tanár volt,
a pedagógusokat ellátó üzletben
egy műanyagból készült pinát.
Volt csiklója, meg minden, ami kell.
És műanyagból volt.
Egy az egybeni méretben.
Szét lehetett szedni.*

*És képzeld el, hogy az a sok vén fasz tanár
– én akkor gimnazista lehettem, ők meg olyan
ötvenesek –
körbeállja az asztal közepére tett műanyag pinát,
és nézi.
„Jé, itt baszunk?”
Suttogják.
Szét is szedték, össze is rakták.
Volt csiklója, meg minden.*

*

Nagyapám, harmadik Makáry István
(apám a negyedik, bátyám az ötödik),
időskori demenciájából felébredve
utolsó nyarán azt kérdezte egy családi összejövetelen,
hogy *mennyibe kerül egy kiló fű.*
Bár a kérdés nem illeszkedett a beszélgetésbe,
egy pillanatra újra
szavai köré rendeződtek gondolataink,
és a már alig kapcsolódó arc
láthatóan felélénkült.
A logikus az lenne, hogy a válaszunkat várta,
de nem válaszoltunk, csak néztük,
ahogy – öröm vagy szorongás
bármilyen jele nélkül –
a szavak árnyéka
fonákjára állítja tekintetét.
Fű? – kérdezte újra,
és végighúzta kezét a kanapén.

Böröczki Csaba

A KABÁT

Három terítéket rakok ki, egyet a gyerekeknek, egyet magamnak, egyet Jánosnak. János helyén csak a kabátja van most, de János bármikor hazajöhet. A tojáslevesből csak kettőnknek szedek, de a kásából a kabát is kap. Két hónapja és tizenegy napja teríték hármunknak, azóta, hogy a Nyugati pályaudvaron a hirdetőtáblára fel volt tűzve a holtak névsora, és ott nem láttam az én Jánosom nevét. János bármelyik nap hazatérhet, hogy megtöltse a kabátot.

Ha nem boldogult meg, akkor bizony hadifogságban van, mondja Tódor sógor. Ha pedig hadifogságban van, akkor bizony fel kell kötnie a gatyáját, a muszkáknál nagyon kemény a hadiélet.

Bólintok, hiszek Tódor sógornak, mert ő is megjárta a frontot, még ha csak kis ideig is, mert amikor leugrottak a vonatról, és megásták a lövészárkot, és amikor a hadnagy rohamot vezényelt, a Tódor összeszorított foggal a lábára irányította a Mannlichert. A mankót már megszokta. Hiszek Tódor sógornak, és még jobban hiszek a tisztelendőnek, és a legjobban a szentséges Szűz Máriának, aki mellé ki van függesztve az én Jánosom képe, a hitvesi ágy fölé.

Ilona, bizony azt mondom, vedd fel a hadiözvegyeknek járó segélyt, de én egyre csak a földet nézem, a fejem ingatom, tudom, hogy János még él, tudom, és ameddig ő oda van az orosz fronton, a kabát figyelmeztet, hogy van férjem, rajta van a János boltszaga, a kifli, a briós, ami még a Nagy Haború előtt volt, és az a boltszag talán egyre kevésbé érezhető, de még mindig jobb egy ilyen kabát, mint az ideiglenes özvegység.

Miután János elment, nyolc hónapig béreltem a péküzletet, hajnalban keltem, gyúrtam, sütöttem, és egy sajtos cipó kelesztése közben szültem meg Samukát. Attól fogva tovább gyúrtam, tovább sütöttem, és közben a kabáton járt az eszem, hogy ott, a kabát helyén ül a János, és esküszöm, még bólintott is, hogy jól teszed, Ilona, nem szabad feladni a pékséget meg a klienseket. Rágtam a kifli csücskét, úgy dolgoztam, aztán amikor elfogyott a csücsök, hidegség lett a mellemben, és csak arra tudtam gondolni, hogy nem adtam abból a finom csücsökből a kabátnak. De nemcsak ezért adtam fel a feladhatatlant, és nemcsak azért, mert nem bírtam pénzzel a bérletet, hanem mert a pelenkamosás és a mákos kalács sehogy sem férnek össze. Még aznap

elmentem Tódor sógorhoz is, hogy huszonnégy óra alatt letudjak minden megaláztatást, és kölcsönkérjem a havi rokkantségélyét. Lánykoromban jól varrtam, lehetnék varrónő, javítanék, beszegnék, tudnám Samuka mellett is csinálni, és nem kéne korán se kelni, és akár a varrógépre hajtott fejjel is lehet pihenni két szoptatás között. Az a Singer a Baán Frici boltjában kényelmesnek tűnt, de nagyon drága, inkább a Gritzner-t veszem meg, és elsőként egy kispárnát varrok hozzá. Piros lesz, mint a Jánosom arca, piros, mint a pipacs, piros, mint a... mi piros még? Ja, igen, a vér. És ahogy ott álltam a Tódorék háza előtt, a megroggyant ajtó előtt, a Gritzner-vásárlás előtt, a megaláztatás előtt, és Samuka meghúzta a csengő zsinórját, az eszembe villant, mit mondott a sógor, miután visszatért a szétlőtt lábával: annál, hogy valaki megöl, csak egy dologtól félttem jobban, hogy én ölok meg valakit.

Egy márciusi napon kopogtattak, márciusi kopogás volt, úgy kopogott az a valaki, mint az eső kopog. Feltettem a kendőmet, ajtót nyitottam, és Tódor köszönés nélkül lépett be, mondja a mondókáját, hogy hallottam-e, átvesszük a muszka módszert, de én nem hallottam. Pedig így van, Kun Béla kikiáltotta a Tanácsköztársaságot, azt mondja, minden közös lesz, mindenben osztozunk, mint a muszkák, fele enyém, fele tied, lakásból, áruból, boltból, aztán legyintett, maga alá húzta a széket, és a mankójára támaszkodva leült.

Kérsz egy kávét?

Valódi?

Dehogyan valódi, húztam el a szájam, nekem is csak Enrilóm van.

Annak olyan az íze, mint a tőkehalnak. Nem bánom, adj egyet. Délelőtt láttam a cigány asszonyt. Már megint jósolgat.

Jósoltattál te is?

Nincs nekem arra pénzem. Meg aztán mit mondana, indulok-e az olimpián?

Még a háború előtt János is jósolgatott velem. Azt mondta, hosszú az életvonala, ezért is várom, hogy hazatér hamarosan.

Aztán az mit bizonyít? Lehet, hogy hosszú az életvonala, de ha nem elég mély, rossebet se ér. Meg aztán az is lehet, hogy nem is hadifogoly, hanem beállt bolseviknak.

Ne beszélj nekem össze ennyi sületlenséget! Pótcukrot kérsz bele?

Aztán volt egy újabb kopogás, majd anélkül, hogy azt mondtam volna, szabad, jött Tivadar, és mondta azzal a petyhüdt szájával, hogy lelkelem Iluskája, nem akarja, hogy megmentsem a bolsevik veszedelemtől?

Magának nem tűnt még föl, hogy János vitézről és Iluskáról írtak, nem Tivadarról és Iluskáról?

Hogy mondhat ilyet az én *szivemnek* gyöngyháza?

Én még emlékszem arra a június 13-ra, amikor Tivadar az aznapi *Pesti Hírlap*ot lobogtatva rontott be, épp így, mint most, kopogás nélkül, és majdnem nevetett, amikor azt mondta: János serege felmorzsolódott Lemberg közelében, és azóta próbálkozik nálam, a kezemet minden héten megkéri, de hát nem látja, hogy ott van kitéve a kabát?

Elveszem magácskát, és aranyélete lesz.

Tódor mentett meg a kérdésével: És ha a maga üzemét is rekvirálják?

Olyan nincs, kérem. Koporsó mindig kell, még ezeknek a jóra való uraknak is. Egyébként az emberek máris arról beszélnek, hogy Kun Béla visszafoglalja Erdélyt. Szóval én nem félek, hogy munka nélkül maradnék. De jól látom, hogy kávé isznak?

Nem kávé, Enrilo.

Imádom! Tudják, egészen olyan az íze, mint a tőkehalnak.

Ha elég sokáig nézem a színesített fényképet, amelyet a vásárban készítettek, a János szája olyan pirosnak tűnik, mintha kifestették volna. János utálja ezt a fotót, és mindig azt mondja, olyan rajt', mint egy hercegkisasszony, de nekem tetszik. Most, hogy János nincs idehaza, már ki merem tenni a falra, Szűz Mária mellé, az majd megvédi, akárhol is van, addig meg a kabát véd meg engem. Néha próbálom elképzelni, hogy nézhet ki az én Jánosom a négyévi katonáskodás után, hogy szakálla van-e, vagy nagyon le van fogyva, vagy ne adj' Isten, megsebesült. Ha csak a karját vagy a lábát vitte el a lövedék, az nem számít, de én akarok még egy gyereket. De ami a legjobban megrémít, az a pletyka, hogy a fronton gyorsabban öregednek a férfiak, és ha a Tódor sógorra, a János bátyjára nézek, aki egy napot töltött a lövészárokból, akkor olyan, mintha egy aggastyánt néznék. És mi van, ha tényleg áttért a bolsevizmusra? Vajon olyan ez, mint áttérni az evangélikus hitre, hogy újrakeresztelik az embert az Atya a Fiú és a Lenin-fiúk nevében, vagy ez is csak valami bolondéria, mint a magas sarkú cipő? Ismertem egy nőt, aki zsoldárokat énekelt, amíg elő nem került az ura a háborúból, így én is elkezdtem, és varrás közben éneklek, különösen a 29-iket szeretem, Adjátok meg az Úrnak, Isten gyermekei, adjátok meg az Úrnak a tiszteletet és a hatalmat! Néha meg, amikor nem a zsoldárokat éneklek, a kabátot simogatom, a szélét, mintha János volna ott, a széle alatt, és érezné. Nagyon jó kis kabát ez, két évvel a háború előtt vettük a Koronaherceg utcában, a Ráth Aladár szabászatában. Amikor megjött a behívó, én mondtam Jánosnak,

tegye el ezt is, hideg az a Muszkaföld, de nem lehetett, csak azt vihette, amit ellátmányban kaptak, ezért kiterítettem a kabátot a szék hátára, hogy az várja Jánost, ha hazajön.

A kamera elé álltunk mi hárman, Samu fogta a kezemet, a jobb oldalmon meg egy fogast lógattak a seszínű drapéria elé, rajta János kabátja, hogy teljes legyen a család. Aztán ahogy a fényképésztől kilépve a kabátot a karomra terítettem, arra gondoltam, a János haját is így simítanám meg, egy elálló hajtincset a füle mögé gyűrnék, nézném, ahogy nézi. De aztán egy hang azt mondta, ne legyél hülye, Ilona, talán mégis be kéne adni a derekad, és hozzámenni a Tivadarhoz. Nem olyan snájdig, de ellátna mindennel, Samuka is megszokná, és legalább lenne férfi a családban, és akkor az jutott eszembe, hogy kávépótló, cukorpótló, apapótló. Pár napja is, amikor Tódor sógorral beszélünk, hogy a János így meg úgy, Samu azt kérdezte, ki az a János. De hogy egy levél se jön tőle, az borzasztó, én akkor is írnék neki, ha maga Lenin keresztel kommunistává. Néha már komolyan mérges vagyok rá. Csak a kabát, ez a jó kabát maradjon meg, János meg mehet, amerre lát, mit érdekli őt, hogy be kell stoppolnom egy szoknyát, aztán mosnom kell, aztán meg a mángorlót hajtani, és a Straußmayer Mariska kisasszonynak is meg kell csinálnom a hajtókéjét. Ó, hogy az milyen finom kis hölgy, igazi *léjdi*. Tegnap láttam, ahogy a suszter a cipőt is a lábára adja, de Tódor sógor azt mondja, most már bizony jobb lesz minden, mert az ellentengernagy megegyezett a franciákkal, a románok megtarthatják Erdélyt, a csehszlovákok Észak-Magyarországot, cserébe kapunk egy kormányzót meg egy szép fehér lovat. Tódor még azt is mondta, hogy szerinte annak a fehér lónak egy részét már rég megkaptuk.

Ebédhez négynek teríték. Magamnak, Samunak, Tódor sógornak és a kabátnak. János minden pillanatban megérkezhet, és akkor már nemcsak egy kép lesz a falon a piros szájával a boldogságos Szűz Mária mellett, hanem akkor megint a férjem lesz, és nem kell többé ott lógnia, mert ő nem oda való. Ahogy eddig jutottam a gondolkodásban, kopogtak, az ajtó kivágódott, és Tivadart megláttam a virágcsokor mögött.

Lelkem Iluskája, *szívemnek* gyöngyháza! Megint kása? Tudja, nálam ürücomb lesz vacsorára, utána jégbe hűtött gyümölcsdarabok. Nem akar átjönni? Megnézhetné a csilláromat is, látom, magácska még petróleummal világít. De nálam, majd meglátja, semmi szag, csak a nagy világosság, mint a Mennysországbán.

Honnan telik magának ilyesmire?

Hogyhogy honnan? Most temettem el nyolc bolsevikot. A Horthy úr őkegyelmessége már neki is állt a tisztogatásnak, és ha Isten is úgy akarja, még több munkát ad nekem.

Felesleges próbálkoznia, én szeretem Jánost.

Dehogy szereti. Három éve egy lapot sem kapott tőle. Mondjak valamit? Magácska a kabátot szereti.

Erre megint odajött a hidegség a mellembe, és hirtelen fel se tudtam idézni, hogy nézett ki a János. Csak az a piros, hercegkisasszony-szája volt a szemem előtt. Milyen is? Nálam egy fejjel magasabb, barna szemű. Vagy... vagy inkább kék. Istenem, nem is tudom most így hirtelen. Igen, egészen biztos, hogy kék. Igen, biztosan kék. Barna nem lehet. Hogy nézne már ki barna szemmel. De a haja barna, ez egészen biztos. Tódor szeme is kék. És ha csak azért gondolom, hogy kék a János szeme, mert a bátyjái is az? Jaj, az a hülye kabát meg itt van előttem, itt van a János helye, és most nézne, szem nélkül, fehér szemmel, kék szemmel, átlátszó, piros paprika-szemmel, mindjárt visszaakasztom a szekrénybe, rágja a moly Jánossal együtt, hogy még egy lapot se küld, és áttért a bolsevizmusra.

A 46. zsoltár úgy kezdődik, hogy Isten a menedékünk és az erőnk, nagy-szerű támaszunk a szorongatásban, a 112. meg úgy, hogy Hallelúja, a 29., a kedvencem meg úgy, hogy Adjátok meg az Úrnak, Isten gyermekei, adjátok meg az Úrnak a tiszteletet és a hatalmat! Ezeket énekelte a násznép az esküvőnkön, és akkor én Tivadarra néztem, és még mindig nem szerettem, de kellett a pénz, kellett a pótapa, a pótférj. A Straußmayer Mariska kisasszony is ott volt, aki azóta már asszony, és magas sarkú cipőt viselt, zöld kalapot, és adott egy pengőt, hogy vegyünk fagylaltot rajta, én málnásat kértem, Tivadar citromosat, amin meg se lepődtem. Most két napja vagyok házas, és a terítés már nem az én gondom, mert van egy szolgálónk, aki még annál is szegényebb, mint én voltam három napja, és majd megmondom neki, énekeljen zsoltárokat, attól kicsit jobb, és a háromra terítés most valódi, csak a szerelem a pót. Nézem a régi házamban a hitvesi ágyat, a kép a szentséges Szűzanya mellett még ott van, a szája hercegnős, gondolkozom, levegyem-e vagy ne, kitegyem-e a pótházban vagy ne, mit szólna hozzá Tivadar, mit szólna hozzá Tódor, mit szólna a klientúra, ha új koporsóért jönnek a házba, és a falon egy szellem fényképe csüng. Összeszedek ezt-azt, veszem a kabátot, János kabátját, amelyet a széktámla egészen kikoptatott, éneklek a zsoltárokat, a Gritznert, azt mondja Tivadar, majd eladjuk, úrinő leszek, mint a Straußmayer Mariska kisasszony, és akkor kopognak az ajtón, és akkor megyek, megnézem, ki az, és ott áll ő, és a szája piros, mint a Krisztus urunk vére.

(HASZONTALAN) JÁTSZMATÖRÉS

A haszontalanság¹ különböző fokozatain működünk (másképpen: a neveltségesség különböző műfajait üzzük). A csúcsra járatott (persze fontoskodva művelt) haszontalansággal vagy éppen kontársággal mindazonáltal köztudottan nagyokat lehet kaszálni.

Erről írni *par excellence* haszontalan dolog: a Földön aligha sokkal kevesebb, mint nyolcmilliárd ember ragaszkodik (érthető okokból) a Patyomkin-kulisszákhöz, miközben feltételezhetően csak töredékrészüket ismeri (f)el hazugdíszlet-voltukat. (Az ezt szótár nélkül olvasni tudó ca. 14 millióban a gyanútlanok illetve tudatos haszontalanságtagadók aránya, könnyen lehet, hogy kiváltképp magas.) Az e tárgyban esetleg fölmocorgó kétséget a haszontalanságok többszörözött buzgalommal való művelésével szokás (és könnyű) elfojtani.

Ez az igazsagleplező globális komplot magától működik: hát ki lenne érdekelt abban, hogy cinikus bizniszének/őszinte buzgalmának tökéletes haszontalansága (a leleplezettek bosszújaként) lelepleződjék?!

Ez ellen puffogni, öklöt rázni körülbelül annyira lehet hatékony, mint kiállni egy tengerparti terasz (vagy bármilyen prosztó betonplató) peremére,

marokra kapni és elszántan belehugyozni
a viharos ájerbe. A szél általában
a tenger felől szeret fújni.

Most akkor hogy is van ez?

Ha már mielőtt kezdődne, véget ért,
'mikor világod latrok kezén sorvad,
s elolvaszt az idő is minden esélyt
– kerül még (?), otthon lenni, mondat.

Valami mindig elfogy. Pénz, hit, lelkesedés.
Légy erős, te is így végzed: legyintve.
Ám megőrizhető a józan tekintet –
rájössz majd arra is, hogy ez se kevés.

Kaméleonok között leguánnak
(*győzést ki említ? kitartás a legtöbb²*)
– nem lesz belőled bizottsági elnök,
de így is lesznek, akik megutálnak.

Az esőt tűbe fűzni hibbant mánia.
Közel a tűzhöz – az már, ládd de, bölcsebb:
napjaid inkább feszt anyagba töltsed
– légvárban lészesz másként múmia.

Hogy meghalunk, nincs azért ügyse kárpót'.
Tíz körmöd bármit bárhonnán kapar ki.
Nem érhet többet „diadalt aratni”,
mint Atlantiszon tűzni ki a zászlót.

Ki lenne itt, hogy célt hajhásszon, elég ostoba?
Alkalmazkodni vagy leszarni. Tertium non datur.
Így aztán (tudom: innál!) kibírod józanul.
Elfogy valami mindig. Bár *egészen* soha.

² *Wer spricht von Siegen? Überstehn ist alles.* (Rilke)

Voloncs Attila

A NŐVÉREK A KÚTBA ÖLTÉK MAGUKAT

Reggeli mise után Morró, miközben Kamilla haját simogatta, unásig ismételt tréfái helyett annyit mondott Krizsánnénak, hogy még délelőtt vendégük érkezik. Migdál úgy tett, mintha a lefelé sereglő gyülekezet érdekelné, a férfiak oldalhajójából kilépő egyháztanácsosok tagbaszakadt fiaikkal, ahogyan a főlépcső felé kanyarodva találkoznak a nők és gyerekek szétszórt csapataival, majd a kicsik inkább az oldalsó lépcső felé spriccelnek, mert úgy a régi várfal romjai mögött szaladhatnak le. A legkisebbek lemaradnak, és nagy ívben kikerülnek a megmaradt falszakaszt a faragott kőfejjel, ami állítólag az ördögé.

– Úgy intézem, ne búsulj – halkította le kicsit a hangját Morró, majd a botjával lesöpört egy kavicsot egy réges-régi pestis áldozatainak emlékművéről, sercent és porzott a kő a kövön, az egyenetlen lépcsőkön lepattogott a dombról, s amikor egy halántéket épphogy elkerülve becsapódott a kollektív felé vezető poros földúton, mintha mesebeli falevél hullana egy féltett, tiszta tóba, hirtelen besötétedett. Morró ártatlan mosollyal nézett végig rajtuk: – Potty.

Siettek haza. Ha Bohunka végre megkéri valamelyik lány kezét, akkor feltétlenül lepedőt kell mosni, az se számít, hogy vasárnap van, talán szerencsét is hoz. Miközben Migdál teregetett, megint kiderült, és az udvar levegője egyre inkább olyan lett, mint egy napsütötte csipszes zacskó felforrósodott belsejében, a látóhatár peremén pedig körös-körül tintakék fellegek úsztak, mintha kráterben aludna a világ. A szomszéd Alexandru Micát hallgatott, néha füttyögött hozzá. A lányok májusban már nem hordtak otthon cipőt. Niki a farkát csóválta, és a kavicsokat szagolgatta Migdál lába körül.

Migdálnak jól ment a napirend betartása, pontossága felülmúlta Édesanyáét, és nem bántotta a lelkiismeret, ha hibázott az értelmetlen cselekvések sorában. Kamasz volt már, amikor Édesapa halála után egyre több szentkép került a házba, majd szórakoztató utasítások kezdtek kötődni az év napjaihoz és az élet egyszerű eseményeihez. Számára a bűn pusztasza bálványozás volt a játékban, nagyjából annyira bántotta, mint a lángeszű, de

az iskola iránt teljes érdektelenséget mutató Kamillát a rossz jegyek. A húga idén fog érettségizni, és ettől Migdál gyomra összeszorul.

A két drótkötél egyre lassabban himbálódzott a súly alatt, a lepedők közötti sáv hűvös, világító folyosóvá változott, de a fényben hiába fehérül a fehér, amint megszárad, újra mosni kell. Az öblítőszag frissítette, de a félelmet is feltámasztotta, amit a tompa hőség eddig elnyomott. Az nem volt kérdés, hogy melyikük érdekli Bohunkát, és azon sem gondolkodott, vajon követel-e tőle bármit a Kamilla iránti gyengédség, nem kellene-e biztatnia inkább a lányt, aki talán kirepülne már. Szorítani akarta Kamillát, ahogyan az apjuk szorította magához őket, belenyomódtak a nagy hasába, érezték rajta a pálinkát, a többórás zene verejtékszagát, mindez jó volt, és annál is jobb volt, hogy Édesanya kívül volt a karokon.

Megcsörrent a telefon, Édesanya ezúttal lemarad az időjárás-jelentésről, jobban mondván a bemondóról. Mindig a sunyi, lompos férfiak tetszettek neki a tévében, megjegyezte a nevüket, és emlegette őket, amikor közeledett a műsoruk. A lányok nem igazán mondhattak ki férfineveket.

Ha nem volnának a tilalmak, amelyek persze szintén a játék részei, Migdálnak nem kellene itthon varrnia, a boltban dolgozhatna, banánhoz és mézhez jutna pult alatt, színes papírba csomagolt kis karamellákhoz, hallaná az igazi híreket, az üvegajtón át kilátna az útelágazásra, a bicikliző öregekre, buszra várakozókra, tudná, ki merre jár a faluban. Ha Édesanya nem ecsetelte volna sokszor, hogyan zúzza őket izzé-porrá, ha vasárnaponként nagyon keresik a szemközti oldalhajójában a tekinteteket, nemcsak könyvekre tudná költeni az engedélyezett pénzét, bejárna a városba, és kólát inni valakivel, de nem tűrné el, hogy meghívják. Ugyanakkor ezt a tökéletes és cseppfolyós túlvilágot nem vette komolyabban, mint a magányos gyermekek, akik képzeletükben további kalandokat élnek át a kiolvasott regények hőseivel. Valahol megint szalonnát sütöttek.

A kicsi misén is azért voltak, mert Édesanya nem szereti a sok tekintetet. Az apjuk halála előtt mindig a nagyra jártak, de akkoriban minden egészen más volt. A nap ragyogott, vagy teljesen sötét volt. Édesapa játszott, nemcsak a magyarországi néprajzosoknak, de azoknak is, akik nagy kísérettel, sötét autókban jöttek, és prêmes sapkákban medvék és madarak százait mészárolták le. Az erőszak uralkodott. A virág bimbóba szökkent és elhervadt. Az elméket nem zavarták össze a szabadság sorvasztó terhei és bonyodalmai. A szerelmes szeretett és továbbállt, mert a nap rövid, és a nap: minden. Persze, lehet, hogy mindez csak Migdál emlékeiben volt ennyire éles, de az bizonyos, hogy Kamilla nem volt ilyen nyugtalan, Édesanya nem

bujkált senki elől, Bohunka nem volt gazdag, és nem járt hozzájuk, a tévé nem mutatott bukaresti tüntetéseket, a fű egyenletesen volt lekasálva.

Nemcsak csipszet, pirított fokhagymás karikát és csokis kiflit is osztogattak a teherautókról azokban a lázas napokban, amikor végül is bebizonyosodott, hogy nincsenek semmiféle terroristák, és gyógyszerek mellett finomságokkal is megsegélyezték az országot. Gajzágó bácsi is, akivel Édesanya az előszobában telefonált, miközben ő a ruhacsipeszeket nyitogatta, és Kamilla mellbimbóira gondolt, szintén akkortájt küldött ötven dollárt és valamennyi forintot, továbbá kifejezte szándékát, hogy nyáron szeretné meglátogatni a rokonokat. Tizenegy évig nem léphetett be az országba, most kéthetente felhívja őket, és olyan dolgokat mond, amiket Édesanya nyilvánvalóan nem ért. Niki megkerülte a lepedőkkel teli kosarat, Migdál lábához dörgölőzött, és az előszobából kihallatszottak Édesanya válasza.

– Igen-igen, Rákóczirol is beszélhetnének ott nálatok... Tyúkokat is, nyulakat is most. Vagy mit mondasz? Államszocialista anyák, hogyne, borzalom – majd a belső szobák felé kiáltott, kisvártatva suttogott valamit Kamillának, aztán csörömpölés hallatszott.

Kamilla vödörrel a kezében kilépett a rézsútosan árnyékos verandára. Először a bokáit érintette a fény, szinte súrolták egymást, mintha kötélén járna. A kezében himbálódzott az üres vödör, hangtalanul siklott le a lépcsőkön, és a fűben is gyors és könnyű, ideges lépésekkel suhant, mintha nem is előre, hanem felfelé rángatná valami a testét, és miközben elhaladt mellett, megeresztett egy fintort, azt is olyan hirtelen, hogy Migdál még látta az összegyűrődő arcot, de rögtön tudta, hogy az már a múlt. Kamilla rég a kútnál volt, és nem figyelt rá. Jó lett volna ott utolérni, megfogni, és mint gyerekkorukban, leteperni, hozzásimulni, megcirógatni és jól összeszorítani, játszani vele, érezni a testét. De őt elkapni évek óta olyan lehetetlen, mint megszámlálni a felszálló buborék színeit: mire elkezdené az ember, már nincs sehol.

És pont ez a mamlasz Bohunka fogja elkapni Kamillát. Persze vallásos, jóban van a pappal, és a kórusban is énekel, nem iszik sokat, és a légynek sem árt. Igaz, társaságban fura dolgokat mond, és néha magában beszél. A forradalom éjjelein ő is a faluba vezető utaknál várta a terroristákat kalasnyikovval a kezében, amíg az élelmesebbek széthordták a kollektívából a traktorokat, a remorkákat és a cséplőgépeket, egynéhány boronát és nem utolsósorban a szép kutyákat. Niki is egy privatizált szuka kölyke, Kamilla kapta a szomszédától három hete, neki mindenki szívesen ajándékoz, őt megszeretni egy pillanat műve.

– Hogyne, tudom, nekünk is volt Dosztojevszkij, a háború... és a béke. A kutat csebernyi, barna vasketrec zárta el, Kamilla csak kalitkának hívta. Így meg úgy zúzlak ízzé-porrá, erre most meg kéthetente jön ez a köpcös, hozza őt Morró, Édesanya meg körbeudvarolja, pedig talán a nevét se tudta, amíg vissza nem kapta a családjától elvett földeket. Morró nélkül azokat sem tudta volna visszaszerezni. Előző nap még nem lehetek benne biztosak, hogy jönni fog, de már készíteni kellett a pörköltet és a salátát, túlélésítve a pudingot, hajnalban le kellett kaszálni az udvart, természetesen Migdálnak.

Ő többnyire csendben tűrt, és szentül hitte, hogy többet lát, mint amennyit Édesanya látni enged. A hűgának minden nehezebb volt: aki nap mint nap megküzd a szabadságáért, az intim viszonyt ápol az elnyomással, és csak akkor tud maradéktalanul büszke lenni az ellenállására, ha meglehetősen egyszerű lélek. Kamilla időnként keményen büntette magát, úgy tűnt, ha egy-egy hirtelen rohammal le is tudja győzni Édesanyát, a nap végén mégis ő a vesztes. A bűnnel azonosította magát, pedig a tiltás jelentette számára a szeretetet. Farsangkor megszökött, és elment a bálba, ott látta Bohunkát palatkai korcsost járni: karjait széttárva szökdécselt, és körbevették a maskarás falusiak, maszkjának lila végű ormánya fel-le lengett pacsulirózsaszínű agyarái között. Néhány éjszakán át Migdál ágyán mozgott a paplan. Csak miután először hozta el hozzájuk Morró, akkor mesélte el, mennyire tetszett neki, ahogyan ez a kövér ember egymaga kiállt és ugrándozott, de egy-szersmind, ahogyan ő mondta, olyan nagyon finoman csavargatta kezét-lábát. Őket felsőbb utasításra senki nem taníthatta meg táncolni, még az apjuk sem, pedig ő híresen szépen tudott. Migdál rettegett a jövőtől.

Kamilla, mert felismerte a lehetőséget egy kis bosszantásra, mintha az időhúzás komolyan ártana Édesanyának, lassan töltött át a vasketrechez láncolt merítövödörből a sajátjába, fényes selyemszálak áradatává változtatva a vizet. A hőség bunkósbotja a kútkávéát verte, remegett tőle a levegő, akár egy réműlt antilop.

– Igen-igen, fo... Für Lajossal főleg, hogyne. Hármas hepehupák, igen-igen. Lassan le kell tegyem, ne haragudj, vendégünk lesz, ne haragudj, le kell tegyem.

Édesanya kilépett a verandára és összeszidta az ettől csak még inkább lelassuló Kamillát. Úgy tűnik, ha megfosztják a víztől, még egy uralkodó is gyorsan porrá válhat. A víz az igazi királynő, mi pedig valamennyien a rabszolgái vagyunk, gondolta Migdál.

Kamilla nagyon lassan bement, és már jöttek is. Mindig eleresztik a nehéz vaskaput, iszonyatosat dörren, hallani az egész szeren. Elöl Morró, narancsforgós zöld kalapjában, büszkén és bicegőn, mint egy perzsa királyi madár, fejét szinte az ég felé fordítva, mert alacsony ember kihúzza magát. Mögötte lemaradva támolygott nehéz lépteivel Bohunka, tán ugyanazon fenség harci elefántja, és időarányosan növekedett köztük a távolság: hosszú az előudvar, Morró már a veranda lépcsőin, Bohunkának még csak kiáltva lehetne köszönni.

Migdál fogta az üres kosarat, és a máris ostoba viccein nevetgélő Morróval együtt bevárta Bohunkát. Nem szeretett a sebes öreg huncut, mélyzöld szeméibe nézni, annál jobban szerette a bácsi feleségét, törékeny és okos asszony volt, egyszer együtt voltak kórházban. Édesanyát mindig zavarba ejti az életerős kis ember, most is, amint kijött a házból, igyekezett párhuzamosan beszélni vele, esetleg csak óbégatni rá, játékosan fenyegetni, úgy bánni vele, mint egy gyermekkel.

Migdál és Édesanya asztalt terítettek a verandán (előbb persze el kellett játszani, hogy nem számítottak az érkezésükre, de úgylis épp ebédelni készültek), Kamilla a vendégekkel együtt leült, Morró kérdezgetni próbálta, de nem válaszolt. Bohunka egyenes derékkel, két kezét a combjain nyugtatva, kifejezéstelen arccal ült, mint a naiv egyiptomi szobrok, és nem szólalt meg, amíg Migdálék meg nem hozták a palóclevest, kevés zöldbabbal és sárgaréppával, de felsőbb utasítás szerint annál több hússal, és mellé kis üveg-tálkákban apróra vágott petrezselymet.

– Nagy meleg van – mondta, mintegy röstelkedve, hogy ezt be kell vallani.

– Jaj, hogyne – vágta rá Édesanya –, de jön majd megint a hideg. Még hó is lehet, májusban! Rosszak a légköri viszonyok – és láthatóan boldog volt, hogy ezt közölhette.

Morró idegesen topogott a jó lábával. Migdál hallotta, ahogyan a mellette ülő Kamilla leteszi a kanalat, és nagy levegőt vesz:

– Scipio idejében Egyiptomból még fák árnyékában lehetett Marokkóba vándorolni – mondta csengő hangon, és az arcán táguló erecskéken egy-egy főágból pattant szét a pír, mint a Nílus deltája, vette észre Migdál, még a gyors kiszáradás előtt. – Érted? Fák árnyékában – tette hozzá Kamilla, és egy pillanatra újra lángba borult.

Bohunka udvariasan, változatlan arckifejezéssel meghajolt ültében. Édesanya és Morró egymásra néztek, majd Morró a katonaságról kezdett mesélni, annak kapcsán meg egy szebeni lányról, és csak a negyedórás történet végén derült ki, hogy a lány félig marokkói volt, tehát a felszínen Bohunká-

nak, titokban talán Édesanyának szánt történetet egészen nyíltan Kamillának ajánlja. De Kamilla szokás szerint nem figyelt. Az asztal végén ült, szemben Bohunkával, aki mintha szintén álmodozott volna.

Bolond vagy, mindenki vagy rajtad szórakozik, vagy kellemetlenül érzi magát miattad. Azt hiszed, hogy ez az ember olyan, mint te, hogy megért téged, hogy az együgyűsége mögött páratlan tudást rejteget, hogy szórakoztató és bátor, pedig csak ki kellene nyitnod a szemed, gondolta Migdál. Te meg unalmas és csúnya vagy, olyan vagy, mint Édesanya, gondolta Kamilla. De ez már igazán sok, hogy valaki egy elefánt legyen, gondolta Migdál. Akkor talán indiai, és elvisz majd a hátán Bombay szennyes külvárosába, gondolta Kamilla, habár a faluban is van háza, az is lehet, hogy csak odáig cipel. És ott majd együtt élhettek az Úrban, gondolta Migdál, olyan vagy, mint Édesanya. Te meg irigy vagy és aljas, azt hiszed, nem tudom, hogy esténként a magazinokban, amelyeket Gajzágó bácsi lányai küldtek, paraffinos kézápolásról és egyéb hülyeségekről olvasgatsz, puha ujjakról álmodozol, azt hiszed, úgy kevésbé fogok undorodni tőled, gondolta Kamilla. Migdál szemét elfutották a könnyek.

Kamilla felnézett, Migdál látta, hogy közel sem ilyen gondolatok járnak a fejében. Hiszen minden rendben van, Kamilla az előbb csak hozzá akarta tenni a beszélgetéshez a magáét, tudomására hozott Bohunkának egy egyszerű érdekességet. Nem Bohunka tekintete zavarta meg, Kamilla ilyen, vegyül benne az emelkedettség és az esetlenség, nem lehet szerelmes, csak méltóságteljes és választékos.

A pörköltért, majd a salátás tálakért már csak Migdál ment be, és egy újabb fordulóval hozott még kenyeret. Morró most erőt gyűjtött, Bohunkát kicsit megélnkítette a bor, és ez veszélyes volt: ő is a seregről kezdett mesélni, de ő a flottánál szolgált Mangalia mellett, a tengerpartról beszélt, olyan szavak hagyták el a száját, mint: homok, azúr, matróz, fedélzet, naszádok, törökök, sirályok, végtelen. Ráadásul Édesanya kérdezgette, így a mese hosszan elnyúlt. Ez már igazán sok, Kamilla nem megy sehová, és azzal az üde bátorsággal, ami az asztalhoz visszatérők sajátja, Migdál ellentámadást kezdeményezett: ahogy leült, ujjai ötfelé szaladtak húga vörösesszőke fürtjei között. A boros poharakban vékony csillogássá dermedt a fény. És Bohunka hiába folytatta a badarságokat, hogy az altisztképzőn is elgondolkodott, olyan nagyon tetszett neki a haditengerészet, Kamilla már nem rá mosolygott.

És hogy a veszély tökéletesen elháruljon, szerencsére Morrónak is eszébe jutottak szavak a haditengerészetről. A pörkölttel a bor is jobban fogyott, az öreg kipirult, és hamarosan ősi jogok, rend és revízió, döntés és bevo-

nulás, Teleki Pál és Antonescu marsall röpködött az asztal felett. A tálak alján már csak zsírfoltok úsztak sűrű, rozsdabarna lében, Niki maradékokkal puffadásig telve Kamilla kegyeit kereste, és még mindig nagyon komoly dolgokról volt szó. Bohunka néha óvatos ellenvetéseket tett, de a szavai értelmét Morró és Édesanya a szokásos módon semmisítették meg: Édesanya ugyanúgy igen-igent mondott rájuk, mint Morró homlokegyenest ellenkező állításaira, és maga az öreg is vidáman topogott a lábával, mindig kettőt. Mire Migdál megérkezett a pudingos tálcával, Morró már igazán súlyosakat csapott az asztalra kis öklével, hogy zörögtek a tányérok, Édesanya meg mintha ijedtében nem tudta volna, hogyan fejezze ki együttérzését Morró felé augusztus huszonharmadika miatt.

– Nem vered az asztalt, ha nálunk vagy – mondta Kamilla haragosan, miközben tovább vakargatta Niki füle tövét –, tízszer újjászületsz, és akkor se leszel ilyen szép kutya.

Édesanya feljajdult, mert őt a szégyen mindig előbb érte el, mint a düh. De Morró a vállát felhúзва nevetgélt, és védtelenül, nagyon hangsúlyos íriszszel csillogott a szeme, mint a fiatalabb férfiaké a visszautasítást követő pillanatban.

– Hagyjad csak, a tehetséges gyerekek mind gonoszok.

De amint megnyugodott kicsit, azért még szelíden befejezte az előbbi gondolatot:

– Én mindenesetre akkor éreztem magam a legjobban, Horthy idejében.

– Kölyök voltál még – mondta Édesanya is ellágyulva, mintha valóban a kölyök Morrót látná maga előtt egy pillanatra.

– Gyarmatosítás volt végül is – mondta bátortalanul Bohunka. – Leváltották az itteni tisztviselőket, Magyarországról küldtek helyettük másokat. A bevonuláskor lövöldöztek a román lakosságra.

– Igen-igen.

– (Topp-topp.)

A pudingtól már elfáradt a beszélgetés. Niki mozdulatlanul feküdt az asztal alatt, Kamilla a haját fonta, és ostoba mondókákat suttogott maga elé, Édesanya a fű miatt panaszkodott. Morró felajánlotta, hogy ezentúl majd Bohunka lekaszálja. Amaz éppen a lepedőket nézve ábrándozott, bizonytalan tekintettel fordult vissza az asztalhoz, és bólogatott. Kamilla felhorkant, mintha nem tudná elképzelni, ahogyan Bohunka kaszál. Amikor a vendégek felálltak, a veranda korlátjára könyökölt, és sorra kidugdosta a nagylábujját a lécek között – hátat vetett Bohunkának, de Migdálnak is. (A vakítóan fehér válla, a hosszú fülbevalói!) Bohunka úgy közeledett felé, mintha nem akar-

ná megijeszteni, Migdál, mintha csak rendezkedne az asztal körül, közójük lökött egy széket. Bohunka angyali mosollyal tolta félre. Édesanya és Morró elhallgattak a lépcső mellett.

– Lemegyünk este a folyóhoz sétálni?

Kamilla nem rezzent össze, nem lepődött meg, úgy tűnt, teljesen őszintén mosolygott rá Bohunkára. Odakint árnyak kúsztak le a gyümölcsfák törzsén, akárha hirtelen beesteledett volna. A kapu felé menet, immár hozzá lassult bicegéssel Morró védenca vállát veregette. Édesanya örömeiben a virágairól beszélt, végigmutogatta őket. A lányok hátul haladtak.

– Kár, hogy a datolyapálma nem él meg itt – mondta Kamilla –, náluk a hímneműek szolgálatot tesznek a nőneműeknek, ők éltetik a terméseket a végleges érettségig. Virágzaskor, írja Theophrasztosz, egy szárnyas istenség megrázza őket, és a por a nőnemű fára hull. Körülhízelgik a nőnemű fákat, felborzolják a bundájukat. Vannak emberek, akik azt mondják, a jövő század közepén már mi is élvezni fogjuk a datolyapálmák árnyékát.

És rámosolygott Migdálra. Ó, te kis... De hallva, hogy Édesanyáéknál az idén először nyíló illír sáfrányról van szó, Kamilla már Bohunkához intézte szavait:

– A szép Crocus szerelmes volt Smilaxba, a nimfába, aki először hagyta magát, de aztán ráunt, és virággá változtatta a fiút. Így született a sáfrány.

Migdál visszament a verandára. Néha egy-egy fájdalmas eset után tovább sétált, és nem vette észre, hogyan tett meg máris ötven lépést. Negyedóra múlva azon kapta magát, hogy még mindig a történeteket rakja össze. Közben leszedte az asztalt, hozzálátott a mosogatáshoz, Kamilla bejött, majd újra kiment, Édesanya készülődött valahová. Ő csak egy helyre szokott járni, ami tulajdonképpen két helyet jelent: a faluban mindenki tudja, hogy Piri néni kertje kiével szomszédos. Ő is tudja, hogy tudják, a hőséghez képest vastag ruhákat vesz, sötét fejkendőt köt, és esőernyőt keres, előre fél a tekintetektől, felkészül a szégyenre, felkészül arra, hogy zavarban legyen, ha valaki útközben szóba elegyedik vele. Ha beszélni kell, hangosan és áttetszőn fog hazudni, mert a faluban az emberek nemcsak önmaguk, hanem önmaguk szerepeinek eljátszói is. Nemcsak az erdő jó illata, a bódító tehencsordák és egyéb városi képzelgések miatt szoronganak kevesebbet, hanem mert csaknem tökéletes átfedésben élnek a maszkjukkal.

Még az első dörgések előtt elindult. Migdálnak meghagyta, hozzon majd be fát, mert ki tudja, milyen hidegek jönnek az esőzések után. Mintha kicsit fellazult volna a rend, pedig az általában akkor is érvényes, ha Édesanya távol van. Niki a territóriumát járta, a szél erősödött. A verandáról látta,

hogy Kamilla a fellebbenő leplek mögött sétál. Odament hozzá, addigra a lány leült a földre.

Kiskorukban a szárítókötelek mellett mindig többölnyi száradó farönk sorakozott. Kamilla egyszer játék közben leugrott a rakás tetejéről, és nyakával az alacsonyabb kötélre esett, fel-le himbálózott, és sehogyan sem tudta lelökni magát. Ha Édesapa nincs a közelben, megfulladt volna. A nyakát így is véresre horzsolta a drót, halványan még ma is látszanak a hegek.

Migdál leült vele szemben, érezte, hogy itt van egy résnyi rés: Kamilla lecsillapodott, észrevette, hogy ez már nem csak játék, és a jó megoldás keskeny ösvényét keresi, pedig nincs túl sok választása. A leplek sorfala két irányba nyitott utat, az egyik a kapu felé, a másik hátra, a fásszín irányába vezetett. Migdál a kapunak háttal ült, a szél az arcáig puffasztotta az egyik lepedőt.

– Sajnálak – mondta. – De azért jobb, ha készülődsz. Estére eláll az eső, és ha nem, holnap úgymint újra itt lesz.

– Miért kellene készülődni? – kérdezte Kamilla

– Mert miután beszéltetek, már csak Édesanya szava kell. De az már azóta megvan, amióta visszakapta a hetven hektárt.

– A pénz tisztára mossa Édesanyát?

– Irigységre tudja vele váltani a megvetést.

– Csak sétálni hívt. Legközelebb téged hív majd el.

– Te is tudod, hogy ez butaság. Nálunk száz évvel ezelőtti viszonyok vannak, és ezt Morró jól elmagyarázta neki.

Kamilla erősen összefonta a karját a térdei között, lesütötte kifelé egyenesen ritkuló, vörössesszőke szemöldöke alatt az orgonalevelet. Egyre sötétebb lett.

– Daphné úgy menekült meg Apollóntól, hogy a lába gyökeret eresztett, és belekapaszkodott a földbe. A bőrét érdes kéreg fedte be, a feje lombbá változott, az ujjából gallyak nőttek.

– Nagyon ügyes volt – mondta Migdál, és felállt. – Fát kell hoznom. Szedd le gyorsan a lepedőket, aztán biztos, ami biztos: készülj el, ha nem lesz villany, nehezebb lesz!

– Az apja, Péneiosz segített neki babérfává változni! – kiáltotta utána Kamilla.

Migdál fogott a verandáról két nagy vesszőkosarat, és hátra indult. Dörgött az ég, valahol a kerítésen túl ordítva basztak a rókák. Ha májusban koslatnak, akkor valóban bomlóban a rend. A fásszín előtt elérték az első cseppek, az ajtaját nem csukhatta be, különben bent teljes sötétség lett volna. Átbotorkált néhány forgácson, középre mozgatta a tőkét, megkereste

a jobbik fejszét, a gyalult és lekent nyélnél fogva meglóbálta kicsit. Milyen könnyű egy fejsze. Kiválasztott néhány nagyobb, szárazabb hasábot. Mélyeket lélegzett, szerette a korpaillatot. Odakint a szél: nesz a neszekben, más neszeken túl, zümmögés és zizegés, sipítás, nyöszörgés és kattogás.

A tőkére helyezte az első fát, épp csak hozzáérintette a fejszét, majd felemelte és teljes erővel lesújtott. Sokféle kacatot tartottak a színben: szét-hasadt nagybögőtokokat, egy néhai szekér rozzant alvázát, két kis faparipát, Kamilla viccesre sikerült agyagszobrát a nagy Ovidiusról, egy súlyos körfűrészről, egy gerendán annak rozsdás, kicsorbult fogú pengéit, szakadt kabátokat. A nagyon közelinek tűnő villámok hol testes, kerek, hol pedig reccsenő, hegyes dörgést hallatva a legváratlanabb helyekre pecsételték az árnyékokat.

Már javában zuhogott, amikor az első kosár megtelt, és Migdál a színajtó közelébe húzta. Kamilla gyors volt, kint a szárítókötelek csupaszon remegtek. Hatalmas, ezüst kísértetek suhantak át az udvarról a kertbe. Niki a pajtában vonyított. Milyen lehet Nikinek lenni az esőben? Ha közel visszük a szeméhez az ujjunkat, nem pislog, csak kissé megrándul. Bezárva lenni kutyalelkébe, kutyafejében kutyagondolatokkal, ez vajon milyen érzés lehet?

Nem tudta számba venni az ilyenkor lehetséges kutyagondolatokat, és a második kosár félig sem telt meg, amikor az ázott, büszke és kipirult Kamilla megérkezett. Szeme környékéről a szájára vándorolt át a mosoly. Majdnem elesett a forgácsokon, csupa sár volt a lába. Először a kulcscsontját érintette meg vizes baljával, aztán kissé kapkodva, mintha a nővére mindjárt elmenekülne, kigombolta annak blúzát, és jobb kezének hüvelykujját Migdál bal mellbimbójára helyezte, másik négy ujjával pedig körbesétált a kis mellen, és hosszú, ívelt, karomszerű körmeit mélyen belevájta a bőrébe, olyan nyomot hagyva velük, amelyet a páva, amikor a sárban sétál. Nagyon kicsi nyelve volt. Amikor szétváltak, Migdál visszakarmolt, majd lefelé rántotta, esetleg Kamilla rántotta le őt a forgács és a korpa közé, ezt nem lehetett eldönteni.

Lent, a puha és meleg sötétben megtalálta a tenyér összetéveszthetetlen érzete és szaga is, a mozdulatoknak az a türelmetlensége, az izmoknak, a bőrnek, az arányoknak és a hőnek az a kivételessége, ami csak rá jellemző. Kintről apró cseppek csapódtak be rájuk. Nagy nehezen letépték a ruháikat, Kamilla térdével szétfeszítette a térdét, a combjával becsúszott két combja közé, feje a vállára került, hasa a hasához nyomódott, így teljes felületen találkozott a két egymás felé forduló test, aztán lassan elsiklottak egymáson. Kamilla simogatásában, harapásaiban, karmolásaiban, a csókjaiban a combjai közt volt valami meglepő tudás, valami sátáni mesterkéltetés, és Migdál

nevetett ezen, nem tébolyultan, inkább mintha a nevetéssel akarná megtébolyítani magát.

Estefelé, a mályvaszínű ég alatt hazatérő Krizsánnét teljesen elkábította a diadal, álmosan, egykedvűen nézte szétvert virágait, az árkokban megállt vizet. Úgy gondolta, Kamilla már elment, Migdált nem is kereste, nem tűnt fel neki, hogy Niki nem rohan elé. Odabent levette a fejkendőjét, hálásan keresztet vetett egy Szűz Mária-kép előtt. Bekapcsolta a tévét az esti időjárás-jelentés végett, de a kanapén már nagyon nehezek voltak a szempillái, távoli, kellemes dallam hallatszott, utoljára még eszébe jutott, hogy jó lenne inni most egy kis bort, majd kezében a távirányítóval lassan elszenderült. Az alvás rózsza, mondják a perzsák. Valahol megint katonák énekeltek. A TVR1 sunyi meteorológusa szerint a fellegek délnyugat felé haladtak tovább.

Simon Adri

MIDLIFE LOVE

Az ágyás téglákkal sziklakertesítve,
virágörvény nyeli a flakonvizet,
habzik a föld, a nyárvégi aszályban
termékeny sziget nő ki a gazudvaron.
Ágcsonkig fűrészelték az ecetfát,
a törzset meghagyták, a lomb odalett:
posztapokaliptikus tájképtörredék.
A rózsánadra többé nem vetül árnyék,
izzad a fényprésben, fénycsővé pöndörödik,
amíg a ház mögé nem kúszik a nap.

Sáros a lábam, rád gondolok, ahogy jöttél
a hirtelen nyárban varázskémiával,
eltaszítva–visszavonzva – újra csak így.
Midlife love, mondtuk, végül mi maradt,
büntetőcsekkek, kilyukadt olajteknő,
szétgányolt elektromos rendszer,
lefeszegetett gégecső-szigetelés,
lekozmált csókok a kontaktgrillben.
Még érzem az átizzadt plédek szagát,
a kihalt madárnyelvre kódolt bűnjel
emlékeztet még a kialvatlanságra,
a napraforgóföldből sietve kiásott,
telekvégbe szakszerűtlenül átültetett
lebukó tányérú, magányos tűzvirágra.

Besűrűsödik a meggyzósídzidő
a nyári konyha légtelen akváriumában.
Rád gondolok, és felizzik a vágy,
de befurakodik a gyanú a küszöb alatt:
csak testek garázsszínpadi tánca
volt a nyár zajos hússzimfóniája.

Rád gondolok: zölden lánkol a hajad,
belobban a kert, mikor elrohansz,
mire jön a vihar, minden végleges,
kupacokba fújt tobozt görget a szél.

Virágbontó, szubmediterrán ősz.
Kihalt madarak vándorlásideje.
Kondenzcsíkvatta a tejszürkületben,
hirtelen becsapódó felismerések
bombakrátere a járólapon.
Átmeneti év, hullani kezdett a fal,
remegnek a szélben a támoszlopok,
foszlik az emlékezés csipkefátyla.
Ha rád gondolok, rüsztig süpped a lábam
a reménytelenség téglaporába.

Tamás Dénes

KÖZÖNYÖS-E AZ IDEGEN?

Íróembert gyakran szokták zavarba hozni azzal, hogy rákérdéznek arra, melyik a kedvenc könyve. Aki sokat olvas, az tudja, mennyire felesleges és értelmetlen ez a kérdés. Számos könyvet hordozunk magunkban, ami meghatározó, életünk különböző szakaszaiban mást és mást. Én mégsem szoktam zavarba jönni, ha hozzám intézik ezt a kérdést, egyből rávágom: Albert Camus *Közönye* a kedvenc és a leginkább meghatározó könyvem. Amivel csak egy picit füllentek, mert rögtön eszembe jut Dosztojevszkij *Karamazov testvérek* című remekműve is, de mindig Camus kisregénye lesz a befutó, még ha csak egy orrhosszal is. A világirodalom egyik legradikálisabb művének tartom ezt a szöveget, amely valóban sokszor beleszólt az életembe. Ami pedig meghatározó, azt újra is lehet/kell olvasni. Többször egy élet során. Így derül ki az igazi művek teherbírása. Hogyan bírják el az újraolvasást? A különböző életszakaszokban éppen melyik rétegüket fedik fel? Camus műve mindaddig, akárhányszor eleget tett ezeknek az igényeknek. Mindig mellbe vágott, mindig a legelemibb kérdéseim közé vetett, mindig szövetének újabb és újabb oldalát tárta fel, más és más mondatok erősödtek ki belőle, másképp hangsúlyozódott az, ami sokáig ismerősnek tűnt.

Most legutoljára is ez történt.

„Ma halt meg az anyám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan” – olvashatjuk Gyergyai Albert fordításában a regény elhíresült kezdőmondatait. Fontos az elején megnevezni a fordító nevét, hiszen már maga a fordítás is beledob a regénnyel kapcsolatos kérdések örvényébe. A *Közöny* címmel elhíresült regény ugyanis egy félrefordításnak köszönheti a címét. Hogy félrefordításról van szó, az azóta egyértelműbb, mióta megjelent a regény új fordítása *Az idegen* címmel, ami sokkal inkább megfelel a francia címnek. „Az idegen” ugyanis sokkal pontosabban adja vissza a „L’etranger” kifejezést, mint a „Közöny”. Ezt a címet hordozza az Ádám Péter és Kiss Kornélia által fordított, 2016-ban az Európa Kiadónál megjelent könyv,

amely címválasztás azonban a regény értelmezésének a tétjeit is meghatározza. Sőt, egyenesen az alapproblémát vetíti elő. Közönyös-e az idegen? – kérdeztem rá az írásom címében. Egyáltalán, milyen ember Meursault? Érzéketlen, erkölcstelen, embertelen, társadalomellenes? Esetleg pszichopata? – hogy egy divatos pszichológiai terminussal éljek. Ezt a kérdést nem szabad elsietetten megválaszolni, mert magának a műnek a pontos elsajátítása a tét.

De mindenekelőtt még valamit az új fordításról. Ugyanis az nemcsak címében jelent szakítást Gyergyai verziójával, hanem stílusában is. Bár nem vagyok gyakorló fordító, úgy gondolom, a szépirodalmi művek fordítása esetében két igény kielégítése feszül egymásnak, jó esetben harmonizál. Az egyik a pontosság követelménye, tehát az, amit talán a szószerinti tartalom átadásának nevezhetünk, de ez jelenthet fogalmi pontosságot is, ahol a gondolati tartalom minél egyértelműbb átadása a tét. De egy irodalmi mű lélegző entitás is, azaz stílus, amit szintén újjá kell alkotnia a fordítónak, természetesen minél inkább az eredeti mű szellemében. Amennyire érzékelni tudom, az új fordítás a pontosság kedvéért a stílust áldozta be, egyszerűbb, kopogósabb, de néha mesterkétebb mondataival szilánkosra tördelte a szöveget, némileg az olvasás lendületességét is megakasztva. Legalábbis számomra. Bár hogy az „idegen” kifejezést beemelte az értelmezés homlokterébe, az hatalmas érdem. Közönyösnek eddig is nehezen volt nevezhető a főhős, bár a regényben a főügyész annak nevezi, ezzel a társadalmi előítéletet tolmácsolja Meursault tetteivel kapcsolatosan. A szövegben még egyszer fordul elő a kifejezés, igaz, egy kiemelt helyen, majdnem a regény legvégén, ahol a főhős a „csillagokkal telehintett ég előtt” először tárulkozik ki „a világ gyengéd közönyének.”. „Drága közöny” – áll az új fordításban. Most akkor melyik fordítás is stilizál felül?

Ez a két előfordulás azonban nem elég ahhoz, hogy közönyösként gondoljuk el a főszereplőt, hisz az a regényben többször is tanúbizonyságot tesz, igaz, sajátos, érzékenységről. Aminek fókuszából mintha teljesen kimaradna az, amit hagyományosan „emberinek” nevezünk, de mégis a világ számos aspektusára rezonál. Ahogy a vízparton a csupa kék és aranyszínű ég a szemébe omlik, miközben tarkója letapogatja egy lány hasának lágy lüktetését – a történet jelzői egy mély, a világra kitérő affektivitásról árulkodnak. Vagy ott van a regény vége, a jelenet a pappal, amikor valóságosan kiborul a pap számára hiteltelen szövegének hatására. Ez minden, csak nem közöny. De akkor mi? És itt megint a regény központi kérdése körül gravitálunk.

Fentebb a világ egyik legradikálisabb szövegének neveztem a regényt. Mintha nem beszélne eléget arról, hogy végső soron egy gyilkos az, aki-

nek gondolatait, világviszonyát méregetjük a regény lapjain. Ezt a tényt maga a regény is a háttérben hagyja, a saját egzisztenciális tétjeit görgetve. Legalábbis elég rendesen kitakarja. Kérdés, mennyire mutatja meg?

A gyilkosság az európai kultúrában az egyik legnagyobb bűnnek tekinthető. Egy másik ember életének a kioltása magának az emberileg megélhető létnek a rendjét veszélyezteti. Nem véletlen, hogy a gyilkost meg kell büntetni, el kell zárni, esetleg meg is kell ölni, a gyilkosság utáni büntudat érzése pedig annak jelzése, hogy még az elkövető is tudatában van tettének transzgresszív jellegével, ismeri az igazi lét rendjét, amit tettevel felbolygatótt. Gondoljunk Dosztojevszkij *Bűn és bűnhődés* című regényére, amely ezt a létrendet képezi le. Ebből azonban nem látunk semmit a regényben. Maga a tett sem kapja meg szokásos indoklását, nem az emberi gonoszság, tévedés, nem valamilyen emberi deffektus következménye. Egyszerűen a léthez tartozik. Sőt, erősebbet mond Camus: magának a létnek az igazságához. Mert minek tekinthetnénk a felfénylés metaforikáját, ami átszövi az egész regényt? A főhős állandóan érzékeli és szenved a erős, felvillanó, vakító fényt. Mintha folyamatosan a túláradó napfényben állna, amelytől az egész táj rezeg. A gyilkosság maga is ebben a fényben esik meg: „...*mögöttem egy egész part vibrált s tolongott a napfényben.*” – áll a tett közvetlen leírásában. „*Ugyanolyan nap volt ez is, mint mikor eltemetem anyámat...*”, szövi össze a lét rendjét Camus. A tettes nem saját szándékát teljesíti be, hanem ezáltal az erős fény által vezetettve cselekszik. Nem bírja az égetést, ezért egyet lép előre. A lövés se más, mint az ég megnyílása, földre hulló tűzeső, szabadulási kísérlet a Nap hatalma alól. Maga Meursault is annyit tud mondani a bírósági tárgyaláson tettének indoklásaként, hogy az egész a Nap miatt volt. A gyilkosság tehát nem kívülről kerül be a létbe, hanem annak rendjéhez tartozik. Ezt tekintem én igazi botránynak, ezért igazán radikális szöveg Camus kisregénye.

Mert ki lehet terjeszteni a gyilkolás metaforikát. És akkor az nem másnak, mint természetes vakságunknak, az erős fénynek lesz a következménye. Nem látjuk, nem láthatjuk, amit teszünk. Minél inkább látni szeretnénk, annál kevésbé. Saját látásunk vakságában cselekszünk. Ezért folyamatosan gyilkolunk. Gondoljunk arra, saját szándékosságunkon kívül hányszor sértjük fel a másikat, csak azzal, hogy legördül valamelyik tettünk. A gyilkolás, a másik felsértése, bántása állandó az életünkben. Pontosabban: a világ gyilkol általunk. Az a világ, amit mégsem tagadhatunk meg, hiszen egyetlen realitásunkként körvonalazódik. Ahogy elköveti a gyilkosságot, Meursault ugyanúgy van benne az élet különböző vonatkozásaiban: anyja halálában,

a szerelemben, a barátságban. Idegenül. Az igazi botrány az, hogy még barbárnak, esetleg erkölcstelennek sem nevezhetjük ezt a létrendet, aminek megjelenítésére, főleg a második világháború után számos irodalmi mű vállalkozott. A társadalomnak ugyanis be kell szőnie a szakadást. Saját hitét az erkölcsi rendben fel kell tartania, hitét a bűnben és a büntethetőségben. Ezért nagyobb bűnös Meursault mint egy apagyilkos, aki természetes kész-tetését követi. A társadalmi rend felől az apagyilkosság megmagyarázható, Meursault tette nem. Az biztos, hogy Camus a humanizmus hagyományos képzetét provokálja regényével, amely az embert szabad, döntésre és fejlődésre képes lényként ábrázolja, aki legfeljebb rossz ösztönkésztetéseivel hadakozik élete során. A felfénylő lét ígésében élni, ehhez mérni tette-inket, minden remény, igazoló beszéd nélkül – ez lehetne *Az idegen* egyik legfontosabb üzenete.

Talán ideje lenne Camust a poszthumanizmus diskurzusaiba integrálni.

Kiss Júlia

ESTERHÁZY „NULLADIK”
ELBESZÉLÉSÉNEK (AZ OK)
ÉS A TERMELÉSI-REGÉNY
RÉSZLETEINEK
ÖSSZEOLVASÁSA

„Hegyet hágék,
Lőtőt lépék” (moldvai archaikus imádság)¹

Esterházy Péter első (novellás)könyvének (*Fancsikó és Pinta*) megjelenése 1976-ra tehető, ám az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán tanuló matematikus 1970-ben, már húszévesen is írt,² sőt, közölt is szépprózai alkotást. Az intézmény hallgatójaként már eleve adott volt az *Egyetemi Lapok*ban való megszólalás, *Az ok* című elbeszélés először, majd második alkalommal, újraközlésként is ebben a folyóiratban volt olvasható. Noha maga a szerző – négy évtizeddel később – egy Szegő Jánossal folytatott interjúban hangsúlyosan is az *Alföld* 1974-ben szerkesztett 6. számát jelölte ki legelső írásainak kitüntetett helyéül („... ahogy fogtam az első Alföld példányt az első megjelenéssel. Akkor tehát most kezdődik, gondoltam talán.”³), az akkor és ott közölt *Fancsikó*-előzmények elé szánt *Üdvözlét az indulónak* szerzője, Bata Imre mégis így indította íróavató köszöntőjét: „Esterházy Péter írásai már láttak nyomdafestéket. Az Eötvös Egyetem diáklapjában néhány írása már napvilágra került.”⁴ Valóban, *A halacska csodálatos életében* Esterházy öt olyan 1972 táján született, majd 1974-ben kiadott alkalmi írást is megemlít, melyekből – egy elveszett kézirat miatt – publicisztikai kötetében négy darabot tárt az olvasók elé: a *Minarik*, a *Tavaly Marienbadban*, a *Chaplin*, nem utolsósorban a *Fellini* című rövid filmportrékat.⁵ Azonban olyan írások is fellelhetők az 1974-es

évből, melyeknek kiadástörténeti kontextusát, ha röviden is, de mindenképpen érdemes feleleveníteni. Nevezetesen *Az ok* narratív megkonstruáltságát tagadhatatlanul felidéző *Szerelem*, a *Rubljov*, a csak „epé” jelzéssel ellátott *Kabaré*⁶, nem feledkezve meg arról sem, hogy a már említett *Fellini* eredetileg Esterházy Tibor⁷ neve alatt jelent meg. További adalék, hogy a szerző – a *Keringő szívütemben* elbeszélésével – 1974-ben a *Magyar Műhely* párizsi emigráns lapban is feltűnt, ez az írás – jöllehet módosításokkal – a nyolcvanas években írt *Bevezetés a szépirodalomba* nagygyűjteményben is helyet kapott. A későbbi recepciót illetően nem született megingathatatlan és végső konszenzus arról, hogy mely írás tekinthető az író tulajdonképpeni debütálásának. Kulcsár Szabó Ernő az *Alföld*-féle publikációt írja le úgy, mint Esterházy Péter szépirodalmi indulását („Mint ismeretes, Esterházy az *Alföld* 1974. 6. számában debütált”)⁸, G. Komoróczy Emőke a *Keringő szívütemben* elbeszélést látja el ezzel a funkcióval,⁹ Mészáros Sándor abszolút helytállóan informálja olvasóit: a két írás közel egy időben jelent meg, először a *Szívütem*, ezt követően a *Fancsikó* szövegeinek korábbi variánsai¹⁰.

Voltaképpen Kőrösi Imre volt az, aki néhány évvel ezelőtt kiemelt figyelmet fordított Esterházy debütálását „megelőző” indulására. Először a *Magyar Narancs*ban hívta fel a szélesebb közönség figyelmét az imént említett írások meglétére, egy-két évvel később saját könyvében részletesebben is kitért *Az okra*. Mivel *Az ok* – hasonlóan a fentebb tárgyalt filmportrékhoz – rendkívül rövid terjedelmű, ezért az alábbiakban teljes terjedelmében idézem.

„Meg akartam mászni a hegyet. Leült a küszöbre, hátát az ajtónak támasztotta, U-alakba görbülve fűzte a cipőjét. Arra gondoltam, mindenképpen eljutok a szikláig. A hegytetőn ugyanis egy óriás-göcsörtös-jegesmedve szikla terpeszkedett. A küszöb kemény volt, s jócskán szálkás, nem sokat mocomoghatott. Aztán bármelyik pillanatban nyílhatott az ajtó is. A fűzővéget már másodszer nyálazta és hegyezte nyelvével girhesre. Arra gondoltam, tevével megyek. (Sokáig kerestéltem az alkalmas tűfokot.) Úgy terveztem, hogy – természetesen – fölcserélem a »járt utat a járatlannal«. Már két lyukon sikeresen túljutott. Egyébként bakancs volt, száradt pofájú, ráncos bőrű. Arra gondoltam: szökdécselek, féllábon ugrálok szakadék fölött, és arra röpülök. A meggyötört fűzővég újra rojtosodott, pikáns gyorsasággal osztódott. Dühösen köpött egyet. Útközben fűtyülni szándékoztam. Arra gondoltam, mindenkit öreganyámnak szólítok. Talán a nyál változott meg. Talán a nyelve. Esetleg a lyukak, a fűző, az ujjvégek

(körümmel együtt), a madzag magától bukdácsolt át a ráncok-lyukak között. Ugye mondtam, kishitűek, hogy még ma a sziklára simítom magam! És szétnézek, könnyek nélkül, csak a szél fújja hajamat szemembe! No akkor a cipőfűző elszakadt. Ülve maradt, U-alakba görbülve.”¹¹

A szerzőnek a hetvenes évek végéig három könyve jelent meg: a *Fancsikó és Pinta*, a *Pápai vizeken ne kalózkodj!*, valamint a posztmodern regény mintadarabjaként (el)ismert *Termelési-regény*. Az alábbi oldalakon kizárólag *Az ok* című elbeszélésre helyezem a fókuszot, részben az utóbbi könyv visszaható érvényű olvasásmódjából közelítve meg azt. Kőrösi következtetéseit összegezve, a szerző Mándy Iván és Örkény hatását éri nyomon *Az ok*-ban. Ezenfelül többször hangsúlyozza, hogy az imént idézett sorokból már az érett Esterházy-hang hallatszik ki.¹² Mint írja, az elbeszélés ilyen módon a *Fancsikó* előzményeként is interpretálható, hiszen az abban elszakadt cipőfűző a novelláskötet műfajmegjelölésével és egy kötetfelépítésre utaló paratextussal is szoros motívikus egyezést mutat: „írások egy darab madzagra fűzve”; „A madzag két darabkából van eggyé bogozva.”¹³

Az elbeszélésben egymást váltja az egyes szám első személyű, valamint a mindentudó egyes szám harmadik személyű elbeszélői szólam, egy elbeszélőről, valamint egy elbeszélő Én-ről szerezhethünk tudomást. Így a harmadik személyű narrátor által „kivetített” főszereplő tulajdonképpen nem (lehet) más, mint az első személyű beszélő, jóllehet, külső perspektívából mutatva. Az utóbbi bár a kezdetektől arról értesíti az olvasót, hogy „a” hegy meghódítását tűzte ki célul, a következő mondatban fellépő szereplő stagnáló testhelyzetben van, s ez a későbbiek során sem változik: „U-alakba görbülve fűzte a cipőjét. [...]. (Sokáig keresgéltem az alkalmas tűfokot.)” Az idézett mondatokat olvasva nem kevesebb mint háromféle értelmezési lehetőséggel számolhatunk. Az elbeszélő által elmondottak alapján mindenekelőtt a cipőfűző végére gondolhatunk, de egy varrásra alkalmas tű is három részből áll: tűfokból, -tengelyből, illetve -hegyből. A tűhegy jelentésköréhez a ceruza- vagy a tollhegy¹⁴ is kapcsolódik, tehát nem csupán a hegymászás, hanem az írás szándéka és aktusa is szoros összefüggésbe hozható azzal. Itt természetesen kézenfekvőnek bizonyul rámutatni a textus-textil, szöveg-szövet fogalmaink közös etimológiai hátterére, mely abszolút elmaradhatatlannak bizonyult a posztstrukturalizmus és az intertextualitás elméleteit felépítő és konkretizáló tudományos szövegekben. Az elbeszélés további passzusában a beszélő – *akarata szerint* – már a hegytetőn (vagy akár a fölött) jár, sőt, az

írás egy bizonyos pontján olyan kijelentést is tesz, miszerint ez az elhatározás sikerrel is zárult volna, *Az ok* mégis a változatlanul mozdulatlan U-alakkal zárul. Az ábécé rendszerének egyik eleme tehát – mint a testhelyzet alakja – a szöveg második és legutolsó mondategységében jelenik meg, ám az olvasó elbeszéléstartalmak közötti ellentmondásokba ütközik. A narráció egyik síkján egy olyan szereplő van prezentálva, aki bár rezzenéstelen, a testhelyzetéhez rögzített *-ban* határozórag helyett két alkalommal is a *-ba* grammatikai elem tűnik fel, amelynek használata nem a zárt tárgy- vagy anyagbelsőben való tartózkodást, a tulajdonképpeni cselekvés helyét, hanem az afelé való haladást fejezi ki. Ez a mozgó irányultság viszont csak az elbeszélő „arra gondoltam” kezdőszavakkal is illusztrált gondolati síkjának a sajátja, amelyben a mozgás egy bizonyos ponton már szürreális méreteket is ölt.

Írásom ezen pontján Nelson Goodman *Language of Art* című munkájához fordulok, melyben a szerző az „allográf” (*nonautographic, allographic*) és az „autográf” (*autographic*) fogalmak szerint igyekszik rendszerezni a különböző művészeti ágakat. Míg például a szobrászatot és a festészetet az utóbbihoz sorolja, a zeneszerzést és a drámaírást már allográfának tekinti. Goodman azon aspektus szerint gondolja el ezt a distinkciót, hogy az úgynevezett művészeti végtermék az alkotás mely stádiumában „teljesedik ki”. Eszerint egyfokozatú, illetve kétfokozatú művészettípusokat határoz meg. A zeneszerző vagy drámaíró munkája a színpadon „történik meg”, a festő vagy a szobrász aligha hagyatkozhat munkájának efféle használatára.¹⁵ A sűrűség, telítettség (*density*) és a megkülönböztettség (*differentiation*) egyaránt része a goodmani elméletnek, ezt W. T. J. Mitchell a méltán közismert *A képek politikája* című tanulmánykötetében fejti tovább. Goodman telítetteknek, avagy sűrűnek nevezi azokat az autografikus – Mitchell magyar nyelvű fordítója, László Zsuzsa szavával élve „sajátkezű” – szimbólumokat, amelyeknek vonásai nem különíthetők el, nem izolálhatók egymástól, mert ezen jelek jelentését a környezetében lévő más jelekhez képest felvett viszonyuk mutatja egy olyan folytonos, szintaktikailag és szemantikailag sűrű mezőben, melyet végtelen számú új elemmel lehet kibővíteni.¹⁶ Goodman az általa vizsgált megkülönböztetett allografikus („idegenkezű”) szimbólumrendszereket az ekvivalenciareláció¹⁷ egy tipikus példájának tekinti, és többek között az ábécé példáján keresztül magyarázza azokat. Az ábécé esetében minden jelnek egyedi megfelelője van, a rendszer alkotóelemei is véges számúak, tehát – a rendszeren belül – egyetlen rendszeren kívüli elem sem felelhet meg egy rendszerbeli betűnek. Goodman a következő példával él: az „a” és a „d” leírhatók úgy is, hogy alig tudjuk őket megkülönböztetni,

de a rendszer működés módja éppen a megkülönböztetéstől függ. Akárhogyan is íránk le az „a” betűt, ugyanazon betűt jelentené.

ba d
mdn

Nelson Goodman egy ismertető példája
a megkülönböztetett szimbolikus rendszer elemeire (1968)¹⁸

Arra irányítanám az olvasó figyelmét, hogy hasonlóképpen az alfabetikus írásrendszerhez, például az ábécéíráshoz, Goodman a kottajegyeket (*musical notation*) is a notációs, más szóval a megkülönböztető szimbólumrendszerek csoportjába rendezi.¹⁹ Nem kerülhette el a figyelmemet, hogy olyan elméletírók munkáiban is jelentőséggel bír a partitúra nyelv- és fordításelméleti megközelítése, akik éppen Esterházy Péter nyelv- és szövegelméletére voltak döntő hatással. Umberto Eco – *Az értelmezés nem fordítás* című esszéjében – kifejezetten goodmani fogalmakkal operál, annak összefüggésében beszél a partitúráról, hogy az kivétel nélkül allográf művek létrejöttéhez nyújt utasításokat, előíró funkciója van, más szavakkal, a kifejezés mentális felidézésére tesz utasításokat.²⁰ Wittgenstein a *Logikai-filozófiai értekezésében*, Roland Barthes többek között az *S/Z* (1970) és a *Műtől a szöveg felé* (1971) című munkarészleteiben említi a partitúrát. Lévén, hogy a wittgensteini *Észrevételekkel* ellentétben, az eredetileg 1921-ben megjelenő *Tractatus* már tantételeket, rövid deklarációkat sorjáz, a 4.014-, valamint a 4.0141-es számú alegységet – a teljesség igénye nélkül, kismértékű kihagyással, de – szó szerint vezetem be:

4.014: „A gramofonlemez, a zenei gondolat, a kotta, a hanghullámok ugyanabban a belső leképezési viszonyban állnak egymással, mint ami nyelv és világ között fennáll.”

4.0141: „Van olyan általános szabály, amelynek alapján a zenész képes a partitúrából a szimfóniát kiolvasni, és amely alapján a gramofonlemezen lévő barázdából a szimfónia, majd ebből az előbbi szabály szerint ismét a partitúra levezethető: ebben áll a látszólag olyannyira különböző jelenségek belső hasonlósága. És ez a szabály a *vetítés törvénye*, amely a szimfóniát a hangjegyek nyelvébe vetíti. Ez a hangjegyek nyelvéről a gramofonlemez nyelvére történő fordítás szabálya.”²¹

Azzal a céllal, hogy egyértelművé tegyem Barthes partitúrára vonatkozó szemléletét, úgy gondolom, hogy az *olvashatóság* fogalomköréből érdemes kiindulnom. Így válik rögtön egyértelművé, hogy Barthes valójában tagadóan viszonyul a partitúrához, mi több, valami ellenében írja körül: a klasszikus vezérkönyv és az olvasható szöveg tere között von analógiát. Az olvasható – Barthes „szöveglátásában” – az a klasszikus szöveg, amely „az illeszkedés műveletein nyugszik”, fellebbezhetetlen követelményei pedig kivétel nélkül a totalitás (a befejezés, a teletöltés, az összekapcsolás, valamint az egyesítés) irányába sietnek.²² A klasszikus, az olvasható szöveg tehát mind az úgynevezett Telített Irodalom művészeté²³, állítja Barthes. Ebben a logikában az olvasható az *írhatóval* helyezkedik szembe, mert az utóbbi az olvasót nemcsak a szöveg fogyasztójává, de előállítójává, létrehozójává is teszi, szemben az olvasható befogadójával, aki – ebben az ügyben – „dologtalanságra, *intranszivitásra* [...] kárhozottat”. Az olvasható, a Telített Irodalom az írhatóra adott reaktív érték: „el lehet olvasni, de nem lehet megírni”.²⁴ A XV. S/Z-részlet egy bizonyos passzusa fokozottabb odafigyelést is követel. Mégpedig az, amelyben Barthes a tonalitásról ír: az olvasható szöveg egyben tonális szöveg is, mert a megszokás – Barthes fogalmaival – kondicionált olvasást hív elő. Barthes az *olvasható szem* definícióját a tonális fül mintájára hozza létre.²⁵ *A műtől a szöveg felé* partitúrát központosító írásrészletét a tolmács szerepköréből kiindulva közelítem meg: míg régebbi korokban a hangszeren való játék és a zenehallgatás párhuzamosan működött, elválaszthatatlan volt egymástól, ezt követően a zenegyakorlatba a tolmács szerepe ékelődött be, akire a polgári közönség áthelyezhette a saját játékát. A zene posztszeriális korszaka azonban „megcsorbította” ezt a kitüntetett pozíciót, és a partitúra kiegészítőjévé, társszerzőjévé tette. Barthes arra is kitér, hogy – hasonlóan az új típusú zenéhez – a Szöveg is egy olyan új típusú partitúra, mely ellentétben a Művel, megköveteli az olvasó cselekvő jelenlétét.²⁶

A partitúra lényege – Umberto Eco, Wittgenstein és Barthes olvasatában egyaránt – leginkább a *kívülség* gondolatában esszencializálódik. Esterházy első publikált elbeszélése, *Az ok* precízen mutat rá arra, hogy milyenfajta kockázatokkal jár egy partitúrabeli elem kimozdíthatatlansága, kizárólag külső szemlélőként, olvasható szemmel való megközelítése. *Az ok*ban megírt U-alak minden vonását tekintve azonos a goodmani megkülönböztető szimbólumrendszer egyes elemeivel, tulajdonképpen egy azok közül. Egyrészről izolált szimbólumként lehet elgondolni, hiszen nem lép át a másik narrációs rendszerbe, és az elbeszélés tétje éppen az, hogy nem is léptethető át egy másik narrációs síkba, az elbeszélő Én nem képes módosítani azt.

Egyedi megfelelője van, nem bővíthető, egyszóval élve: felcserélhetetlen. Itt szintén egy Wittgensteintől származó gondolatot emelek ki. Így szól ez az *Észrevételek*-aforizma: „A nyelv mindenki számára felállítja egyazon csapdáját: a jól járható tévutak hatalmas hálóját. És elnézzük, ahogy egymás után ballagnak az emberek ugyanazon az úton, tudjuk már, hol fognak most elkanyarodni, most továbbmenni.”²⁷ Hallhattuk már a „Járt utat a járatlanért el ne hagyd!” magyar közmondásunkat, *Az ok*ban is feltűnik. Esterházy Péter elbeszélője megtagadja, legalábbis mindenképpen megpróbálja megtagadni ezt az alapigazságot, de mintegy kifordítva teszi ezt. Paradoxális módon éppen egy nyelvhasználati értelemben járt úttal, egy frazeológiai egységgel mond ellent annak: „Úgy terveztem, hogy – természetesen – fölcserélem a »járt utat a járatlannal«.” Feltűnő, ahogyan a Kertész Imre által fordított wittgensteini tétel egybehangzik *Az ok* nyelvhasználatára vonatkozó többletjelentés-hálózáttal. Ahol Wittgenstein a konvenciót követő nyelvhasználatról beszél (jól járható tévutak), ott Esterházy Péter elbeszélője azért nem jut el a nyelv útjára, a főszereplő (alakja) azért marad allografikus karakter, mert a „fölkerekedés”, a sajátkezűként értett járatlan nyelvi út kívülről történő meghaladása (*-ba*) nem előzheti azt a nyelvre irányuló tranzitív cselekvést, amely magában a nyelvben történik (*-ban*).

A fentiekhez közvetlenül kapcsolódik az az összefüggés, amely a *Termelési-regény* „örülhetne az, aki »öreganyámnak« szólítana” és *Az ok* „Arra gondoltam, mindenkit öreganyámnak szólítok” egy tőről fakadó szó(lás)használatából ered. A magyar népmesékből ismert mondás így folytatódik az először 1979-ben kiadott regényben: „mindazonáltal / – sem a viselkedés, sem a nyelvtan szabályait nem szegném meg, de ez csak bizonyos merevség árán sikerülne”.²⁸ Ezek a sorok a *Termelési-regény* Weöres Sándor *Ha a világ rigó lenne* című gyermekversét imitáló *Ha én főnök lennék* című fejezetében olvashatók, és ahogyan az egész fejezet, feltételes módban íródnak. A feltételes mód indukálta modális értékváltozás *Az ok*ban egyáltalán nincs jelen, hiszen – egy újabb szólást működtetve – az elbeszélő „előre iszik a medve bőrére”. A számára végzetes súllyal bíró mozdulatlanság ellenére is merészen, felszólító módban közelíti meg a nyelvet. Ugyanez a különbségtevő eljárás érhető tetten az „Arra gondoltam, tevével megyek” és a pontosan négy évtizeddel később írt „Angyalok a tú hegyén... Hány angyal fér el a tú hegyén?, komoly teológiai kérdés. [...]. A tú hegyén az angyalok, a tú fokán a tevé... Nem összekeverni.”²⁹ magatartások között. Míg *Az ok* elbizakodott megnyilatkozása kifordítja a *Máté evangéliumának* azon közmondássá alakult bölcsességét, mely a lehetetlenség kifejezésére szolgál,³⁰ az *Én vagyok*

a te című írásban az Úr nevű szereplő már kifejezetten a szóban forgó frazeologizmus megmásíthatatlansága, pontosabban a megmásítás tiltása mellett emel szót.

A közmondások Esterházy-féle átalakítása is tökéletes bizonyítékként szolgál, ha azok jelentéstartalmát a *sensus communis* iránti tiszteletében, követésében foglaljuk össze. A *Termelési-regény* iróniával átítatott részletének narrátorát – ahogyan Thomka Beáta fogalmaz – „zavarja, irritálja, fékezi a konvencionális nyelvi formák uralma”³¹, és csak úgy tesz, *mintha* ő uralkodna a nyelv fölött. Az első Esterházy-írás elbeszélője ezzel szemben bár tisztában van a konvencionális nyelv uralmával, ügyet sem akar rá vetni, felülről tekint arra, így elbukik. A *Ha én főnök lennék* „beismerő vallomását”, a mértéktartás fokát, miszerint valamelyest mégis szükség van a nyelv(tan) szabályainak követésére, Nietzsche *A nem morálisan fölfogott igazságról és hazugságról* című írásán át gondolom el. Azért választom ezt az írást, mert nemcsak tematikailag, de motivikus szinten is sok egyezést mutat a *Ha én főnök lennék* itt kiemelt részletével. Nietzsche ellentmondást nem tűrően állítja oppozicionális viszonyba a közvetlen szemléleti metaforákat és az eredeti ősförmák illúzióját keltő, de általánosító és megkövült, az intuitív gondolkodásra káros fogalmakat. Szerinte az utóbbiak építménye merev szabályosságot, kivételt nem ismerő logikát, szigorúságot vetít ki magából. Ezzel áll ellentétben az első benyomások érzékletes világa, „az idegingerek művészi természetű képekké alakításának illúziója”, mely ha nem is szülőanyja, de mindenesetre a „nagyanyja minden fogalomnak”.³²

Olvasható *Az ok*ban egy olyan jelentéktelennek tűnő megnyilatkozás, amelyről ez idáig még nem ejtettem szót. Ez a „Talán a nyelv változott meg. Talán a nyelve. Esetleg a lyukak, a fűző, az ujjvégek” hangzású (töredék) töredék(e). Az előzmények folytán már bizonyosak lehetünk afelől, hogy *Az ok* egyes szám első személyű narrátorának tematikai célpontja a bakancs cipőfűzőjével „kézzel-lábbal”, de eredménytelenül bibelődő szereplő. A „Talán a nyelve” ismételten három megoldásvariációt kínál fel annak megfejtésére, hogy mit is érthetünk pontosan a birtokos személyjellel ellátott „nyelv” főnév alatt. Könnyen adja magát, hogy az előző mondatban szereplő „nyál” miatt a szereplő szájüregében található testrészére gondoljunk, de ezt a soron következő „lyuk(ak)” és „fűző” azonnal bizonytalanítja. A lábbelihez tartozó „lyuk” és „fűző” miatt szintén trivitalisnak tűnik, hogy miért nem a bakancs nyelvére asszociálunk, már kezdetben is. A „nyelv” szó többjelentésbeli vetülete – a már tárgyalt testrészen kívül – a nyelvi jelrendszert is becsatlakoztatja az értelmezésbe, a karakter³³ megváltozott nyelvére, el- vagy

megnémulására is ugyanúgy gondolhatunk. Ehhez a *Termelési-regény* egy szintén idevonatkozó részletét, 21. jegyzetének egy rövid passzusát helyezem a középpontba, tartalomszerűen vezetve be azt. Ebben a jelenetben a mester tétlenül és meglepetten áll a focipályán, hiszen közvetlenül előtte arról kap hírt, hogy az általa beküldött novellát egy folyóirat szerkesztője visszautasította: „Ő csak áll, mint akinek földbe gyökerezett a lába.” Ám azonnal kitűnik, hogy nem kizárólag e visszautasítás indokolja a szólás használatát, és a szólás nem csupán a megszokott, tulajdon értelmében használódik. E jelenetben a mester azért nincs társaival az öltözőben, mert használat közben rendszerint zavarja őt a focipályán kilazuló, félrecsakló és leffegő nyelve, ezért a mérkőzések során menetrendszerűen kiszakítja és eldobja, és a szünetben, mielőtt az öltözőbe megy, „először meg kell keresnie a focipályájának a nyelvét”. Amikor rátalál, a mester már a „MEGGYÖTÖRT NYELVVEL” megy tovább.³⁴

Amellett, hogy a „meggyötört” kifejezés³⁵ *Az ok*-ban is jelen van, végezetül arra helyezem a hangsúlyt, ahogyan Thomka Beáta gondolkodik erről a szókapcsolatról: „a nyelvi klisék, sablonok, közhelyek, kiürült szóképek és alakzatok dehumanizált, elértéktelenedett tartalmak, viszonyok leképezői. Ebből nő ki a felismerés: a »meggyötört nyelv« mindennél frappánsabban »beszél önmagáért.«”³⁶ A Mitchellt fordító László Zsuzsa által bevezetett *sajátkezűség* és *idegenkezűség* fogalmai ezáltal újabb vetületet nyerne: a hegymászás, az írás aktusára vonatkozó elbeszélői szándék, a megfelelő tűfok megtalálása nem valósulhat meg. *Az ok* azon a ponton zárul le, ahol az elbeszélő az idegenkezű szimbólumot mindennemű igyekezete ellenére sem tudja sajátkezűvé formálni, ahol nem képes az allografikus, az olvasható kimozdítására, megírására, autografikussá tételére, s ennek viszonylatában még inkább sokatmondó, hogy az elbeszélő szereplő számára még az úgynevezett „mocorgás” is következményeket vonna maga után.

JEGYZETEK

¹ E mottó Erdélyi Zsuzsanna *Hegyet hágék, lőtöt lépék* című archaikus imádságyűjteményéből származik. A *Termelési-regény* második fejezetében Tomcsányi Imre is ezen szöveget idézi, amikor imádkozásba kezd. Esterházy *Szép, magyar* című esszéjében arról számol be, hogy 1976-ban párhuzamosan írta a *Termelési-regényt* és olvasta a *Hegyet hágék* gyűjteményt, és korántsem titkolja, hogy ez a gyakorlat nyomot hagyott a regényen is. A francia nyelvű regényváltozat címe (*Trois nges me*

surveillant) szintén az Erdélyi-munkából ihletődött, az *Ölében Szent Fia meghalva* imádság harmadik sorának fordítása. Erdélyi Zsuzsanna: *Hegyvet hágék, lőtöt lépék. Archaikus népi imádságok*, Budapest, Magvető, 1978. Esterházy Péter: Egy kékharisnya följegyzéseiből. Szép, magyar, *Élet és Irodalom*, 36. évf., 21. sz., 1992, 3.

² *A halacska csodálatos életéből* tudhatjuk, hogy Esterházy 1970-ben vitte el Weöres Sándorhoz azokat az írásokat, amelyek hat évvel később jórészt a *Fancsikó* törzsanyagát is képezték, s melyekre – Esterházy szavaival – „Magyarország legnagyobb költője” így reagált: „A mondatod a saját farkába harap.” Ezt az uroboroszra utaló irodalom- és szövegkonceptiót többek között a *Termelési-regényből* és az *Estiből* is ismerheti az olvasó. Esterházy Péter: *W.S.-napló = A halacska csodálatos élete*, Magvető, Budapest, 1991, 60.

³ Szegő János – Esterházy Péter Esterházy: Nem jutott eszembe, hogy egyszer 60 éves leszek, *Litera – az irodalmi portál*, 2010. december 10.

⁴ Esterházy: Penészes faldarabok egy családi freskóból, *Alföld*, 6. sz., 1974, 11–17; Bata Imre: Üdvözlét az indulónak. (Esterházy Péter írásai elé), *Alföld*, 6. sz., 1974, 10.

⁵ Esterházy: *A halacska csodálatos élete* = E. P., *Írások*, Magvető, Budapest, 1994, 384–388.

⁶ Esterházy: Szerelem; Rubljov; Kabaré, *Egyetemi Lapok*, 7. sz., 1974, o. n.

⁷ Kőríz Imre szintén Esterházy Péternek tulajdonítja ezt az írást, „talányos tévesztésnek” látva a hibát. Esterházy Tibor: Fellini, *Egyetemi Lapok*, 5. sz., o. n.; Kőríz Imre: Alighanem ez Esterházy Péter nyomtatásban megjelent első írói alkotása, *Magyar Narancs*, 2021. július 14.

⁸ Kulcsár szabó Ernő: *Esterházy Péter*, Pozsony, Kalligram, 1996, 22.

⁹ Esterházy: Keringő szívütemben, *Magyar Műhely*, 43–44. sz., 17–19; g. Komoróczy Erzsébet: A párizsi Magyar Műhely szerepe a kassági örökség ébren tartásában s a hazai ifjabb nemzedékek experimentális művészetének kibontakozásában, *Magyar Műhely*, 161. sz., 48.

¹⁰ Mészáros Sándor: A kritikus olvasó. Esterházy Péter műveinek recepciója 1986-ig, *Alföld*, 1. sz., 1989, 40.

¹¹ Esterházy Péter: Az ok, *Egyetemi Lapok – Az Eötvös Loránd Tudományegyetem lapja*, 8. sz., 1970, 4.

¹² Kőríz Imre: *Az alkalmas tűfok keresgélése. Esterházy Péter: Az ok* = K. I.: *poeta.doc. Versekről prózában*, Osiris, Budapest, 2022, 261–264.

¹³ Esterházy Péter: *Fancsikó és Pinta*, Magvető, Budapest, 1981, o. n.

¹⁴ Érdekes kiegészítés, hogy Esterházy több alkalommal is pontosította a munkája során használt eszközöket: Parker golyóstoll (Pax betétes?), Pelikán tolltőtoll, valamint kék spirálfüzet. Ld. bővebben: Esterházy Péter: Ami nincs, *Hitel*, 6. sz., 1989, 31.

¹⁵ Bár nem képezi az írás tulajdonképpeni tárgyát, egyértelmű, hogy egy színpadi előadás véghezviteléhez sem szükséges olyan drámaszöveg, amely utasításokkal látja el a színdarab megvalósulásában részt vállaló rendezőket, színészeket. Ez a színházgyakorlatra vonatkozó megjegyzés ugyanakkor mit sem változtat azon, hogy a drámaszöveg nélküli színházi darab egyaránt a színpadon teljeseedik ki. Nelson Goodman: *Art and Authenticity. The Unfakable* = n. g.: *Language of Art. An Approach to a Theory of Symbols*, Bobbs-Merrill Company, Indianapolis–New York, 1968, 113–114.

¹⁶ Mitchell a *Mona Lisa* festmény orrán fellelhető csúcspénnyel keresztül konkretizálja a goodmani diskurzus idevonatkozó részét: egy festékfolt tekinthető az orron lévő csúcspénnynek is, de ez a folt a „speciális képi viszonyok rendszerében nyeri el jelentőségét”. W. J. T. Mitchell: *Képek és bevezetések. Nelson Goodman és a különbözőségi grammatikája* = w. t. j. m.: *A képek politikája. W. T. J. Mitchell válogatott írásai*, ford. László Zsuzsa, h. n., JATEPress, 2008, 93.

¹⁷ „Character-indifference is a typical equivalence-relation: reflexive, symmetric, and transitive.” Az ekvivalenciareláció mindig kétargementumú, közös elem nélküli részekkel rendelkező. Reflexív, tehát az elemek önmagukkal állnak relációban; szimmetrikus, tehát a reláció kölcsönösen, oda-vissza áll fent két elem között, illetve tranzitív, hiszen az elempárok egymással való kapcsolata tovább is gyűrűzik, minden elem között fennáll. Nelson Goodman: *i. m.*, 132; Ld. bővebben: Alberti Gábor: *Relációk és függvények* = a. G.: *Matematika a természetes nyelvek leírásában*, Tinta, Budapest, 2006, 53.

¹⁸ Goodman: *i. m.*, 1968, 132–133; 138.

¹⁹ Goodman a megkülönböztető szimbolikus rendszerekhez (*notational system*) sorolja még a bináris számrendszert, a mondatszerű közlések előzményét, más néven a telegrafikus beszédet is. Goodman: *i. m.*, 140.

²⁰ Umberto Eco: Az értelmezés nem fordítás, ford. Nádori Zsófia, *Literatura*, 1. sz., 38. évf., 2012, 246.

²¹ Ludwig Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés. Tractatus logico-philosophicus*, ford. Márkus György, Atlantisz, Budapest, 2004, 34. [Kiemelés tőlem, K. J.]

²² Roland Barthes: *S/Z. (Horror Metaphysicae)*, Osiris, Budapest, 1997, 37.

²³ A leírtak alapján kitűnik, hogy a Goodman és a Barthes által alkalmazott „telítettség” egészen más konnotációkat takar. Sőt, a két fogalomhasználat oppozicionális viszonyban áll egymással. Míg Goodman az autografikus műalkotások szintagmatikus és szemantikus struktúrájához rögzíti a telítettség, a sűrűség jegyét, addig Barthes számára csiszolt jelentésekről, „tojás-szövegről” ír. *Uo.*, 270.

²⁴ *Uo.*, 14–15. [Kiemelés tőlem, K. J.]

²⁵ *Uo.*, 46.

²⁶ Roland Barthes: *A Műtől a Szöveg felé* = R. B.: *A szöveg öröme*, ford. Babarczy Eszter et al., Osiris, Budapest, 2001, 73.

²⁷ Ludwig Wittgenstein: *Észrevételek*, ford. Kertész Imre, Atlantisz, Budapest, 1995, 31.

²⁸ Esterházy Péter: *Termelési-regény (kissregény)*, Magvető, Budapest, 2018, 43.

²⁹ Esterházy Péter: *Én vagyok a te (mai revü)*, *Jelenkor*, 53. évf., 4. sz., 2010, 356.

³⁰ A *Máté evangéliumának* 19. fejezetében Jézus így szól tanítványaihoz: „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni az Isten országába.” Az *Újszövetség* első könyvének ismert mondata később számos köznapi átdolgozás nyert, szólássá alakult, de például Dante *Isteni színjátékában* is szerepel: „Előbb feküdt ágyába újra, mint / E tű fokán mi áthatoltunk volna.” Az 1891-es *Purgatoriumot* Szász Károly jegyzetekkel is kiegészítette, az idézett sorhoz is fűzött megjegyzést, miszerint a görög nyelvű 'kamilos' egyaránt jelenti a „tevét” és a „hajókötelet” is. Ezt a Biblia-fordítások elvetik, ahogyan azt a magyarázatot is, mely szerint a „tű foka” egy keskeny jeruzsálemi kaput jelölő tulajdonnév lett volna, amelyen az áruval megpakolt tevé nem tudott átjutni. Nádasdy írásából tudhatjuk, hogy a bibliai idézetet a rabbik is a lehetetlenség kifejezésére alkalmazták. *Máté evangéliuma*, 19, 24. = *Szent Biblia. Az Új Testamentom könyvei*, ford. Károli Gáspár, Magyar Bibliatársulat, Budapest, 1994, 26–27; Dante Alighieri: *Isteni színjáték (Divina Commedia). Purgatorium*, ford. és jegyz. Szász Károly, MTA Könyvkiadó Vállalata, VII. kötet, 1891, 170–171. Nádasdy Ádám: A fordító csak ember, *Pannonhalmi Szemle*, 3. sz., 29. évf., 67.

³¹ Thomka Beáta: Az ironia prózai minőségei. Esterházy „ironikusan utalt ironiája”, *Híd*, 3. sz., 1980, 352.

³² Friedrich Nietzsche: A nem morálisan fölfogott igazságról és hazugságról, ford. Tatár Sándor, *Athenaeum*, 1992, III. füzet, 8.

³³ Beszédes, hogy ez a karakter az elmozdulásra alkalmas lábával egyáltalán nem mozog, az íráshoz szükséges kezével, ujjjaival, a beszédhez szükséges szájával annál inkább.

³⁴ Esterházy Péter: *Termelési-regény*, 250. [Kiemelés az eredetiben.]

³⁵ Az okbéli „meggyötört” a fűzővégre vonatkozik. Nem mellesleg – a főszövegben bemutatott példán túl – a *Termelési-regény* egy másik szöveghelye is összevonja a kézirat, az írott szöveg és a lábbeli használatát: „A mester épp belenyugodott a megváltoztathatatlanba, midőn észrevette, hogy egy ejtett kézirat és a »gyűrt« nagyvilág alól egy tornacipő meggyötört sarka kandikál ki. Papucsszerűen beléjük bújt, úgy csoszogott kifelé.” Esterházy Péter: *Termelési-regény*, 309. [Kiemelés az eredetiben.]

³⁶ Thomka Beáta: *i.m.*, 353.

Tankó Andrea

BEZÁRÓDÓ ÉLETEK
A VÉGEKENBABARCZY ESZTER: *NÉHÁNY SZABÁLY A BOLDOGSÁGHOZ*.
JELENKOR, BUDAPEST, 2023.

Babarczy Eszter legújabb, *néhány szabály a boldogsághoz* című novellásköte-
te két ciklusba szerveződik: *A változás korában* és a *Mi ketten* számos olyan
problematikát tematizál, amelyek a közösségi tudat és egyéni mindennap-
jaink részét képezik, mégis mintha nyelvtelenek, eszköztelenek volnánk, ha
közelíteni szeretnénk ezekhez. A középkorúvá érő nők megéléseihez, a tes-
tüket és lelküket érintő változásokhoz. A kiüresedéshez és az elmúláshoz.
Az elmagányosodó társadalomhoz. A tehetetlenséghez, a szakadékokhoz,
a szegénység újratermelődéséhez, a kiszolgáltatott, sérülékeny csoportokhoz
és egyénekhez, a segítség határaihoz, a lehetőségek hiányához, az esélyekhez
és az elherdálódó életekhez. Témák, amelyek eléggé kellemetlenek ahhoz,
hogy csak pironkodva, szemlesütve, de ha lehet, inkább egyáltalán ne be-
szélgünk róluk.

A kötet elébe megy ennek a kollektív félrenézésnek és hallgatásnak. Egy-
szerre invenciózus, önreflexív, nyelvezetében és hangulatvilágában cinikus
és dühös, szomorú és vicces, együttérzésre hív az (ön)együttérzés hiányá-
nak ordításában. Mert ordít – objektíven és tárgyilagosan, mint egy kaoti-
kus gondolatfolyam, amely tele van elágazásokkal, önmarcangolással, sokrét
görnyedésekkel és büszkeséggel. Egy kaotikus gondolatfolyam, amely struk-
túráját tekintve mégis rendezett. Az első ciklusa tizennégy fejezetre oszlik,
narrátora pedig mint egy céltábla, áll az elmagányosodó, középkorúvá váló
nőket érintő vélemények és bántások kereszttüzeiben. Több egzisztenciális
krízist él meg párhuzamosan: ilyen a halál mint egyedüli perspektíva, a saját
testről való lemondás (*Szex*), az anyjával való ellehetetlenülő kommunikáció
(*A testről*). Mintha mind az enyészetbe hullanának. Kaotikus gondolatfo-

lyam, amely végül egy zacskó almában (*Almák*) és egy szívességi angolórában hangosodik fel (*Replika*). Meg a chilipaprika ültetésének felvillanyozó ötletében.

A változás korában ciklus ugyanis maga a bizonytalanság és (ön)megkérdőjelezés, az átalakulóban levő élet értelemkeresése: „Otthon kirakja a narancslét meg az avokádót. Jó dolgom van, ismeri el, narancslé meg avokádó, mit meg nem engedhetek magamnak, és mégis egy lúzer vagyok, elvesztettem a szerepem. A vesztesek ilyenek, ötven után már muszáj belátni, hogy nem nyertél (...)” (*Replika*, 97.). A szövegvilág és az írói jártasság egyszerre alkot egyszemélyes történetet egy középkorú nő „monodrámájában”, és társadalmi, politikai jelenségeknek is tükröt tart, gondoljunk az ukrainai háborúból menekülőkre és a fogadó ország lehetőségeire vagy a megbénító nőiség-koncepciókra, amelyeket ugyanaz a patriarchális társadalmi berendezkedés hoz létre és tart fenn, amelyben a szegénység újratermelődhet, és lányanyákat bélyegezhetnek meg. A ciklus egésze tekinthető egy társadalomkritikai szemelvény és a saját én újramegtalálásának határmezsgyéjén elhelyezkedő szemlélődésnek: „Ki vagyok én, ha már nem látnak kívánatos nőnek? Kicsoda Rose, aki nyolcvanévesen kívánatos nő akar lenni, egy sikeres szakmai karrier után? Idétlen csitriként forgolódó csinos nyolcvanéves. Erre költjük majd a pénzünket, ez tölti meg a gondolatainkat, erről szólnak a félelmeink. Egy kérdést szegez nekünk a világ: kívánatos vagy-e.” (*Szex*, 38.)

A *Mi ketten (rasszista történet)* tizenhat novellából áll, amelyek egymással dialogizáló monológokként olvashatók. Az események és történések Dalma és Emma, a ciklus két főszereplőjének perspektíváján keresztül kerülnek bemutatásra. Pármonológok két nagyon különböző társadalmi és élethelyzetben levő, különböző korú nőtől. Ez a rész már címében is folytatni sejteti a korábbi ciklusban jól megismert ironikus önreflexivitást, amely egyszerre személyes és politikai. A magánéletinek tűnő kérdések társadalmiságának megmutatása különös erénye minden önmagán túlmutatni kívánó alkotásnak. A jól szituált fővárosi hölgy (Emma) életét szánja egy szegény cigány család támogatására – lakását, anyagi forrásait, szeretetét, szociális hálóját, mindent, amit anyaként tenne saját gyermekeiért is. Kulturális tőkévé válik, lakhatássá, iskoláztatássá, kiapadhatatlan bankszámlává – mégis elbukik, vele együtt pedig mintha mi magunk is. Ebben a felemelkedőnek induló, majd hanyatló, a nyomort konzerváló és újratermelő történetfolyamban olvasóként (és segítő vagy segíteni akaró szakemberként, laikusként) ugyanis erősen szétszalazódunk. Mi a valós segítség? Áthidalhatók-e a szakadékok?

Mi van az anyagi segítségen túl? Felszámolható-e a generációs szegénység, és ha igen, mi szükséges hozzá? Egyszemélyes békeharcosként hol vannak saját határaink? Egyáltalán – kinek akarunk segíteni saját, hatékonynak vélt eszköztárunkkal? A kiemelkedés ellehetetlenülése és a továbbgyűrűző problémákban való kapálózás, a hiábavalóság érzése és az (ön)vádaskodás szervezi a ciklus dinamikáját, húzd meg–ereszd meg történet ez, amelyben valahogy csak benne ragadni, még lentebb zuhanni lehet: „(...) azt mondja, az isten pénze se elég neked, és nem ad. Ezt érzem most, de nem is a pénz fáj, hanem a belső szerkezet hiánya, az a hang, és hiába próbálok én lenni a hang, nem működik, nem hallgatsz rám, nincs hang, nincs belső szerkezet, csak a szakadék van, csak a zuhanás van, egy folytatódó zuhanás, a becsapódás mindig elhalasztva, egy rémálom, aminek nincs vége, és nem lehet belőle felébredni (...)” (*Baleset*, 217–218.). A ciklus mindvégig tematizálja az egyéni és társadalmi felelősségvállalás kérdését, amely alól egy pillanatra sem kapunk felmentést: „Hosszúra nyúlik a felelősség, túlnyúlik a két karomon, nem tudom átfogni, túlnyúlik azon is (...)” (*Egy szemfog*, 128.); „Későn jöttem és nem vagyok ott. Elkéstem, már tízéves voltál, tíz éven át nem vállaltam felelősséget, most hogyan vállalhatok?” (uo., 131.) A történetben végigkövethetjük Dalma felnövekedését is, akit még kiskorában karolt fel Emma, kezdetben középosztálybeli szocializációs ötletekkel (*Tündérruha*), aztán meg iskoláztatással, abortusszal, újabb és újabb pénzüsszegekkel támogatva. Dalma kapálózott a feléje nyújtott kezért, a fennmaradásért, a megfelelésért, mégis süllyedt. Monológjai egy szuszra kimondott fájdalmas látletelek a mélyszegénység mindenféle értelemben vett peremre szorítottságáról, egy fiatal lány anyává válásáról, a többségi társadalom rasszizmusáról (*Egy pincérkötény*) és tétlenségéről, illetve mindarról a hiányról, amelyben az élete zajlik, amibe – úgy érzi – csak beletörödni lehet: „... úgy akarta a jóisten vagy mit is mondjak, hogy is mondjam, hogy ez a sorsom.” (*A búcsú*, 228.)

Babarczy kötete két önálló, metszéspontjaiban mégis találkozó ciklusának szerkezetileg és nyelvezetileg is eltérő stílusú novelláiban tudatosan polemizál a kötet címével, amely választás első olvasatra minden, csak nem szervesen illeszkedő. A könyv egészének tudatossága és ironikus, cinikus hangneme azonban bravúros választássá is teheti azt, tematizálva az önsegítő könyvek szerepének és hatékonyságának esetlegességét, illetve ráerősítve a maradéktalan, kívülről jövő mentális-lelki jólét illúziójára. *A néhány szabály a boldogsághoz* nem oldoz fel sem a terhek, sem az egyéni felelősségvállalás alól. Helyette azonban kérdez, mutat, keretez, elbizonytalanít és kihangsúlyoz.

S hogy ne felejtjük a mindig aktuális polémiát arról, lehet-e hitelesen beszélni kisebbségi csoportokról, cigány egyénekről és közösségekről felső középosztálybeli, jól szituált férfiként vagy nőként? Olvasatomban érzékeny, önreflexív, partneri elbeszélői pozíció, sok alázat és (társ)ismeret meglétében lehet – ahogyan ezt Babarczy is méltón teszi.

Enesey Diána

A VERSEK KÖZÉRZETI EMLÉKHELYEK

ERDŐS VIRÁG: *ELTÉRŐ TARTALOM*. MAGVETŐ KIADÓ,
BUDAPEST, 2024.

Az Eltérő tartalom 2024. április 11-i bemutatóján Turi Tímea szerkesztő arról kérdezte Erdős Virágot, hogyan tekint az új verseskötetére. A költő a „kudarc” szóval felelt, amit azzal magyarázott, hogy az itt szereplő verseket ihlető közéleti témák némelyikére már alig emlékszünk, a hírek forgatagában és az információk sűrűségében elvesztek, így a versek is jelentésvesztéseket szenvedhettek el. Mindezt azért tartottam fontosnak megemlíteni, mert most azt fürkészem, miért lehet ez a kötet a sok esetben pillanatszerű közéleti villanásokat kimerevítve mégis releváns, sőt, maradandó, merthogy – úgy vélem – erre minden esélye megvan.

Az Eltérő tartalom tekinthető egy versekbe szedett közéleti naplónak is, de még inkább *közérzeti* naplóként érdemes olvasni. Ezt az olvasatot a szerző is segíti, egyrészt a versek mellett szereplő dátumokkal, másrészt azzal, hogy a kötetet a 2022-es és a 2023-as év tagolja két részre. Ennek a sajátos, naplószerű műfajnak és persze az Erdős Virágra jellemző lírának megfelelően e szövegegyüttes hangulata többnyire – olykor szélsőségesen is – hullámzó, nevetés és könnyek, szorongás és düh között ingázik az olvasó, jóllehet a humorforrás is inkább a keserűségben, semmint a derűben keresendő. A kötet 22 címet viselő nyitóverse is ennek a hangulatingadozásnak készíti elő

a lírai terepet, itt kötetcímek alkotnak minden verssort, s ezek szinte teljesen le is fedik, nem csupán a 2022-es évre vonatkozó írásokat, de az egész gyűjtemény tematikáját.

Talán az *Áprilisi tréfa* a legjobb példa erre az ingadozásra, itt ugyanis az egyik sort olvasva egy ironikus vagy abszurd felvetés nevetésre készíti az olvasót, míg a következő fájdalmat, elkeseredést vagy éppen mély részvétet ébreszt. A vers a kötetben szereplő témák többségét felvillantja, így egy-egy sor erejéig szó esik az egészségügy katasztrofális állapotáról, az intézmények autonómia-hiányáról, a kultúra válságáról, a sajtó és a médiumok egyre fogyatkozó szabadságáról, a korrupció változatos formáiról, a pedagógusok helyzetéről, a szociális háló nélküli társadalomról, a társadalom alsóbb rétegeiből való felkapaszkodás eleve kudarcra ítélt voltáról, a szexuális kisebbségek jogfosztottságáról, a környezet lerombolásáról és az abból eredő ökológiai válságról.

Bár a kötetben a magyarországi közéletre adott reflexiónak és emellett Budapestnek jut a legtagasabb tér, a körülöttünk és a tőlünk valamivel távolabb zajló borzalmas események és tragédiák is megjelennek. A 2022-es év mindannyiunk számára legmegrázóbb eseményét tematizáló vers a *Háborúban hallgatnak* címet kapta, de a vers rácsófol saját címére: nem hallgatnak a múzsák, hanem „ordítanak”, a kétségbeesés, a tehetetlenségig bénító szorongás, a háború keltette félelem köré csoportosuló gondolatok tükröződnek a sorokból, az a kényszer, hogy most mindent újra kell gondolni, miközben mindenhol információmorzsák és félinformációk hullanak ránk: „A híd, ami az úgynevezett valósággal összekötött, / megsemmisítő találatot kapott. / [...] / Információs törmelékek közt botorkálok, / észreveszek valamit, / lehajolok érte.”

Azt hiszem, az orosz–ukrán háború kitörésére adott első reakcióink belénk ivódtak, szinte kitörölhetetlenek, újra és újra felidézhetőek, így ez a vers semmit sem veszített az erejéből, csaknem két és fél év távlatából sem, de még az sem helyezi a verssorokat hatályon kívül, ha eljön – az egyelőre csak reménybeli – béke. A háború ébresztette szorongás versei a történelmi tények mögötti közös közérzeti emlékképeket, a ténytudás hátterében húzódo megélt valóságot foglalják magukban. A *bucsa* címmel megjelent vers szintén a háborúhoz, egyik legvéresebb és legszörnyűbb eseményéhez kapcsolódik, a 2022 márciusában történt bucsai mészárláshoz. Az egész írást fojtogató, szorongató érzések lengik be, zaklatásra emlékeztető szavak, mozdulatok és jelenetek követik egymást, de az utolsó két sor tárja fel igazán,

hogy itt még elborzasztóbb események zajlanak, szavakból épített emlékhelyet állítva a rettenetes vérengzés áldozatainak.

Ugyanakkor a háborúhoz fűződő események sem minden esetben a sokk vagy a fojtogató szorongás hangján szólalnak meg, olykor a gúnyos hangvéttel is felbukkan, jelesül a *Fuccs* című versben, amelyet Prigozsin puccs-lehetőségéből fuccs-valóságba forduló akciója ihletett, amelyről rövid időn belül kiderült, hogy nem általános változás felé törekszik, szervezője csak a saját magára javára cselekszik. A sorokban erőteljes rendszerkritika lüktet, amely lerántja a zsoldosvezérről a forradalmár-álruhát.

A rendszerkritika mint Erdős Virág költészetének visszatérő eleme és a közéleti témák kötőanyaga az *Eltérő tartalom*ban is kulcsfontosságú. Azonban, ahogy a *könnyekben*, itt sem arról van szó, hogy a lírai én megmondaná, pontosan mit és hogyan kellene tenni ahhoz, hogy változás történjen. Mi sem mutatja ezt jobban, mint az, hogy a rendszer- és társadalomkritika és a közélet egyes történéseire vonatkozó kritikai észrevételek mellé sok esetben önkritika is társul, sőt, olykor össze is fonódik azzal, mint a *Gyávaságom történetében*. Ezt akár versbe szedett felnövéstörténetként is olvashatnánk, sokszor a lírai én saját hibáinak megvallása kerül előtérbe, de a sorok mögött Magyarország társadalmi problémái is felsejlenek. Ám a valódi rendszer- és társadalomkritika a Budapest-versekben bontakozik ki a legérzékletesebben, de akad a kötetben olyan alkotás is, amelyik az ország működését és állapotát írja le, átfogó módon, ez leginkább a *Pál utolsó levele a magyarokhoz* című versben érhető tetten. Az ihletforrás Pál korinthusiakhoz írt első levelének tizenharmadik verse, *A szeretet himnusza*, s ennyiben nem csupán politikai rendszerkritikát olvashatunk itt, de a rendszer szerves részévé váló kereszténységfelfogás kritikáját is. Erdős Virág verse a szeretet jellemzőit Pál apostol nyomán, huszonnégy versszakban bontja ki, mindegyikhez egy-egy, közéletet felforgató eseményt, politikai gyakorlatot vagy éppen az ország kormányzásának ideológiai hátterét jellemző vonást társít, de olykor a megcsontosodni látszó rendszerrel való szembeszállás vágya is megfogalmazódik. Ez a vers is magában foglalja a közélet több évtizedes alakulási folyamatait, s mint ilyen, nem évült el, sőt, az itt látható, társadalomra vonatkozó, egy-egy mozzanatban megragadott észrevételek hátterében olyan társadalomelméleti és történeti mintázatok húzódnak, amelyek a jelenlegi politikai rendszer gyökeres átalakulásával is évtizedeken át éreztethetik a hatásukat, vagyis nemhogy két év, de két évtized múltán is érteni és érezni fogjuk ezt a verset. Sőt, a szociális háló hiányát és az egyenlőséget érintő problémák, amelyek a vers központi részét képezik, minden bizonnyal még

tovább velünk maradnak: „A szeretet hosszútűró, /de az egyén szociális biztonságáért elsősorban / önmaga felelős. / [...] / A szeretet mindent hiszen, / csak az emberek közötti egyenlőséget nem.”

A lírába ültetett szociográfia sajátos műfajötveze ebben a kötetben is domináns. A legmellbevágóbb társadalmi látteleletet a *Lelet*ben olvashatjuk, amely egy magyarországi falu egyik házát és a benne élő család mindennapjait mutatja be, s főként azt, hogyan maradnak a leginkább nélkülözők segítség nélkül, miközben a szóban forgó háztól nem messze lévő főtéren uniós forrásból megújult a székykapus emlékmű. Erdős Virág lírája viszont az emberi sorsoknak állít lírai emlékművet, azoknak, akiknek a XXI. századi európai életszínvonalról fényévekre lemaradó életkörülményeiről hallunk, de valójában el sem tudjuk képzelni a mindennapjaikat; tudunk róluk, de hajlamosak vagyunk megfeledkezni az ilyesmiről, ezért szükséges a versbe szedett emlékeztető és az erőlködéstől mentes érzékenyítés.

A többnyire szomorú és szorongató vidéki „kiruccanások” nem írják felül azt, hogy ez a kötet is Budapest-fókuszú marad, ami persze korántsem válik kárára a szociografikus költészetnek, sőt, igazán éles társadalmi kontrasztokat képes megmutatni. Már a kötet 2022-es évet felölelő szakasza is Budapest 150. születésnapjára készül, a *Budapest 149* versciklussal. Az első száznegyvennégy évet egy-egy mondat jelöli, bennük Budapest és egy jelző áll. A 149. születésnap városképei egy gyengélkedő, betegeskedő Budapest képét tárják elénk, persze, volt is miben kifulladás, ezt mutatják a kötet 145-148. számozott versei is. A 148-as számú, *Budapest titokzatos* című vers Oidipusz és a szfinx történetét felelevenítve sorakoztatja fel, találós kérdéseken keresztül, a budapesti lakosság egy-egy társadalmi rétegét, a görög turista pedig egyiket sem képes megfejteni, inkább „elindult a *Hotel Moments Budapest* felé. / Ahol már várta őt az anyukája” – hangzik a thébai monda-kör történetére emlékeztető csattanó. Voltaképpen ezekben a találós kérdésekben nekünk kell felismernünk mindazokat, akikkel egy városban élünk, a verssorok nem hagyják, hogy megfeledkezzünk mindazokról, akiket nap mint nap látunk. Végző soron a kötet tétje is ebben ragadható meg: szituációkon keresztül hívja fel a figyelmet a társadalmi lét legapróbb mozzanataira, ami pedig egyéni és társadalmi öneszmélésre sarkall.

A születésnapi versek rajzolják meg Budapest ezernyi arcát: a békés társadalmi kiállások és ellenállások pillanatfelvételei sorakoznak, s az is megmutatkozik, hogy miképp vesztették el erejüket ezek a megmozdulások. A békés jólét és a boldogtalan szorongatottság kontrasztja is felbukkan. Hasonló közérzeti kettősség tűnik elénk a *Budapest szép* címet viselő, Free SZFÉ-nek

szóló versben, amely tele van színházi költői képekkel és a címbeli állítást sorra megkérdőjelező hasonlatokkal. A Budapest-versek szemléltetik, hogy a főváros szépsége csak a szabadságban tud kibontakozni, miközben arra figyelmeztetnek, hogy ettől a megszépítő szabadságtól fosztják meg időről időre, helyszínről helyszínre.

A Budapesthez és Budapestről írt ciklus a kötet 2023. évről szóló szakaszában folytatódik, *A 24. kerület* című, tízfejezetes versben, amely „budapesti kisregény”-ként került a kötetbe. Bár a Pest és Buda egyesülésének 150. évfordulójára írt nagyregényben (*Budapest Nagyregény*, szerk. Péczely Dóra, Szeder Kata, Tasnádi István, Valuska László, Budapest Brand, 2023) nem szerepel Erdős Virág-írás, a költő most pótolja ezt: a Margitszigetet tárja az olvasók elé, lírai formában, úgy, ahogyan mindig is látjuk, és úgy, ahogyan még sohasem. Egyrészt végigvezet a sziget ismert helyszínein, másrészt pillanatképek és szituációtöredékek sorakoznak benne, a legfurcsább tárgyak és különc személyek bukkannak fel, mindez pedig azt az aprólékos, az alig láthatóra irányuló figyelmet tükrözi, amelyet már megszokhattunk Erdős Virág lírájában. A végéjére karcolt CEU-felirattól és a kultúrház falára ragasztott „*Ki fog holnap tanítani?*”-től a sziget technikai tartozékain, többé-kevésbé még felfedezhető természeti adottságain és az épített környezetén át a kollektív emlékezet jelképeihez érkezünk. Utóbbi „a 28 éves, 42 716. számú kavics” jeleníti meg, egyike azoknak, amelyek a koronavírus áldozatainak állítanak emléket. Most már nem csupán a kavicsok az emlékezés forrásai, hanem a *24. kerület* című vers 3. fejezete is írásos emlékhellyé vált. Így haladunk végig a Margitszigeten, verssorok útján, Szent Margit mai szituációkba ültetett történetén keresztül – hiszen a vers a Margit-legendát is integrálja és újragondolja, mintegy a sziget megszemélyesítéseként kezelve az apáca királyleány alakját –, sétánytól sétányig, a „sompórok közt” heverő testtől („műanyag sír”-ra hasonlító elektromos elosztószekrény) egy „sompórok közt” fekvő élő, síró testig, penitenciától penitenciáig, megpillantva a sziget humoros, szép, szorongató, elkeserítő, dühítő, fájdalmas, névadójának emlékéhez méltó és méltatlan vonásait.

A kötetben nem csupán a Margit-legenda kerül mai kontextusba, hanem *Az Erzsébet-legendában* Erzsébet és a rózsza legendája is modern, áruházi közegbe helyeződik, ahol a biztonsági őr vonja kérdőre a nőt, tizenkét alternatív történetváltozatban. Erzsébet „kosarának tartalma”, vagyis gondolatai, vágyai, reakciói egyrészt a női lét mozzanatait ábrázolják, mint például az első szituáció: „Erzsébet *szorongást* tett a kosarába, mert attól félt, / hogy üresnek fogják tartani. // A biztonsági őr félrehívta, és felszólította, hogy

mutassa meg a kosarát. / Erzsébet megmutatta, és a biztonsági őr belenézett. // És látta, hogy női *princípium*.”

Másrészt a perspektívák világnézetet is formáló különbségeit, valamint a valóság különféle felfogásának egyre inkább széttartó voltát, a közös valóság erősödő hiányát és a merőben eltérő elvek találkozását is felmutatják ezek a magyarországi közéleti viszonyokat tükröző rövid szituációk, melyek repetitív jellege az alternatív Erzsébet-történetek feszültségteli hangulatát fokozza.

Az *Erzsébet-legendában* az egyéni perspektíva és a külvilág nézőpontjának összecsapása is kirajzolódik. Erdős Virág költészete különösen érzékeny az egyéni megélésekre, ez az érzékenység bontakozik ki a *Fólia* című versben, amely azt mutatja meg, hogy a könyvek lefóliázásának továbbra is érvényben lévő szabályozása végső soron emberi életek semmibevétele, eltiprása. A lefóliázott könyvek emberi életek leképeződései, így ez a vers megrázó módon, a könyvet személyként ábrázolva mutatja be ezt az erőszakos gyakorlatot. Ez éles kritikaként is olvasható, de a szolidaritás hangja sokkal nagyobb decibellel szól belőle. Mivel a könyvfóliázási szabályozás még érvényben van, nem okoz nehézséget kapcsolódni a vershez, de ez a költemény akkor is fontos lesz, ha egyszer eltörlik ezt a szabályt, hiszen a társadalmi elnyomás egyik szimbolikus mozzanatát örökíti meg.

Az *Eltérő tartalom*ban személyes hangvétellű írásokat is találunk, ilyen például a *Miért nem* című születésnapi vers. Itt a lírai én ironikus és legfőképp önironikus verssorokban néz szembe az elvárásokkal és az elvárásokra válaszul adott és adható kifogásokkal, ötvenöt versszakra bontott, élet- és alkotástörténeti pillanatokot feldolgozó költeményben. Hasonlóképpen személyes a *Belépőm a Litera Klubba* című, ötvenkét „megfontolás”-t és némi szeretetteljes, olykor aggódó kultúrkritikát megfogalmazó vers. A *Napló gyermekeimnek* pedig csak címét tekintve személyes, ha az utána következő verseket, a 2023-as év verseit tekintjük, azt ábrázolja, hogyan sodródunk nyitottság és termékeny közéleti viták híján az elviselhetetlenség felé. Ez hallható ki a „zenei betétként” felcsendülő *Pasztorál* soraiból is, amelyben a magyarországi viszonyok közepette megvalósíthatatlan vidéki idill helyett országos válsághelyzetek és nem kínálkozó, de szükséges megoldások szólamai felelgetnek egymásnak.

A kötet utolsó előtti versének, a *Népszerűsítése* második fele tartalmaz némi forradalmi lelkesültséget, a változásért folytatandó küzdelem imperatívuszát, igaz, csak halvány betűkkel. A záróvers, az *Életvégi döntések* pedig egy bátor közéleti kiállást őriz meg, dr. Karsai Dániel életvégi döntésekért

folyó heroikus küzdelmét, miközben a sorokból a költői én hangját halljuk, az ő elveit, vívódásait, világlátását és akaratát. Kiváló befejezés, a közéleti események és az egyéni élet szétválaszthatatlanságával.

Erdős Virág kötete két nehéz év naplószerű, verses összegzése. Vélhetőleg az itt szereplő események némelyikének emléke idővel halványulni fog, talán évek múlva referencia-vesztéssel szembesül az olvasó, de számtalan olyan mozzanat van ebben a kötetben, amelyben felismerjük napjaink történéseit, a közérzet nem sokat változott. Ráadásul itt nem is pusztán két év jelenik meg, hanem – tágabban értve, a jelenségek típusosságára figyelve – a rendszerváltás utáni Magyarország története tárulnak elénk, közéleti történésekbe bújtatva. Vagyis az egyes napok és események emlékei voltaképpen egy korszak emlékei, s ezek a verses emlékképek akkor is jelentősek és jelentésteliek maradnak, ha új éra köszönt be, bár úgy tűnik, ezt egyelőre gátolja a magyarországi közérzet sajátos „örök visszatérése”. Akárhogy is, Erdős Virág kötete közéleti és közérzeti emlékhely lett, és marad is még sokáig – a kollektív emlékezet ezernyi folyásirányú forrásaként.

Amik Annamária – György Andrea

PATKÓK A POKOLBAN

DANIEL KEHLMANN: *MOZGÓKÉP*. FORDÍTOTTA FODOR ZSUZSA,
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2024.

AA: Kehlmann műve a főszereplő G. W. Pabstnak a regényben többször is felbukkanó filmötletét fejti ki: a rendező a háború álhírének hatását szeretné bemutatni egy hajón zajló történetben, amelyben az egymás torkának ugró utasok az információ tisztázásakor kénytelenek újból civilizáltan viselkedni egymással, mintha mi sem történt volna. Kehlmann számára Pabst művésze, illetve maga az alkotói lélek az a mikrokozmosz, amelyben megfigyelheti a szükséghelyzetre hivatkozó önámítás dinamikáját. Te melyik végéről ragadtad meg ezt a szépirodalmi–filmtörténeti ínycsésget?

GyA: A regénynek majdnem a végén kibontakozó cselekményszála jelentette számomra a *Mozgóképek* értelmezésének a kiindulópontját. Arra a filmtörténeti rejtélyre gondolok, amely G. W. Pabst *A Molander-ügy* című, a második világháború utolsó hónapjaiban Prágában készített filmjének az eltűnését övezi. Kehlmann nemcsak a forgatás, majd a vágás rendkívüli folyamatát mutatja be, de arra is választ keres (és ad), hogy mi történhetett a film kópiáival. A kérdés úgy is feltehető, hogy melyik hátizsák ér többet: az, amelyekben hét darab filmtekercs lapul, vagy az, amelyet teletömtek lópatkóval? A patkoló kovácsnak nyilván a patkók, a filmrendezőnek és operatőrjének pedig a film kópiái értékesek, gondolhatjuk logikusan. Vagy mégsem? Itt kedvem volna szpojlerezni (nem fogok), de csak azért, mert úgy gondolom, hogy Kehlmann nem a rejtély megoldása izgatta elsősorban, vagyis nem az érdekelte, hogy ki tüntette el a filmet, hanem inkább az, hogy miért, mi okból tette? Az indokok feltárásába belemerülni számomra nagyon izgalmasnak bizonyult, a szöveg ugyanis csak finoman vezet rá az összefüggésekre. Neked erről a miértről mi az olvasatod?

AA: A thriller izgalmával feltárt indokokon túl hozzám leginkább a rejtélynek az iróniája szólt. Ha Kehlmann korábbi regényében, a *Ty//ben* el-

hangozhat, hogy a művészet elsőbbséget élvez a valósággal szemben, avagy az érzés igazsága az érzékelés realitásával szemben, akkor a *Mozgóképb*ben azáltal, hogy a propagandaminisztérium támogatását élvező Pabstnak pontosan az általa legkiválóbbnak tartott alkotása vész el nyomtalanul, védhetlenné válik a művészet nevében vállalt erkölcsi kompromisszum – a rendezőnek nincs mit felmutatnia, amivel megindokolhatná a náci rendszerrel való gyalázatos szimbiózisát. Hiányzik a tárgyi bizonyíték, amellyel alátámaszthatná ártatlanságát. Az érték olyannyira törékeny formában ölt testet, hogy képtelen megtartani azt, aki pusztán erre a formára hagyatkozik: Kehlmann Pabstját teljesen megtörik száműzetésének tapasztalatai, a náci hatalommal kötött kompromisszumai és magánélete fölötti sajnálkozásai. Megviselt ez az olvasmány, bár igencsak olvastatja magát.

GyA: A regény elbeszélés módja rendkívül gördülékeny, laza, cseppet sem görcsös. Elsőre nekem úgy tűnt, hogy fejezetenként váltakoznak a narrátorok, ám kiderült, hogy mégsem. Inkább arról van szó, hogy az elbeszélő minden egyes fejezetben más és más szereplő nézőpontjával azonosul, aki lehet egy gyerek, kamasz fiú, időskori demenciával küszködő asszony/férfi, de akár Louise Brooks némafilmszínésznő vagy Greta Garbo, akár maga Pabst is, aki nem melleleg „az isteni Garbo” felfedezője volt. Így többnyire harmadik személyű a narráció, három fejezet kivételével, amelyek egyes szám első személyben íródtak. Ilyen a kezdő és az utolsó fejezet (ezek keretbe zárják a regényt, hiszen ugyanaz a Franz Wilzek, Pabst asszisztense az elbeszélőjük), valamint az, amelyik az angol hadifogoly-író groteszk beszámolóját tartalmazza egy salzburgi filmbemutatóról. Itt kap helyet az a zseniális, a diktatúrák esszenciáját hordozó jelenet is, amelyből megtudjuk, hogy a valamikori rettegett filmkritikus kifinomult műleíróvá kellett képezze magát, hiszen másképpen nem publikálhatna a náci Németországban.

AA: A P. G. Wodehouse-ról mintázott angol író, Rupert Wooster az önbecsapó alkotók palettáját egészíti ki. A szájából elhangzó diagnózis súlyosságát nem enyhíti annak humora sem: „minden ragadozót megkedvelünk, akinek társaságában anélkül, hogy elpusztítana minket, eltöltünk valamennyi időt”.

GyA: A hitleri Német Birodalom éppen az elbeszélők szubjektív nézőpontjának a váltakozásán keresztül elevenedik meg. Olvasás közben az volt a benyomásom, hogy a könnyedségéről híres pabsti vágásokat alkalmazó mozgóképpereg a szemem előtt.

AA: A valóság szétesését remekül ábrázolja Kehlmann narrációs technikája: az időben és térben megtöredező jeleneteket gyors perspektívavál-

tással köti össze. Ebbe ékeli be a rendező tudatállapotába betekintést nyújtó viszonylag lineáris mesélést, amelyben kiemelt szerephez jut a többnyire szatirikus szabad függő beszéd. A sorsfordító történésekre nincs rálátásunk: Pabstot látjuk vergődni a morális dilemma súlya alatt, de a következő fejezetben már a náci Németország híres rendezőjeként jelenik meg. Kehlmann textusának az építkezése ezért szerintem éppen ellentétben áll a kontinuitást hangsúlyozó pabsti vágási technikával. „Forgatni úgyszólván bárki tud [...] De a film valójában a vágásnál születik meg”, mondja Pabst, miközben élete filmjéből drámaian hiányzik a remekművet létrehozó erkölcsi vágás. Sejthetjük, hogy a fejezetek közötti kieső időben nem nézett szembe döntésének súlyával és önmagával, amivel élesen szemben áll a tükör visszatérő motívuma – a rendezőasszisztens, Greta Garbo vagy az angol író külsejének leírását akkor kapjuk meg, amikor a tükörbe néznek.

GyA: És már itt is vagyunk a regény egyik központi kérdésénél: milyen megalkuvások árán lehet alkotni diktatúrában egy művésznek? A náci diktatúrát térélményként jeleníti meg Kehlmann, a benne élők tapasztalatát pedig egyfajta labirintusjárásként ragadja meg. Pabst például, bár jól ismeri Berlint, mégis eltéved a városban, sehogy sem találja a szállodáját, úgy érzi, hogy „egy torz tükörvilágba csöppent”, ahol az utcákat alattomosan átrendezték. Hasonló szürreális élményben van része Pabst fiának is, aki csupán kastélyuk pincéjébe ereszkedik le, mégis az időből kibillenve a pokolra való alászállásként éli meg a lefelé, majd a felszínre vezető gyötrelmes utat.

AA: Az *El kellett volna menned* című kisregényében begyakorolt horror-írói technikát alkalmazva Kehlmann folyton kizökkenti a teret, amit hatáson megragadnak a menekültlétet leíró szavak: „Az ember sosincs teljesen ott, ahol éppen tartózkodik; minden, ami körülveszi, olyan, mint egy hanyagul felépített díszlet, amelyet nem érdemes az emlékezetünkbe vésni.” Az eredeti cím szó szerinti jelentése – fényjáték – jelzi az illúzió, a látvány iránti, az egész eddigi kehlmanni életművön végigfutó érdeklődést, amely a világot bűvészetként, az életet pedig játékként jeleníti meg. A *Mozgóképek* érzékelteti legerőteljesebben, hogy ez a játék halálos kimenetelű, hogy a fikció valóban hazugság, amellyel elmondjuk az igazságot: emberi gyarlóságunkat, az önámításra és az ámitásra való hajlamunkat.

GyA: A pabsti szereplő egyfajta megkettőződésésként is értelmezhető angol hadifogoly-író, aki szintén alkut köt a nácikkal, egyenesen cerberusnak, illetve Vergiliusnak nevezi az őt felügyelő ügynököt. Azzal, hogy Pabst önként hazatér hollywoodi emigrációjából a hitleri Németországba, ahol

kimondottan jó feltételek mellett dolgozhat, egy ördögi rendszer cinkosává válik, bármennyire igyekszik is elhallgattatni lelkiismeretének a hangját.

AA: Az egyetlen, aki bizonyíthatná a népi hatalom feletti szemet hunyas indokául szolgáló remekmű meglétét, az öregotthonban élő, egyébként fiktív rendezőasszisztens, aki ott volt, „amikor nem forgattuk le a filmet”. Pabst megalkuvása nem sokban különbözik a regény nyitó- és zárófejezetében ábrázolt demenciától: a szenilis operatőr maradék szakmai tudásának köszönhetően képes megfigyelni a részleteket és azokból következtetéseket levonni, ám teljességgel képtelen – a megalkuvó Pabst pedig nem hajlandó – felfogni a nagyobb összefüggéseket. A fejezetek három jelentős – *Odakint, Bent, Utána* című – részre tagolódnak, ám semmitmondó, a propaganda-filmek plakátjaira hajazó címeik önmagukban éppoly jelentéktelenek, mint Pabst történelem ködébe vesző munkája, amely kedvéért önmagával meghasonlott.

GyA: Amikor megkérdezik tőle, nem tartja-e furcsának, hogy a világ-égés közepette filmet forgat, ezt válaszolja: „Mindig furcsa időket élünk. A művészet sosem odaillő. Keletkezésekor mindig fölösleges. De később visszatekintve, az az egyetlen, ami számít.” Pabst szeme előtt egy örök értékű film megalkotása lebeg, a cél pedig szentesíti az eszközt: ha nem tud katonastatisztákat szerezni a forgatásra, hát egy koncentrációs tábor foglyait hozatja be a stúdióba, pontosan úgy, ahogyan azt Hitler propaganda-filmjeinek rendezője, Leni Riefensthal (aki a háború után azt állította, hogy nem tudott a náci munkatáborokról) is tette a *Tiefland* című filmjében. Itt jut Pabst a pokol legmélyebb bugyrába, innen nincsen lennebb. És ezen a ponton indul be a *deus ex machina*: a film, amelyet főművének tart a rendező, eltűnik, és sosem kerül elő.

AA: A görög tragédiákba illő fordulat, ahogyan Kehlmann Pabsttal ál-mában előre láttatja a statisztákként felvonuló halottak seregét, akiknek képtelen kiadni a rendezői utasítást, mivel a szájában a nyelve olyanná lett, mint egy darab kő.

GyA: Pabst karaktere igen érdekes, mert emlékeztet Klaus Mann regényének (és zseniális filmes adaptációjának), a *Mephistónak* a színész-főhősére. Közös bennük, hogy mindketten baloldaliként határozzák meg magukat, aztán mégis közreműködnek a náccal, miközben azzal ámitják önmagukat, hogy a művészi értékeket mentik át az utókornak.

AA: Ha Pabst a *Mitläufer* megtestesítője, akkor a regény leggroteszkebb figurája a házmester, a náci és minden totalitárius gépezet elengedhetetlen fogaskereke, akiben ott dolgozik a műveletlen helyi pártvezetők aljassága.

A hatalom előtti meghátrálás finomabb válfaját láthatjuk Trude Pabst olvasókori szereplésében is, ahol a csapnivaló propagandista könyvhöz kényszer hatására fűzött megjegyzéseiből egyértelművé válik: a részletekbe való menekülés olykor nem más, mint tétovázás a valóság kimondásával szemben. A morális felelősségvállalás elkerülhetetlenségét az egyik regénybeli színész fogalmazza meg: „A világon nincs fontosabb annál a különbségnél, hogy ki melyik oldalon áll.”

TALÁLT VERS

Csiki László

(1944 – 2008)

JELKÉPEK

LEVÉL AZ ERDŐN TÚLRA

A hajló fűvet is bizony levágják –
nem áll vissza a múlt, ha él se,
a puszta fölött ragyog majd egy jelkép,
és nincsen ember, aki értse.

Magadra gondolj és vigyázz, barátom,
fontosabb vagy te a jövőnél –
nem terem többet a föld neked soha,
vigasztként, hogyha földbe dőltél.

Gazdátlanul hagyott fiadat
kantárra veszi a rettenet,
szótalan emléked a televényen
lelegeli néma gyermeked.

Mindegy, miféle gyönyörű tévedés
tündököl örökkön fölötte –
valahol egyszer rácsukják a könyvet,
éppen az ő bőrébe kötve.

Találj fel pontos szavakat, helyetted
éltetve fájnak, üvöltve szólnak –
ne állj, mint néma fűszál vagy szirti fa:
egy életre még jó vagy.

NÉVJEGY

a/b
Mint aki már valahol túl van |
az alkonyba kékülő dombok
túloldalan a márre venyigek a |
kiszikkadt fű és a vettentő némeség
hond'ban valahol ahol már csak alig |
süt fel a nap alig kel fel az isteni
szello" és minnesenek patakok fak |
minnesenek mezők sem madarak csak
a semmi van a képrázható pusztorág
a képrázható alkonyatban...
(Fémtüskék)

Fekete Kirre

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,

Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány

Petőfi Kulturális Ügynökség – Magyar Kultúráért Alapítvány

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizeteselek> oldalon.

ISSN 1220-5982